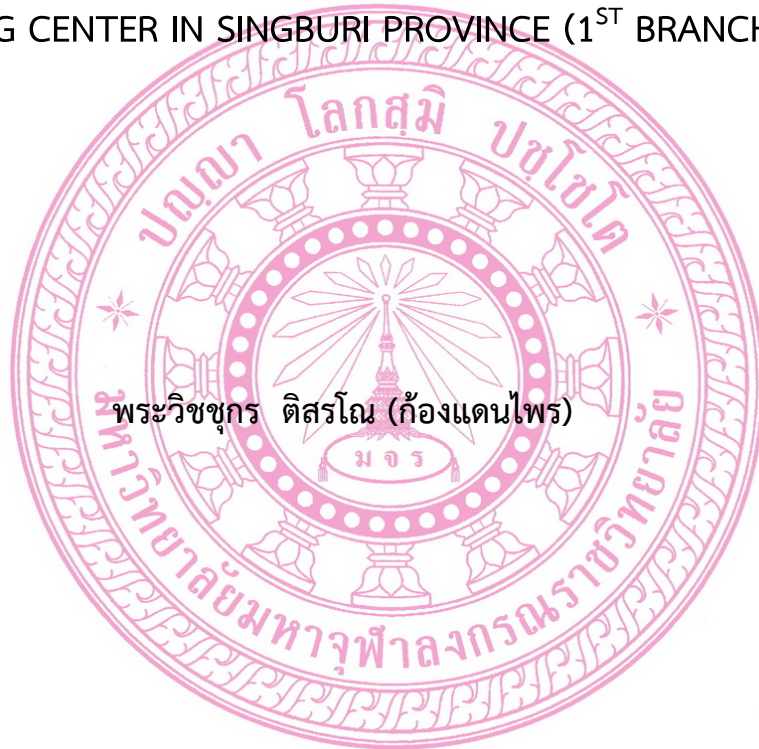

ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

SATISFACTION ON ADMINISTRATION OF DHAMMA
PRACTICING CENTER IN SINGBURI PROVINCE (1ST BRANCH)

พระวิชชุกร ติสรโณ (ก้องแดนไพร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

พระวิชชุกร ตีสรโณ (ก้องแดนไพร)
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

SATISFACTION ON ADMINISTRATION OF DHAMMA
PRACTICING CENTER IN SINGBURI PROVINCE (1ST BRANCH)

Phra Wichukorn Tisarano (Kongdaenpai)

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of Master of Arts
(Educational Administration)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand.

C.E 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑” เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระครูปลัดมารุต วรมงคลโธ, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.จางงค์ อติวัฒน์สิทธิ์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.อินภา ศิริวรรณ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สิน งามประโคน)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.อินภา ศิริวรรณ

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สิน งามประโคน

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระวิษุกร ตีสรโณ(ก้องแดนไพร))

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

ผู้วิจัย : พระวิชชุกร ตีสรโณ (ก้องแดนไพร)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ พธ.บ., M.Ed., Ph.D.

: ผศ.ดร.สิน งามประโคน พธ.บ., M.A., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๕ มีนาคม ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

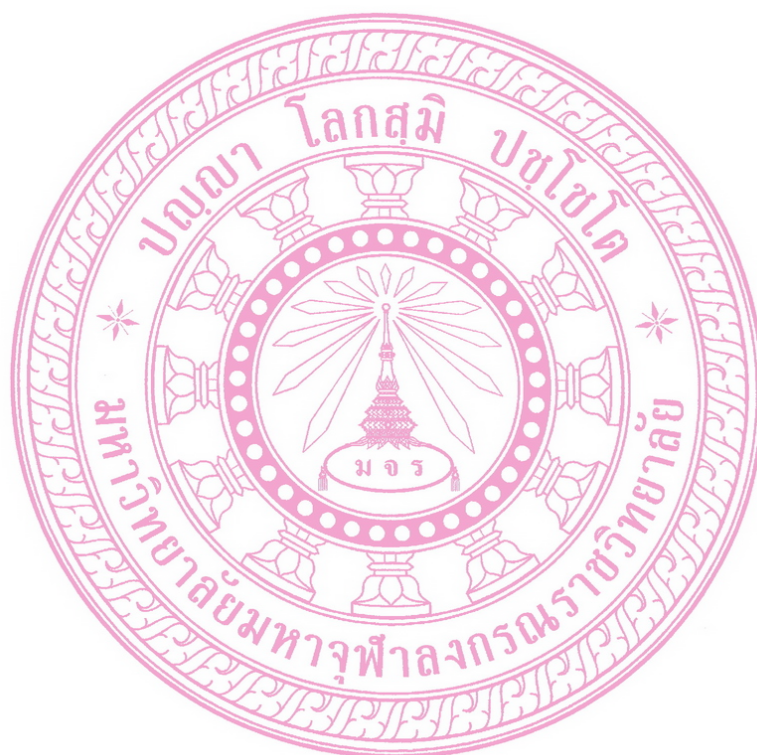
การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑(๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ใน ๕ ด้าน คือ ด้านพระวิทยากร ด้านเนื้อหาสาระ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านการปฏิบัติ และด้านกฎระเบียบ การวิจัย ครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๗ คน ที่มาปฏิบัติธรรมใน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ ในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยศึกษาจากกลุ่ม เฉพาะเจาะจงในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่าน

ผลการวิจัย

๑. ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย ผลการศึกษาที่ได้ คือ ด้านกฎระเบียบ ด้านพระวิทยากร ด้านการปฏิบัติ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม และด้านเนื้อหาสาระ ตามลำดับ

๒. ข้อเสนอแนะแนว การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ พบว่า ด้านพระวิทยากร ควรบรรยายธรรมะด้วยเหตุผลเหมาะสมกับยุคสมัย ไม่กระทบตนเองและผู้อื่นด้านเนื้อหาสาระ ควรจัดเนื้อหาโดยสอดแทรกและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปด้วย กล่าวแบบอุปมาอุปไมย เปรียบเทียบให้เด่นและชัดเจนในเนื้อหา หลักการ แบบสติปัญญา ๔ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม เนื่องจากประชาชนเข้ามาหนาแน่นต่อรอบในการปฏิบัติ ควรมีระบบป้องกันความปลอดภัย และเพิ่มพื้นที่

จอตลอดเวลา เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในการอยู่ร่วมกันในสถานที่ปฏิบัติธรรม

Thesis Title : Satisfaction on Administration of Dhamma Practicing Center in Singburi Province (1st Branch)

Researcher : Phra Wichukorn Tisarano (Kongdaenpai)

Degree : Master of Arts (Educational Administration)

Thesis Supervisory committee

: Asst. Prof. Dr. Intha Siriwan B.A., M.Ed., Ph.D.

: Asst. Prof. Dr. Sin Ngamprakhon B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 5 March, 2014

ABSTRACT

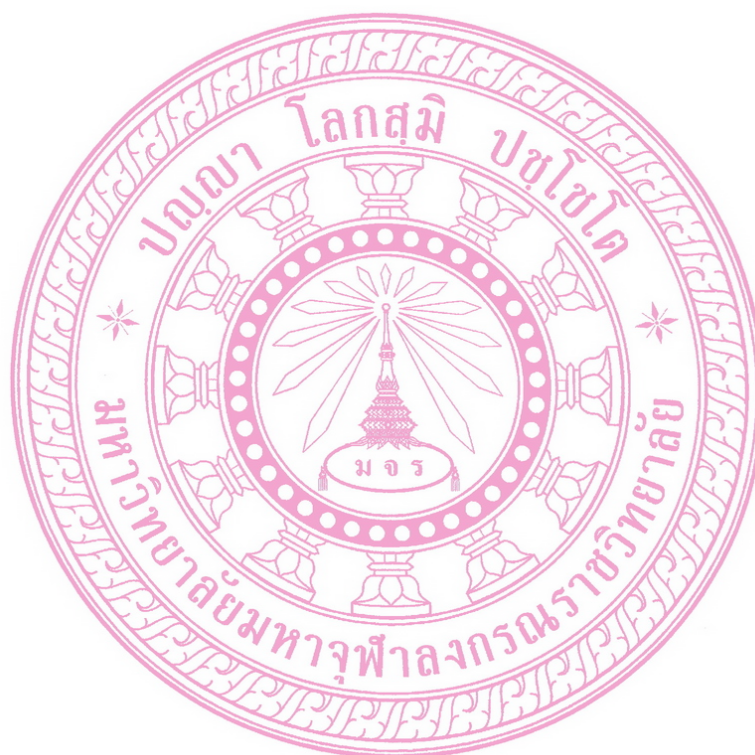
The objectives of this research are: (1) to study the satisfaction on administration of Dhamma practicing center in Singburi province (1st branch), (2) to study the suggestions to the center's administration by categorizing in 5 aspects; the role of Dhamma instructor, the lesson content, the accommodation and facility, the practice and the regulation. This research is Mix Method and Quantitative, which collects the data from 387 examples regarding to the satisfaction on administration of Dhamma practicing center in Singburi province (1st branch). This research is statically analyzed by applying five –point scale questionnaire, Percentage, Mean and Standard Deviation. Furthermore, researcher also studied a specific group by interviewing the five senior managers.

The result of this research are as follow:

(1) Participants were satisfied to the administration of practical Dhamma place in Singburi province (1st branch), which is high in every aspects. Considering at each aspect, arrange in ascending order, the result is regulation, the role of Dhamma instructor, the practice, the accommodation and facility, and the lesson content.

(2) Suggestions to promote the satisfaction on the administration of Dhamma practicing center in Singburi province (1st branch). Firstly, the role of Dhamma instructor should focus on the reason basis that consists of contemporary situation, and keep participant atmosphere. Secondly, for the lesson content, the moral subject should be more added with metaphorical description, and the instructor should concentrate to Satipatthana (4 bases) detail. Thirdly, the accommodation and facility, due to the high density of occupant in special holidays and significant events, it should has an effective security system and an adequate parking lot. Fourthly, the

practice, the lesson should be more revised after the first round which can help participants to be more accurate during the training period. Finally, the regulation, the participants should be more reminded to the rule and regulation for the peace and harmony of the center.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความมีเมตตาธรรมและความเอื้ออาทรจากคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปลัดमारุต วรมงคลโปลประธานกรรมการตรวจสอบ วิทยานิพนธ์ ขอเจริญพรขอบคุณ ศ.ดร.จำนงค์ดิวิพัฒนสิทธิ์คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และ ขออนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.สิน งาม ประโคม รองประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและตรวจสอบ ข้อมูลดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขจนวิทยานิพนธ์สำเร็จตามความมุ่งหมาย ขอขอบคุณเพื่อนพุทธศาสตร์มหาบัณฑิตรุ่นที่ ๗ ที่คอยช่วยเหลือและอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระธรรมสิงหบุราจารย์ ท่านเจ้าอาวาสวัด อัมพวัน จังหวัด สิงห์บุรีที่ได้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ศึกษาในระดับพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและ พระครูสมุห์จรรย์ฤทธิ์ อภินน โท เจ้าอาวาสวัดตาลเอน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เอื้อเฟื้อกับให้ข้อมูลในการทดสอบการวิจัยขอ กราบขอบพระคุณ พระมหาสหัส ฐิตสาโร ,ผศ. ขออนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.ชวาล ศิริวัฒน์ผศ.ดร. จำริญ พริกบุญจันทร์ผศ.บุญเลิศ จิรภัทร์และคุณวันชาติ ขอพร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดศรีประชาซึ่ง ทั้ง ๕ ท่านได้อนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือการวิจัย ขอ พระคุณคณะพระภิกษุสงฆ์วัดอัมพวัน จังหวัด สิงห์บุรีและ ขอเจริญ คณญาติโยมที่คอยช่วย อุปถัมภ์ในการศึกษา ของผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณ บุคคลที่เป็นกำลังใจทำให้การวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูปและคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิทยายการและ ประสบการณ์ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจาก วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแต่บิดา มารดา ครู อุปัชฌาย์อาจารย์ และผู้มี พระคุณที่ไม่สามารถกล่าวอ้างในที่นี้ได้ รวมทั้งเจ้าของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่มีส่วนสนับสนุนงาน วิทยานี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

พระวิชชุกร ตีสรรโณ (ก้องแดนไพร)

๕ มีนาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ คำนียามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ	๗
๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ	๘
๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ	๑๓
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๑๗
๒.๒.๑ ความหมายของการบริหาร	๑๘
๒.๒.๒ ความสำคัญของการบริหาร	๒๒
๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร	๒๓
๒.๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๒๘
๒.๓ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๓๖
๒.๓.๑ ประวัติสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๓๖
๒.๓.๒ ความเป็นมาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๔๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๔๕

๒.๔.๑	ด้านพระวิทยากร	๔๕
๒.๔.๒	ด้านเนื้อหาสาระ	๕๐
๒. ๔.๓	ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม	๕๖
๒. ๔.๔	ด้านการปฏิบัติ	๕๗
๒.๔.๕	ด้านกฎระเบียบ	๕๙
๒.๕	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๓
๒.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๑

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	๘๒
๓.๒	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๓
๓.๓	การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ	๘๔
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๕
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖
๓.๖	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๗
๔.๒	ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๙๐
๔.๓	ข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๑๐๒
๔.๔	วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๑๐๕

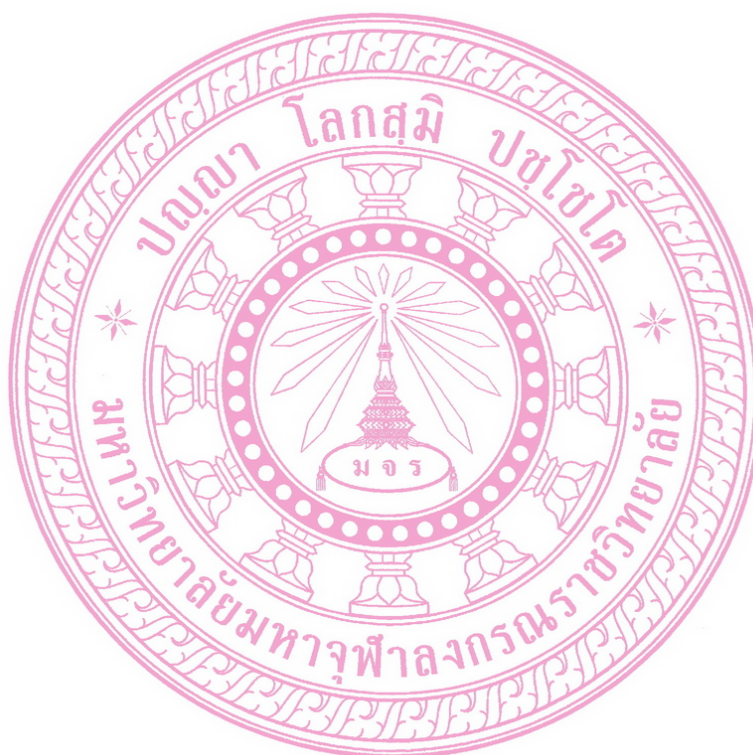
บทที่ ๕ สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๘
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๔
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๒๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บรรณานุกรม	๑๒๗
ภาคผนวก	๑๓๖
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๓๗
ภาคผนวก ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลในการวิจัย	
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย	๑๔๘

ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	
หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	๑๕๑
ภาคผนวก ง หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือการวิจัย	
หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถาม	๑๖๒
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
๓.๑	รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลในการวิจัย	๘๓
๔.๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๗
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ สรุปรวมทั้ง ๕ ด้าน	๙๐
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านพระวิทยากรโดยรวม และรายข้อ	๙๒
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านเนื้อหาสาระโดยรวม และรายข้อ	๙๔
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมโดยรวม และรายข้อ	๙๖
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านการปฏิบัติโดยรวม และรายข้อ	๙๘
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านกฎระเบียบ โดยรวม และรายข้อ	๑๐๐
๔.๘	ข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	๑๐๒

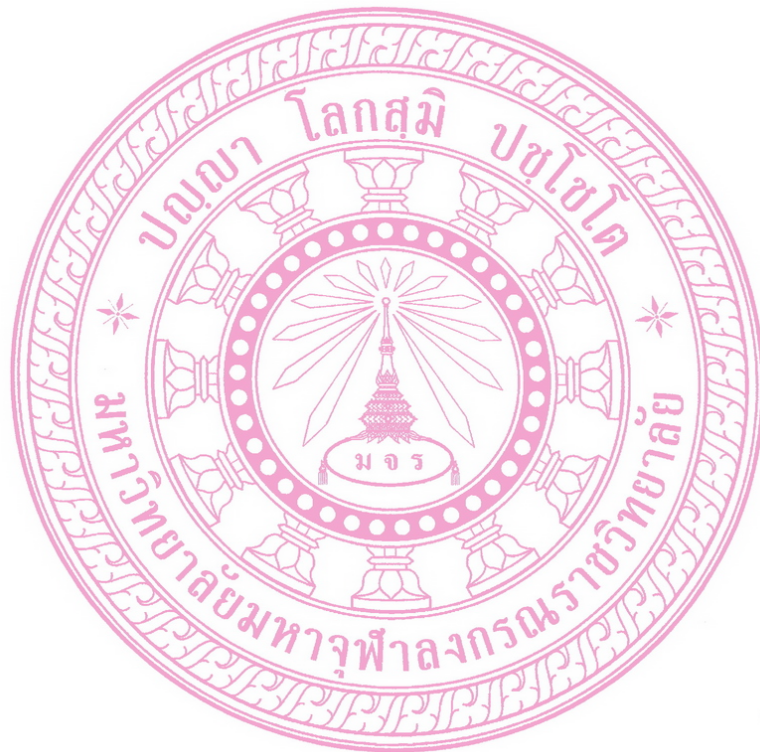
สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย(Concenptual Framework)

หน้า

๘๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕. หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๒๐๘ หน้า ๑๕๕

ที.ม.	(ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	พระอภิธรรมปิฎก	วิภังค์		(ภาษาไทย)
ที.ม.อ.	(ไทย)	=	อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก	สุมังคลวิลาสินี	มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ.	(ไทย)	=		มัชฌิมนิกาย ปัญจสุทนี	มูลปิ่นนาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากเป็นยุคโลกาภิวัตน์ มีการใช้เครื่องมือในการสื่อสารที่ทันสมัย ความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสนองความสะดวกสบาย ส่งผลให้มนุษย์เห็นแก่ตัวมากขึ้น หลงโลกมากขึ้น พระครูภาวนาโพธิคุณอดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ได้กล่าวไว้ว่า “ท่านจะวิ่งตามโลกหรือ หรือท่านจะให้โลกวิ่งตามท่าน ถ้าท่านวิ่งหนีโลก โลกก็จะวิ่งตามท่าน หากท่านวิ่งไล่โลก โลกก็จะวิ่งหนีท่าน แล้วท่านจะทำอย่างไร”^๑จากการเน้นในการพัฒนาด้านวัตถุมากเกินไป ทำให้สภาพจิตใจของมนุษย์เสื่อมถอยออกจากความดีเป็นเหตุให้ ปัญหาสังคมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายประชาชนก็ห่างจากศีลธรรม

ดังพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาจะวินาศ มนุษยชาติจะเลวร้ายกว่าสัตว์เดรัจฉาน มัวหลงเรื่องกินกามเกียรติกเลียดินพพานล้วนคือด้านไม่เหนียวรั้งบังคับใจ”^๒เป็นการเตือนสติให้เราทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่ให้ประมาทปัญหาสังคมปัจจุบันได้กลายเป็นปัญหาสังคมโลก (Global Social Problems) ตามโลกยุคโลกาภิวัตน์ประชากรแต่ละประเทศมีปัญหาสังคมเช่นเดียวกันเช่น ปัญหาความยากจนความขัดสน ซึ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ผู้คนส่วนมากได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆเพราะความเห็นผิดเห็นความสุขที่แท้จริงได้มาจากวัตถุภายนอก ซึ่งทำให้เกิดความโลภความโกรธ ความหลง มีการแสดงออกโดยการเอาใจเอาเปรียบกัน เกิดการต่อสู้การทำลายซึ่งกันและกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความไม่สงบสุขจึงเกิดปัญหาตามมา ปัญหาในสังคมเริ่มจากคน ปัญหาคนเริ่มจากจิต เมื่อจิตมีความเห็นผิดแล้ว มนุษย์ก็ไร้ระเบียบวินัยขาดจิตสำนึกที่ดีปัญหาต่างๆ ก็ตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาทุจริตคอร์รัปชั่นปัญหาความยากจน ปัญหาว่างงาน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัวเป็นต้นจากสภาพปัญหาทางสังคมของไทย คือขาดคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม ดังเป็นที่ประจักษ์อยู่ทั่วไป จึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาล หน่วยงานราชการและเอกชนรวมทั้งสถาบันทางพระพุทธศาสนา จะต้องร่วมมือร่วมใจกันที่จะสกัดกั้นหรือป้องกัน รวมทั้ง หาทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ด้วยเหตุนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๓

^๑ พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสีโล ,ดร.), **ธรรมทายาท ชุดที่๖**, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา , ๒๕๕๑), หน้า๓๒.

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) , **การกลับมาแห่งศีลธรรม** , (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา , ๒๕๓๙), หน้า ๒.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐. พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๐), หน้า ๓๒.

จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในช่วง ๕ ปี ข้างหน้าไว้เป็นยุทธศาสตร์ข้อที่ ๑ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม นำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐานเข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาสติปัญญา อารมณ์ สังคมและทักษะชีวิตของทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ มีความสามารถที่จะประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและด้วยความภาคภูมิใจ โดยเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความรู้คู่คุณธรรม ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการดำรงชีวิตในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่แผ่กระจายแบบไร้พรมแดน พระพุทธศาสนาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้คนในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติธรรมซึ่งทางพระพุทธศาสนานั้นได้เน้นการปฏิบัติทั้งทางสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อเป็นแนวทางให้คนในสังคมได้รับการขัดเกลาจิตใจให้เป็นผู้มีจิตใจที่บริสุทธิ์และปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเพื่อความเจริญรุ่งเรืองทางด้านจิตใจ

วัดอัมพวัน ได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรีแห่งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑^๕ จากองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์คือมหาเถรสมาคมได้ร่วมกับหน่วยงานราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด^๖ ซึ่งวัดอัมพวัน มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด มีการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องโดยมีการกำหนดตารางปฏิทินการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจนตลอดทั้งปี นอกจากตารางกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดไว้แล้ว ยังมีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและสถานศึกษาทุกระดับ ได้เข้าร่วมกิจกรรมรับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องในสมัยที่พระ ธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรรย์ ฐิตธมโม) ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้พัฒนาวัดทุกด้านจนได้รับการยกย่องจากทางราชการให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ สามารถ เป็นแหล่งเรียนรู้และบริการชุมชนหลายรูปแบบ เช่น โครงการปฏิบัติธรรมให้แก่ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา นักเรียนนักศึกษา ชาวพุทธทั่วไป รวมถึงชาวต่างชาตินอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้และบริการทางการศึกษา เช่น เผยแผ่ธรรมในแนวปฏิบัติธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาวิปัสสนากัมมัฏฐาน และส่งเสริมด้านการศึกษาวิชาการของพระพุทธศาสนาแบบทางไกล เช่น แผนกนักธรรมเป็นต้น บริบทใน

^๕ ธรรมะพีเดีย. รายชื่อสำนักปฏิบัติธรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓-ปัจจุบัน .[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.thammapedia.com/pdf/patiplace_list.pdf [๒๑ก.ย.๕๖].

^๖ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. สำนักปฏิบัติธรรม/ระเบียบ/หลักเกณฑ์/แนวทาง .[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.onab.go.th/index.php?option=com_phocadownload&view=section&id=4:&Itemid=171[๒๑ก.ย.๕๖].

สถานที่วัดสะอาด ร่มรื่นเป็นที่พักผ่อน ตลอดทั้งการจัดกิจกรรมฝึกอบรมกัมมัฏฐานในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาวันอาสาฬหบูชา วันพ่อและวันแม่แห่งชาติเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การจัดกิจกรรมฝึกอบรมธรรมให้เยาวชนเช่นโครงการบรรพชา - อุปสมบทภาคฤดูร้อนเป็นต้นด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมและนำแนวทางที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปพัฒนาการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความน่าสนใจและตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนให้มีความเลื่อมใสศรัทธาและการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้าด้วยกันมุ่งเน้นศึกษาใน ๕ ด้าน ดังนี้

- ๑) ด้านพระวิทยากร
- ๒) ด้านเนื้อหาสาระ
- ๓) ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม
- ๔) ด้านการปฏิบัติ
- ๕) ด้านกฎระเบียบ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรม ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ จำนวน ๓ เดือน ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมเป็น ๑๒,๐๐๐ คน

๒) ผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิใน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๕ รูป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่มีถุนายนพ.ศ. ๒๕๕๖ ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ จำนวน ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ว่าอยู่ในระดับใด

๑.๔.๒ ข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ว่ามีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนมีเพศต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนมีอายุต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนมีการศึกษาต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนประกอบอาชีพหลักต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ แตกต่างกัน

๑.๕.๕ ประชาชนมีระยะเวลาการเข้าปฏิบัติธรรมต่างกัน มีระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ แตกต่างกัน

๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ หมายถึง การจัดการปฏิบัติธรรมของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ใน ๕ ด้าน คือ

- ๑) ด้านพระวิทยากร
- ๒) ด้านเนื้อหาสาระ
- ๓) ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม
- ๔) ด้านการปฏิบัติ
- ๕) ด้านกฎระเบียบ

๑.๖.๒ ประชาชน หมายถึง ผู้เข้าปฏิบัติธรรมของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

๑.๖.๓ เพศ หมายถึง เพศชายและหญิงของประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

๑.๖.๔อายุ หมายถึง อายุของประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม คือ อายุ ๑๐-๒๐ ปี อายุ ๒๑-๓๐ ปี อายุ ๓๑-๔๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี และอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

๑.๖.๕การศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรีแบ่งเป็น ๕ ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

๑.๖.๖ประกอบอาชีพหลัก หมายถึง อาชีพของประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม คือ รับราชการ/ข้าราชการบำนาญ ค้าขาย/ทำธุรกิจส่วนตัว ทำงานบริษัทเอกชน/รัฐวิสาหกิจ แม่บ้าน รับจ้างทั่วไป และ นักเรียน/นักศึกษา

๑.๖.๗ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม หมายถึง การมาเข้าปฏิบัติธรรมของประชาชนที่วัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปงอำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี แบ่งเป็น ๖ กลุ่ม คือ ๑ ครั้ง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง และ ๖ ครั้งขึ้นไป

๑.๖.๘ด้านพระวิทยากร หมายถึง พระภิกษุของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ที่มีความสุภาพเรียบร้อย มีความสำรวม ลึกซึ้งในเรื่องการปฏิบัติ ในพระวินัยสงฆ์มีลักษณะของพรหมวิหาร ๔ มีความสามารถในการบรรยายธรรมอย่างเหมาะสมไม่เห็นแก่อาภิสไม่กระทบตนเองและผู้อื่น

๑.๖.๙ด้านเนื้อหาสาระ หมายถึง เนื้อหาเกี่ยวกับสติปัญญา ๔ ที่มีเนื้อหาไม่น่าเบื่อ เข้าใจง่าย เหมาะสมกับประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรมของวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

๑.๖.๑๐ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม หมายถึง อาคารสถานที่ภายในวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี สถานที่ที่มีการแบ่งแยกชายและหญิงอย่างเป็นเอกเทศ มีความสะอาด มีสถานที่จอดรถสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม มีความเงียบสงบ มีความสะดวกสบายทางด้านอาหาร และยารักษาโรคให้แก่ประชาชนที่เข้าปฏิบัติธรรม

๑.๖.๑๑ด้านการปฏิบัติ หมายถึง การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีความสอดคล้องกับระยะเวลา ปฏิบัติแล้วทำให้เกิดสมาธิมากยิ่งขึ้น มีความสบายใจเมื่อมาปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

๑.๖.๑๒ด้านกฎระเบียบ หมายถึง กฎระเบียบ กติกา มรรยาท/ข้อควรปฏิบัติที่วัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอรพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ได้ตั้งขึ้นมาอย่างเคร่งครัดมีตารางเวลาที่กำหนดอย่างชัดเจน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ได้ข้อมูลจากผลการวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการ บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๑.๗.๒ ได้ข้อมูลจากผลการวิจัยเกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะแนว ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากตำรา บทความ และเอกสารงานวิจัยที่สอดคล้อง และแตกต่างกัน ออกไป สามารถนำมาช่วยเสริมความรู้เชื่อมโยงเข้าหากันได้ ซึ่งข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องมีดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
  - ๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ
  - ๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
  - ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
    - ๒.๒.๑ ความหมายของการบริหาร
    - ๒.๒.๒ ความสำคัญของการบริหาร
    - ๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร
    - ๒.๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
  - ๒.๓ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑
    - ๒.๓.๑ ประวัติสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑
    - ๒.๓.๒ ความเป็นมาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑
    - ๒.๔ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑
      - ๒.๔.๑ ด้านพระวิทยากร
      - ๒.๔.๒ ด้านเนื้อหาสาระ
      - ๒.๔.๓ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม
      - ๒.๔.๔ ด้านการปฏิบัติ
      - ๒.๔.๕ ด้านกฎระเบียบ
    - ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
    - ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ (satisfaction) เป็นทัศนคติที่เป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่าง ได้ การที่เราจะทราบว่า บุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้าง สลับซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดความพึงพอใจโดยตรง แต่สามารถวัดได้โดยทางอ้อมจากการวัด

ความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้น และการแสดงความคิดเห็นนั้นจะต้องตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง จึงจะสามารถวัดความพึงพอใจนั้นได้ ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖) กล่าวไว้ว่า “พึง” เป็นคำช่วยกริยาอื่น หมายความว่า “ควร” เช่น พึงพอ หมายความว่า พอใจ ชอบใจ และคำว่า “พอ” หมายความว่า เท่าที่ต้องการ เต็มความต้องการ ถูกชอบ เมื่อนำคำสองคำมาผสมกัน พึงพอใจ หมายถึง ชอบใจ ถูกใจ ตามที่ต้องการ ได้มีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลายคน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมาย ความพึงพอใจ ไว้ว่าหมายถึง ความพอใจ ความชอบใจ^๑

ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา ให้ความสำคัญต่อการบริการที่จำเป็นต่อค่านึงถึงความถึงพอใจต่อการบริการ ดังนี้^๒

๑. ความพึงพอใจของลูกค้าเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของการบริการ ผู้บริหารการบริการ และผู้ปฏิบัติงานบริการจำเป็นต้องสำรวจความพึงพอใจของลูกค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์บริการและลักษณะของการนำเสนอบริการที่ลูกค้าชื่นชอบเพราะข้อมูลดังกล่าวจะบ่งบอกถึงการประเมินความรู้สึกและความคิดเห็นของลูกค้าต่อคุณสมบัติของการบริการที่ลูกค้าต้องการและวิธีการตอบสนองความต้องการแต่ละอย่างในลักษณะที่ลูกค้าปรารถนาซึ่งเป็นผลดีต่อผู้ให้บริการในอันที่จะตระหนักถึงความคาดหวังของผู้รับบริการและสามารถสนองตอบบริการที่ตรงกับลักษณะและรูปแบบที่ผู้รับบริการคาดหวังไว้ได้จริง

๒. ความพึงพอใจของลูกค้าเป็นตัวแปรสำคัญในการประเมินคุณภาพของการบริการหากกิจการใดนำเสนอบริการที่ดีมีคุณภาพตรงกับความต้องการตามความคาดหวังของลูกค้าก็ย่อมส่งผลให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อบริการนั้นและมีแนวโน้มจะใช้บริการซ้ำอีกต่อไปคุณภาพของการบริการที่จะทำให้อุบัติการณ์พึงพอใจขึ้นอยู่กับลักษณะการบริการที่ปรากฏให้เห็น (ได้แก่ สถานที่ อุปกรณ์ เครื่องใช้ และบุคลิกลักษณะของพนักงานบริการ)ความน่าเชื่อถือไว้วางใจของการบริการ ความเต็มใจที่จะให้บริการตลอดจนความรู้ความสามารถในการให้บริการด้วยความเชื่อมั่นและความเข้าใจต่อผู้อื่น

๓. ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานบริการเป็นตัวชี้คุณภาพและความสำเร็จของงานบริการ การให้ความสำคัญกับความต้องการและความคาดหวังของผู้ปฏิบัติงานบริการเป็นเรื่องที่จำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการให้ความสำคัญกับลูกค้าการสร้าง ความพึงพอใจในงานให้กับผู้ปฏิบัติงานบริการย่อมทำให้พนักงานมีความรู้สึกที่ดีต่องานที่ได้รับมอบหมายและตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถอันจะนำมาซึ่งคุณภาพของการบริการที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าและส่งผลให้กิจการบริการประสบความสำเร็จในที่สุด

กาญจนา อรุณสุขรุจี ได้กล่าวถึง ความพึงพอใจของมนุษย์เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เรา จะทราบว่าคุณคนมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน และต้องมีสิ่งเร้าที่ตรงต่อความ

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร: นาน มีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๕.

^๒ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. อ.กัณฑ์วิชัย จ.มหาสารคาม . ๒๕๕๔, หน้า ๔๒.

ต้องการของบุคคล จึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นการสร้างสิ่งเร้าจึงเป็นแรงจูงใจของบุคคลนั้นให้เกิดความพึงพอใจในงานนั้น^๖

อุทัยพรรณ สุดใจ ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาจจะเป็นไปโดยเชิงประเมินค่าว่าความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ^๕

กิติมา ปรีดีติลล ได้ให้ความหมายความพึงพอใจว่า เป็นความรู้สึกพอใจในการทำงาน และเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร คนจะรู้สึกพอใจในงานที่ทำ เมื่องานนั้นให้ประโยชน์ตอบแทนทั้งทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเขาได้^๕

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ คือความต้องการของพนักงาน เมื่อได้ผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่งภายใต้การทำงานผลตอบแทน การเลื่อนตำแหน่ง การได้รับการยกย่อง ให้ความพึงพอใจในทางบวก ส่วนความขัดแย้ง การตำหนิ หรือการลงโทษ จะให้ความพึงพอใจในทางลบ^๖

พรณิษ.เจนจิต กล่าวถึงความพึงพอใจว่า เป็นเรื่องของความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีอิทธิพล ทำให้แต่ละคนสนองตอบต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป บุคคลจะมีความพึงพอใจมากหรือน้อยเกี่ยวกับสิ่งใดนั้น บุคคลรอบข้างนับเป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งโดยที่ความพึงพอใจของบุคคลมีแนวโน้มที่จะขึ้นอยู่กับค่านิยมของคนนั้น ความพึงพอใจยังมีแหล่งที่มาซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้

๑. การอบรมตั้งแต่เล็กๆเป็นไปในลักษณะค่อยๆ ซึมซับจากการเลียนแบบจากพ่อแม่ และคนข้างเคียง ไม่ต้องมีใครมาสอน ดังนั้น ความพึงพอใจจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้
๒. ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
๓. การรับถ่ายทอดจากความพอใจที่มีอยู่แล้ว^๗

อภิชัย กุลชา ได้กล่าวถึงแนวคิดในเรื่องความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการศึกษาว่า หมายถึง ความรู้สึกที่ดี เป็นไปตามความคาดหวังจากการดำเนินการเรียนการสอนของโรงเรียนทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีความเจริญงอกงามทุกด้าน กระตือรือร้นในการเรียนมีความสนใจและเข้าใจในกระบวนการเรียนการสอน ที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนต่อไป ซึ่งโดยทั่วไป ผู้ปกครองจะมีความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการศึกษาใน ๗ องค์ประกอบ ได้แก่ หลักสูตร วิธีสอนและ

^๖ กาญจนา อรุณสุขรุจี, ความพึงพอใจของสมาชิกสหกรณ์ต่อการดำเนินงานของ สหกรณ์การเกษตรไชยปราการ จำกัด อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์**, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

^๕ อุทัยพรรณ สุดใจ, ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการให้บริการขององค์กร โทรศัพท์แห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี, **วิทยานิพนธ์**, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า๗.

^๕ กิติมา ปรีดีติลล, **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ** (กรุงเทพมหานคร: เซซฐสตูดิโอ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๖.

^๖ สมยศ นาวิการ, **การติดต่อสื่อสารขององค์กร** (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๖.

^๗ พรณิษ ข.เจนจิต, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๘๘.

กิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารทางวิชาการ ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองนักเรียน อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม^๘

วอลแมน(Wolman)กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกมีความสุขเมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ความต้องการ หรือแรงจูงใจ^๘

กู๊ด(Good)ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง คุณภาพ สภาพหรือระดับความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่างๆ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่องาน^๙ ส่วน **เชลลี(Shelly)**ได้กล่าวถึงทฤษฎีความพึงพอใจว่าคือความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ ความรู้สึกทางบวกและความรู้สึกทางลบความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น แล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่นๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก^{๑๐} ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่นๆสิ่งหนึ่งที่จะทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรหรือสิ่งร้าย การวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจ คือ การศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งร้าย เป็นสิ่งที่ต้องการที่จะทำให้เกิดความพอใจและความสุขแก่มนุษย์ความพึงพอใจจะเกิดได้มากที่สุด เมื่อมีทรัพยากรทุกอย่างที่เป็นความต้องการครบถ้วน

หลุย กล่าวว่า “ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการ (need) ได้บรรลุเป้าหมายพฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จะมีความสุขสังเกตได้จากสายตา คำพูดและการแสดงออก”^{๑๑}

ปรียาพร วงษ์อนุตรโรจน์ กล่าวถึง ความพึงพอใจไว้ว่า เป็นความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้รับ คือ ผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานมีขวัญกำลังใจ สิ่งเหล่านี้จะเป็นผลต่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการทำงานรวมทั้ง ส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร^{๑๒}

มณี โปธิเสน ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นความรู้สึกยินดี เจตคติที่ดีของบุคคลเมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการของตน ทำให้เกิดความรู้สึกดีในสิ่งนั้นๆ^{๑๓}

^๘ อภิชัย กุลชา, “ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสมุทรปราการ”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓) หน้า ๗.

^๙ Wolman, Benjamin B., *Dictionary of Behavioral Science*,(New York: Harperand Row, 1973), p. 384.

^{๑๐} Good, Carter V., *Dictionary of Education*, (New York: McGraw-Hill Book,1973), p. 320.

^{๑๑} Shelly, M.W, *Responding to Change*,(Pennsylvania: DOWEN Hutchinson & Rose, Inc, 1975), p. 252-268.

^{๑๒} หลุย จำปาเทศ, *จิตวิทยาการจูงใจ* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สามัคคีสาส์น จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๘

^{๑๓} ปรียาพร วงษ์อนุตรโรจน์, *การบริหารงานวิชาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๐.

^{๑๔} มณี โปธิเสน, “รายงานค้นคว้าอิสระเรื่อง ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนโปธิเสนวิทยา อำเภอบ้านบ่อ จังหวัดหนองคาย”, *ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

อิสรียา พจนธารี ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกเห็นชอบด้วยความประทับใจ ภูมิใจ ยินดีในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ความพึงพอใจก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ความเข้าใจอันดีต่อกัน ความสามัคคีในหมู่คณะและเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งช่วยให้การดำเนินงาน ประสบความสำเร็จ^{๑๕}

เฮอ์ซเบิร์ก (Herzberg) ได้คิดทฤษฎีการจูงใจแบบมีปัจจัย ๒ ด้าน คือ ปัจจัยทางด้านความพึงพอใจ และปัจจัยทางด้านความไม่พึงพอใจ โดยกล่าวว่า ปัจจัยที่สร้างความพึงพอใจได้นั้น ต้องเป็นปัจจัยพิเศษนอกเหนือไปจากที่ผู้อื่นมี และควรหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดมีสิ่งที่จะนำไปสู่ความไม่พึงพอใจ อันจะเป็นผลกระทบต่อการตัดสินใจของบุคคล^{๑๖}

เพาเวลล์ (Powell) ได้ให้ความหมายของการพึงพอใจคือความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สนุกสนาน ปราศจากความคิดที่เป็นทุกข์ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า บุคคล จะได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ในทุกๆ สิ่งที่ต้องการแต่ความพึงพอใจนั้นจะหมายถึงความสุขที่เกิดจากการปรับตัวของตนต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี และเกิดความสมดุลระหว่างความต้องการของบุคคลและการได้รับการตอบสนองในสิ่งต่างๆ เหล่านี้^{๑๗}

ความพึงพอใจมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จ และประสิทธิภาพของงาน อันมีผลมาจากความต้องการได้รับการตอบสนอง ตามความประสงค์ของแต่ละบุคคล ความพึงพอใจโดยทั่วไปตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Satisaetion และยังมีผู้ให้ความหมายคำว่า “ความพึงพอใจ”

ความพึงพอใจ (satisfaction) เป็นทัศนคติที่เป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่า บุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้าง สลับซับซ้อน จึงเป็นการยากที่จะวัดความพึงพอใจโดยตรง แต่สามารถวัดได้โดยทางอ้อมจากการวัด ความคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้น และการแสดงความคิดเห็นนั้นจะต้องตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง จึงจะสามารถ

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเป็นเรื่องของความรู้สึกที่มีความลึกซึ้งของบุคคลที่มีต่องานที่ปฏิบัติอยู่และความพึงพอใจจะส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตามความพึงพอใจของแต่ละบุคคลไม่มีวันสิ้นสุด เปลี่ยนแปลงได้เสมอ ตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมบุคคลจึงมี โอกาสที่จะไม่พึงพอใจในสิ่งที่เคยพึงพอใจมาแล้ว ฉะนั้นผู้บริหารจำเป็นจะต้องสำรวจตรวจสอบความ พึงพอใจในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรตลอดไป ทั้งนี้เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง ตามเป้าหมายขององค์กรหรือ

^{๑๕} อิสรียา พจนธารี, “ความพึงพอใจของผู้ปกครองและผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐานที่มีต่อการจัดการศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเลย”, **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔

^{๑๖} Herzberg, F., Bernard, M., & Barbara, B. S. **The motivation to work**, New York, John Wiley & Sons, 1959, pp.186.

^{๑๗} Powell, D. H. **Understanding human adjustment**, Normal adaptation through the life cycle, Boston, MA, little Brown, 1983, pp.17-18.

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

มิลเค็คเจอร์น (Millet John) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความพึงพอใจหรือความสามารถในการสร้างความพึงพอใจให้พิจารณาจากองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ

๑. ความสามารถในการจัดสิ่งที่มีผู้อื่นต้องการ
๒. ความสามารถอย่างยุติธรรม โดยลักษณะการจัดให้มันจะต้องเป็นไปอย่างเสมอภาค
๓. ความสามารถต่อเนื่อง โดยไม่มีการหยุดชะงักหรือติดขัด
๔. ความสามารถในการจัดให้รวดเร็ว ทันต่อเวลา
๕. ความสามารถในการพัฒนาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพให้มีความ

เจริญก้าวหน้า

ฮินชอว์และแอ็ทวูด (Hinshaw and Atwood) ได้ให้แนวคิดที่ว่าความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นความคิดเห็นของผู้รับบริการที่ได้รับจากผู้ให้บริการและจัดเป็นเกณฑ์ประเมินด้านผลลัพธ์ด้วยและเป็นระดับของความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังของผู้รับบริการในอดีตมคติกับการรับรู้ของผู้รับบริการที่ได้รับตามความเป็นจริง^{๑๘} สำหรับนักวิจัยทางพฤติกรรมได้ให้ความหมายของคำว่าความพึงพอใจในบริการเป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของคนที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้รับบริการเข้าไปใช้บริการในสถานที่ให้บริการนั้นๆ และประสบการณ์นั้นได้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้รับบริการมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกันทฤษฎีความต้องการของ Maslow (มาสโลว์)^{๒๐} เป็นนักจิตวิทยาชาวอังกฤษได้สร้างทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นสมมติฐานอยู่ ๒ ประการคือ

- ๑ . มนุษย์มีความต้องการอยู่ตลอดเวลาตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วก็จะไม่เป็นแรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นอีกต่อไปความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นจึงจะมีอิทธิพลจูงใจต่อไป
- ๒ . ความต้องการของคนมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูงตามลำดับความสำคัญในเมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการขั้นสูงก็จะตามมาสโลว์ได้แบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ลำดับดังนี้

๑) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) ความต้องการทางด้านร่างกายเป็นความต้องการเบื้องต้นเพื่อความอยู่รอดเช่นความต้องการในเรื่องอาหารที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่มยารักษาโรคความต้องการพักผ่อนและความต้องการทางเพศ ฯลฯ ความต้องการทางด้านร่างกายจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนก็ต่อเมื่อความต้องการทางด้านร่างกายยังไม่ได้รับ

^{๑๘}Millet John, D.Management in the Publics Service The Quest for EffectivePerformance. (New York McGraw Hill Book Company, Inc., 1954), p.23.

^{๑๙}Hinshaw, A.S. and J.R. Atwood.,A patient satisfaction instrument : Precision try Replication,(Nursing Research, 1982), p.๑๗๐.

^{๒๐} Maslow. A., A theory of human motivation Psychological Review 50, (N.Y. McGraw - Hill 1943), p.370.

การตอบสนองเลยในด้านนี้โดยปกติแล้วองค์กรทุกแห่งมักจะตอบสนองความต้องการของแต่ละคน ด้วยวิธีการทางอ้อมคือการจ่ายเงินค่าจ้าง

๒) ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Security or Safety Needs) ถ้าหากความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองตามสมควรแล้วมนุษย์ก็จะมีความต้องการในขั้นต่อไปที่สูงขึ้นความต้องการทางด้านความปลอดภัยหรือความมั่นคงต่างๆความต้องการทางด้านความปลอดภัยจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันเพื่อให้เกิดความปลอดภัยจากอันตรายต่างๆที่เกิดขึ้นกับร่างกายความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจส่วนความมั่นคงนั้นหมายถึงความต้องการความมั่นคงในการดำรงชีพเช่นความมั่นคงในหน้าที่การงานและสถานะทางสังคม

๓) ความต้องการทางด้านสังคม (Social or Belongingness Needs) ภายหลังจากที่ได้รับการตอบสนองในสองขั้นดังกล่าวแล้วก็จะมีความต้องการสูงขึ้นคือความต้องการทางสังคมจะเริ่มเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อพฤติกรรมของคนความต้องการทางด้านนี้จะเป็นความต้องการเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันและการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นและมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมเสมอ

๔) ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นในสังคม (Esteem or Status Needs) ความต้องการขั้นต่อมาจะเป็นความต้องการที่ประกอบด้วยสิ่งต่างๆดังนี้คือความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถความรู้และความสำคัญในตัวเองรวมทั้งความต้องการที่จะมีฐานะเด่นเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นหรือต้องการที่จะให้บุคคลอื่นยกย่องสรรเสริญในความรับผิดชอบในหน้าที่การงานการดำรงตำแหน่งที่สำคัญในองค์กร

๕) ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization or Self-Realization) ลำดับขั้นความต้องการที่สูงสุดของมนุษย์ก็คือความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตตามความนึกคิดหรือความคาดหวังที่เยอทะยานใฝ่ฝันที่จะได้รับผลสำเร็จในสิ่งอันสูงส่งในทัศนะของตน

อเนก สุวรรณบัณฑิต ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้ให้บริการต่างมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินงานบริการดังนั้นการสร้างความพึงพอใจในการบริการจำเป็นจะต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้งต่อผู้รับบริการและผู้ให้บริการดังนี้^{๒๑}

- ๑ . การตรวจสอบความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้ให้บริการอย่างสม่ำเสมอ
- ๒ . การกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กรให้ชัดเจน
- ๓ . การกำหนดกลยุทธ์การบริการที่มีประสิทธิภาพ
- ๔ . การพัฒนาคุณภาพและความสัมพันธ์ในกลุ่มพนักงาน
- ๕ . การนำกลยุทธ์การสร้างความพึงพอใจต่อผู้รับบริการไปปฏิบัติและประเมินผล

เมื่อความพึงพอใจมีความสำคัญสูงมากต่อการบริการดังนั้นผู้ประกอบการบริการจะต้องหาความเข้าใจต่อลักษณะและองค์ประกอบความพึงพอใจอย่างถี่ถ้วนดังนี้

^{๒๑} อเนก สุวรรณบัณฑิต, จิตวิทยาการบริการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพรส แอนด์ดีไซน์จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า๑๗๓-๑๗๔.

๑) ความพึงพอใจเป็นการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในการรับบริการซึ่งบุคคลจะรับรู้รูปแบบของการบริการและคุณภาพของการบริการโดยใช้ประสบการณ์ที่ได้รับด้วยตนเองหรือจากการอ้างอิงใดๆตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเช่นคาบอกล่าของกลุ่มเพื่อนโฆษณา เป็นต้นในการประเมินสิ่งที่ได้รับจากการบริการหากการบริการเป็นไปตามความต้องการของผู้รับบริการก็จะก่อให้เกิดความพึงพอใจในบริการนั้น

๒) ความพึงพอใจเกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์หนึ่งในการใช้บริการนั้นบุคคลย่อมมีข้อมูลจากแหล่งอ้างอิงต่างๆ (Reference) เช่นประสบการณ์ส่วนตัวความรู้จากการเรียนรู้คาบอกล่าของกลุ่มเพื่อนข้อมูลจากธุรกิจบริการแบบเดียวกัน เป็นต้นจึงเกิดความคาดหวังต่อสิ่งที่ควรจะได้รับจากการบริการ (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลแก่ผู้รับบริการในการที่จะใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินสิ่งที่ได้รับจริงในกระบวนการบริการ (Performance) หากการบริการเป็นไปตามที่คาดหวังย่อมเกิดการยืนยันความถูกต้อง (Confirmation) ต่อการบริการและเกิดความพึงพอใจในบริการ แต่ถ้าบริการที่ได้รับไม่เป็นที่ไปตามคาดหมายก็จะเกิดการยืนยันความไม่ถูกต้อง (Disconfirmation) ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในบริการ

๓) ความพึงพอใจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามปัจจัยแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากในแต่ละช่วงเวลาบุคคลย่อมมีความคาดหวังต่อการบริการแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกประสบการณ์ที่ได้มาระหว่างเวลานั้นจึงทำให้เกณฑ์ประเมินความพึงพอใจมีการเลื่อนขึ้น-ลงตลอดเวลาส่งผลให้การเปรียบเทียบสิ่งที่ได้รับกับสิ่งที่คาดหวังเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยความพึงพอใจนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการรับรู้การประเมินคุณภาพของการบริการอันเป็นสิ่งที่ผู้รับบริการคาดหวังว่าจะได้รับจากการให้บริการโดยที่ความพึงพอใจในการบริการของผู้รับบริการจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ๒๒ด้านได้แก่

๓.๑) การรับรู้คุณภาพของผลิตภัณฑ์บริการอันเป็นสิ่งที่ผู้ให้บริการได้สัญญาว่าจะให้โดยผู้รับบริการมีความคาดหวังต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์บริการว่าจะได้รับอย่างน้อยตามที่ผู้ให้บริการได้สัญญาไว้ความมากน้อยของคุณภาพของสิ่งที่ได้รับจะเป็นตัวกำหนดถึงระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการนั่นเอง

๓.๒) การรับรู้คุณภาพของการนำเสนอบริการซึ่งผู้ให้บริการจะนำเสนอผ่านการแสดงออกต่างๆในกระบวนการบริการโดยผู้รับบริการจะประเมินว่าผู้ให้บริการนั้นได้บริการอย่างเหมาะสมมากน้อยเพียงใดรวมทั้งความสะดวกในการเข้าถึงบริการพฤติกรรมแสดงออกของผู้ให้บริการตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานการใช้ภาษาในการสื่อสารและการปฏิบัติตนในการให้บริการว่าผู้ให้บริการมีความเต็มใจและจริงใจเพียงใดในการให้บริการการรับรู้เหล่านี้จะช่วยให้ผู้รับบริการประเมินคุณภาพการบริการได้อย่างมีเหตุและผลซึ่งนำไปสู่ความพึงพอใจในการรับบริการ

บาร์นาร์ด (Barnard) กล่าวถึงสิ่งจูงใจหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไว้ดังนี้^{๒๒}

^{๒๒} บาร์นาร์ด (Barnard) อ้างใน ราชนัยจงชัย, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในการลงบัญชีทหารกองเกินตามแนวสังคหวัด๑๔ ของหน่วยงานสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดระยอง”, วิทยานิพนธ์ปริญญา

- ๑ . สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุได้แก่เงินวัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่ฯ
- ๒ . สิ่งจูงใจเกี่ยวกับโอกาสเช่นโอกาสเกี่ยวกับความมีชื่อเสียงความมีอิทธิพลโดยการได้รับตำแหน่งต่างๆ เป็นต้น
- ๓ . สิ่งจูงใจเกี่ยวกับสภาพความช่วยเหลือการได้รับบริการต่างๆ
- ๔ . ความสามารถขององค์การที่จะให้ความพึงพอใจแก่บุคคลโดยเปิดโอกาสให้แสดงอุดมคติโดยเสรีเพื่อกระตุ้นให้บุคคลเกิดความภูมิใจในฝีมือและมีโอกาสได้รับสวัสดิการต่างๆ
- ๕ . สิ่งจูงใจเกี่ยวกับผู้ร่วมงานการมีความสัมพันธ์อันดีมิตรกับบุคคลในหน่วยงาน ความผูกพันและการได้มีส่วนร่วมกบกิจกรรมขององค์การ
- ๖ . สิ่งจูงใจเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่เป็นอยู่ตามปกติประจำวัน
- ๗ . สิ่งจูงใจเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยทางสังคม
- ๘ . มีความมั่นคงในการทำงานและการมีหลักประกันให้อยู่ดีกินดี

ศิริวรรณเสรีรัตน์ ได้กล่าวไว้ว่าความพึงพอใจของลูกค้าเป็นระดับความรู้สึกของผู้รับบริการซึ่งประกอบด้วยดังนี้^{๒๓}

- ๑ . ความพอใจของความสะดวกที่ได้รับจากการบริการ
- ๒ . ความพอใจต่อการประสานงานผู้บริการ
- ๓ . ความพอใจต่อการต้อนรับและการเอาใจใส่ของผู้ให้บริการ
- ๔ . ความพอใจกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ
- ๕ . ความพอใจต่อคุณภาพบริการ
- ๖ . ความพอใจต่อการใช้บริการต่อการใช้จ่ายในการบริการ

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องข้างต้นพอจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกหรือทัศนคติทางด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองให้แก่บุคคลนั้นได้ แต่ทั้งนี้ความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ย่อมมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับค่านิยมและประสบการณ์ที่ได้รับการที่บุคคลมีความเต็มใจปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยที่จะได้รับผลตอบแทนทางด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้

ความพึงพอใจจึงเป็นองค์ประกอบทางด้านทัศนคติที่กล่าวได้ว่าความพึงพอใจเป็นปฏิกริยาทางด้านความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระตุ้น เป็นระดับความพอใจที่เป็นจริงอยู่ในขณะนั้น ซึ่งจะบอกให้ทราบถึงทิศทางว่า เป็นทัศนคติไปในทิศทางบวกหรือทิศทางลบหรือไม่มีปฏิกริยา คือ เฉยๆต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระตุ้นนั้น และยังครอบคลุมไปถึงสภาวะจิตที่ปราศจากความเครียด ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองทั้งหมดหรือบางส่วน ความเครียดก็จะน้อยลง ความพึงพอใจก็จะเกิดขึ้นและในทางกลับกัน ถ้าความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ความเครียดความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

พุทธศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช), ๒๕๕๑.

^{๒๓}ศิริวรรณเสรีรัตน์ การบริหารการตลาดยุคใหม่(กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า๑๘.

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

ในการปฏิบัติกรใดๆ ก็ตาม เมื่อยังมีได้มีการค้นคว้า ทดลอง วิจัย ที่มีการกระทำซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง จนเกิดความมั่นใจได้ว่าเมื่อกระทำอย่างนี้ แล้วจะบังเกิดผลเป็นอย่งนั้นในเบื้องต้น มนุษย์ก็มักจะตั้งข้อสันนิษฐาน (Assumption) เอาไว้ก่อน แล้วจึงไปหาข้อพิสูจน์ (Proof) มายืนยันว่าสิ่งที่ได้ตั้งข้อสันนิษฐานเอาไว้ นั้นถูกต้องหรือผิด หากถูกต้องและเมื่อมีการกระทำซ้ำๆ ในลักษณะเดียวกันนั้นไม่ว่าจะกี่ครั้งก็หนักก็ตาม ผลที่ได้รับก็จะออกมาในรูปเดียวกันหมด เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ที่ทำการค้นคว้าทดลองก็สามารถตั้งสิ่งที่ตนศึกษาค้นพบใหม่นั้นขึ้นมาเป็นทฤษฎี (Theory) ใหม่ได้^{๒๔}

แนวความคิด (Concepts) หมายถึง การสรุปและจัดระเบียบเรื่องราวจากรายละเอียดต่างๆ เพื่อวางเป็นหลักการ การมีแนวความคิดเป็นสิ่งยึดถืออยู่ตลอดเวลา จึงนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งที่จะได้มีการพัฒนาต่อไปอีก เพื่อให้เป็นหลัก (Principles) และทฤษฎี (Theory) ได้ในที่สุด^{๒๕}

สำหรับคำว่า “ทฤษฎี” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ให้ความหมายไว้ว่า “ทฤษฎี” หมายถึง ความเห็น การเห็น การเห็นด้วยใจ ลักษณะที่คิดคาดเอาตามหลักวิชา เพื่อเสริมเหตุผลและรากฐานให้แก่ ปรัชญาการณหรือข้อมูลในภาคปฏิบัติ ซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างมีระเบียบ^{๒๖} ส่วนอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง ความรู้ที่เกิดมาจากการรวบรวมแนวความคิดและหลักการต่างๆ ให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนและสร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมา ทฤษฎีใดๆ ก็ตามที่ตั้งขึ้นมานั้น จะมีขอบเขตกว้างกว่าที่จะคลุมถึงการจัดจำแนกหลักการและแนวความคิด ประเภทเดียวกันเอาไว้ด้วยกันเป็นหมวดหมู่ตนเอง

ดังนั้นคำว่า “ทฤษฎีการบริหาร” หมายถึง การพยายามสรุปความและจัดระเบียบเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นทั้งแนวความคิดและหลักการต่างๆ อย่างเป็นระเบียบ และในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวทางการบริหารก่อนทุกครั้ง ควบคู่กับการชี้ให้เห็นชัดถึงหลักการต่างๆ ทางการบริหารที่เป็นส่วนประกอบภายใต้แนวความคิดเสมอ จะสามารถตามทันถึงภาวะปัจจุบันที่กำลังอยู่ ในยุคของการพยายามค้นคว้า เพื่อหาวิธีสรุปเป็นทฤษฎีใหม่ โดยวิธีการเช่นนี้ย่อมจะเป็นสิ่งช่วย สนับสนุนให้เกิดผลดี ประการสำคัญคือจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถมีกรอบที่สมบูรณ์ที่จะมีโอกาสนำเอาทั้ง

^{๒๔} ประชาญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง, เอกสารประกอบการสอนวิชา EA๗๑๓ หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๙๔.

^{๒๕} พระมหาวีระ อิมใจ, “สภาพและปัญหาการบริหารการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” , วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต , (สาขาการบริหารการศึกษา, สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙), หน้า ๘.

^{๒๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ , (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์), ๒๕๔๖, หน้า ๕๐๔.

แนวความคิด หลักการต่างๆ และทฤษฎีมาประยุกต์ ใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ครบถ้วนและเกิดผลดีในแง่ของการปฏิบัติมากที่สุด^{๒๗}

การบริหาร เป็นการศึกษากระบวนการในการดำเนินการของกลุ่มบุคคลในการให้และรับความรู้ ประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ การสร้างจิตสำนึก การเพิ่มพูนทักษะ การทำความเข้าใจให้กระจ่าง การอบรมปลูกฝังค่านิยม การถ่ายทอดศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของสังคม การพัฒนาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหาร สำนักปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยจึงได้กล่าวถึงความหมายของการบริหาร ความหมายของการบริหาร สำนักปฏิบัติธรรม ความสำคัญของการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร อันเป็นสาระสำคัญที่ความทำความเข้าใจเบื้องต้นตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหาร

การบริหาร (Administration) มีความหมายที่มนุษย์เป็นเวลานาน มนุษย์นอกจากจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมและได้รับประสบการณ์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แล้วมนุษย์ก็จะประมวลประสบการณ์เหล่านั้นนำมาถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลัง การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการจึงได้เกิดขึ้นชีวิตและการศึกษาจึงเป็นไปอย่างธรรมชาติ แต่เมื่อมีความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นจำนวนประชากร เพิ่มขึ้น สิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ก็เริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้นเช่นเดียวกัน มนุษย์จึงเริ่มรวมเข้าเป็นชุมชนเล็กๆ และต่อมาเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตนเองทั้งทางกายภาพและทางสังคม^{๒๘}

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง แบบหรือวิธีการปกครอง การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการให้ผู้บริหารหรือผู้จัดการตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกัน และใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานมีประสิทธิภาพในการทำงาน^{๒๙}

คำว่า การบริหาร ในภาษาอังกฤษใช้อยู่ ๒ คำ คือ Administration และ Management ความแตกต่างของทั้ง ๒ คำนี้ คือ Administration นิยมใช้ในการบริหารทางราชการ ส่วนคำว่า Management นิยมใช้ในทางบริหารธุรกิจ แต่สองคำนี้อาจใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึง การบริหารเช่นเดียวกัน นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลากหลายทัศนะแตกต่างกัน ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๐}

^{๒๗} พระมหาทัศนัท โบราณมูล , “การบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตกรุงเทพมหานคร” , วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต , สาขาการบริหารการศึกษา , สถาบันราชภัฏพระนคร , ๒๕๔๕, หน้า ๒๘.

^{๒๘} ชาญชัย อาจินสมาจาร, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพมหานคร , ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

^{๒๙} กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน, วัดพัฒนา '๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙.

^{๓๐} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (ธนบุรี : พัฒนาการพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๑๔.

พินัส หันนาคินท์ ได้ให้ความเห็นว่า การบริหารหมายถึงกระบวนการที่มีผู้บริหารใช้อำนาจ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีจัดการ ดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้นๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ^{๓๑}

ไซมอน เฮอร์เบิร์ต (Simon A, Herbert) อ้างใน ภารตี อนันต์นาวิ ได้ให้ความหมายคำว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน^{๓๒}

แคมเบล และคณะ(Campbell F, Roaid and Others)อ้างใน พระมหาอานนท์ อานนโท ได้ให้ความหมายคำว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับคนอื่น^{๓๓}

ฟิรลิต์ คาร์วณศิลป์ กล่าวว่า การบริหาร คือ การทำให้งานต่างๆ ลุล่วงหรือสำเร็จ โดยอาศัยบุคคลอื่นเป็นผู้นำ^{๓๔}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การ และใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้^{๓๕}

พระธรรมโกศาจารย์ กล่าวถึงพุทธวิธีการบริหารไว้ว่าการบริหาร หมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามค่านิยามนี้การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชาเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีการบริหารนอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหารการศึกษาพุทธวิธีการบริหารในครั้งนี้ขอให้นำหน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณา หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC^{๓๖}

^{๓๑} พินัส หันนาคินท์, **หลักการบริหารโรงเรียน** (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช ๒๕๒๔), หน้า ๕.

^{๓๒} ไซมอน เฮอร์เบิร์ต (Simon A, Herbert) อ้างใน ภารตี อนันต์นาวิ, **แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหาร การศึกษา**, (ชลบุรี : บริษัทสำนักพิมพ์มนตรี จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

^{๓๓} แคมเบล และคณะ (Campbell F, Roaid and Others) อ้างใน พระมหาอานนท์ อานนโท, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

^{๓๔} ฟิรลิต์ คาร์วณศิลป์, **การบริหารจัดการโครงการพัฒนาสังคมแบบก้าวหน้า**, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^{๓๕} สมยศ นาวิการ, **การบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๓๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙), หน้า ๒-๕.

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร หมายถึง งานของหัวหน้าหรือผู้นำ ที่จะต้องกระทำ เพื่อให้กลุ่มต่างๆ ที่มีคนหมู่มากมาอยู่รวมกัน และร่วมกันทำงานเพื่อ วัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ^{๓๗}

สุรัสวดี ราชกุลชัย ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร หมายถึง กลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการหรือการชี้แนะ (Directing/ Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรของ องค์การ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตาม เป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ครบถ้วน^{๓๘}

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการการ ดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)^{๓๙}

รุจิรัฐสาร และจันทรานี สงวนนาม ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร หมายถึงการ ดำเนินการกิจกรรมโดยผู้บริหาร และสมาชิกในองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมี ประสิทธิภาพด้วยการใช้ทรัพยากร และเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๔๐}

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอา ทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมี ประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การ บริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากร การบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่ม คน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการ ร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๔๑}

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการ หรือกิจกรรมที่มีบุคคลร่วมกันในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการ โดยกระบวนการหรือกิจกรรมนั้นๆ เป็นไปอย่างมีระบบ มีระเบียบ มี แบบแผน มีการใช้ทรัพยากร และเทคโนโลยีในการดำเนินการบริหารองค์การนั้นๆ

๒.๒.๒ ความสำคัญของการบริหาร

^{๓๗} ธงชัย สันติวงษ์ การบริหารสู่ศตวรรษที่ ๒๑ (กรุงเทพมหานคร : ประชุมช่าง๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

^{๓๘} สุรัสวดี ราชกุลชัย, การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^{๓๙} วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหารสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

^{๔๐} รุจิรัฐ สาร และจันทรานี สงวนนาม , การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : บั๊กพอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

^{๔๑} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหารงานบุคคลแผนใหม่, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

สภาพ ประพันธ์ ได้แสดงทัศนะว่า การบริหารมีความสำคัญเป็นอย่างมากเนื่องจาก จะเป็นส่วนช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมายได้ตามที่กำหนด การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคมที่สามารถมองเห็นได้ ๓ ทาง คือ^{๕๒}

๑) ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา ตามลำดับชั้นตอนของสายการบังคับบัญชา

๒) ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้สำเร็จเป้าหมาย

๓) ทางปฏิบัติเป็นกระบวนการที่บุคคลต้องการร่วมทำปฏิกริยาซึ่งกันและกัน

ลักษณะเด่นที่เป็นสากลของการบริหารคือ การบริหารต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ต้องอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญ ต้องใช้ทรัพยากรบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน ต้องมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการทางสังคม ต้องเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่าง กลุ่มบุคคล ๒ คนขึ้นไป ต้องอาศัยร่วมมือร่วมใจเพื่อให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล มีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และการบริหารไม่มีตัวตนแต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

สมยศนาวิการ ได้สรุปความสำคัญของการบริหารไว้ว่าการบริหารมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆที่มีความเกี่ยวพันระหว่างกันเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จในเป้าหมายที่กำหนดไว้เป้าหมายดังกล่าวนี้จะแตกต่างกันไปแต่ละองค์การแต่ไม่ว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ขององค์การใดองค์การหนึ่งโดยเฉพาะจะเป็นอย่างไรก็ตามการบริหารก็คือกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้เป้าหมายดังกล่าวนี้ประสบความสำเร็จ^{๕๓}

สมศักดิ์ คงเที่ยง กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้^{๕๔}

๑. การบริหารได้เจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

๒. จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นผลให้องค์การต่างๆต้องขยายงานด้านการบริหารให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๓. การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าด้านวิทยาการต่างๆทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น

๔. การบริหารเป็นมรรควิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคมและประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

๕. การบริหารจะช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มทั้งในด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคมในอนาคต

^{๕๒}สภาพ ประพันธ์, “การบริหารความขัดแย้งของคณะกรรมการบริหารในโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘, หน้า ๖.

^{๕๓}สมยศ นาวิการ, การบริหาร คู่มือและแบบทดสอบ , พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ , ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

^{๕๔}สมศักดิ์ คงเที่ยง , หลักการบริหารการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๕๖.

๖. การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ ฉะนั้นความสำเร็จของการบริหารจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมือง
๗. การบริหารมีลักษณะต้องใช้การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือซึ่งนักบริหารต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆ และการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเจริญเติบโตของการบริหาร
๘. ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือในองค์การย่อมมีส่วนเกี่ยวพันในการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องน่าสนใจและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างฉลาด
๙. การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กันไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาดดังที่กล่าวกันว่า การเมืองกับการบริหารนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน
- จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าการบริหารมีความสำคัญแก่คนทุกกลุ่มเพราะการบริหารเจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก การบริหารทำให้การทำงานขององค์การสำเร็จก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะแม้ว่านักบริหารจะไม่ได้เป็นผู้ลงมือทำงานเองต้องอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำงานต่างๆ ก็ตามแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้บริหารไม่ต้องทำอะไรเลยตรงกันข้ามนักบริหารกลับต้องหันมาบริหารหรือการจัดการที่เป็นงานของกลุ่มทั้งกลุ่มเพื่อให้องค์การสามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบโดยที่ทุกฝ่ายต่างทำงานโดยได้ประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงองค์กรต่าง หรือ เจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้คน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น การบริหารนโยบาย การบริหารองค์กร รวมถึงการบริหารคุณธรรม เป็นต้น ดังนั้น จึงมีนักวิชาการได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำมาเสนอดังต่อไปนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จ โดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ

- ๑) P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร
- ๒) O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ
- ๓) S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔) D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕) C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^{๔๕}

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association of School Administration) อ้างถึงใน ธีระรัตน์ กิจจารักษ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ^{๔๖}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

๒) การแสวงหา และกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓) การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔) การประสานงาน (Co-ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่อง การปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕) การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

ชาอุชัย อาจินสมาจาม ได้กล่าวไว้ว่าโดยสรุปดังนี้^{๔๗}

การบริหาร (Administration) มีควบคุมกำกับมนุษย์เป็นเวลาช้านาน มนุษย์นอกจากจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมและได้รับประสบการณ์ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแล้วมนุษย์ก็จะประมวลประสบการณ์ เหล่านั้นนำมาถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลัง การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการจึงได้เกิดขึ้น ชีวิตและการศึกษาจึงเป็นไปอย่างธรรมชาติ แต่เมื่อมีความรู้ใหม่ๆเกิดขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น สิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ก็เริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้นเช่นเดียวกัน มนุษย์จึงเริ่มรวมเข้าเป็นชุมชนเล็กๆ และต่อมาเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตนเองทั้งทางกายภาพและทางสังคม

^{๔๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีในการบริหาร, หน้า ๓-๕.

^{๔๖} ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

^{๔๗} ชาอุชัย อาจินสมาจาม, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

สมัยศ นาวิกการ ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารไว้ว่า การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการ และหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (one best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์การ จะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (Case study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ได้^{๔๘}

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์การ ดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงานต่างๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงาน รวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖ Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกัน และที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึงความสามารถขององค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ^{๔๙}

เด่น ชะเนตียัง ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (Knowledge) มีหลักเกณฑ์ (Principle) และทฤษฎี (Theory) จากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหาร

^{๔๘} สมัยศ นาวิกการ, การบริหารตามสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๕), หน้า ๔๙.

^{๔๙} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒-๖๓.

แต่ละคนที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้น นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๕๐}

เสนาะ ตีเยาว์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ^{๕๑} คือ

๑) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จสาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่มีคุณค่าประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิผล หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอ แต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการ และการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุ

^{๕๐} เคน ชะเนตียัง, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๕๒.

^{๕๑} เสนาะ ตีเยาว์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๕๒}

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การบริหารเป็นการทำงานของคนะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปที่จะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยการใช้กระบวนการบริหารได้แก่การวางแผน การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การติดตาม การประเมินผลการปฏิบัติงาน^{๕๓}

เอกชัย กี่สุขพันธ์กล่าวว่า การบริหาร คือ กิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การที่กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรมใดๆ นั้นอาจมีบางกลุ่มบอกว่าไม่ต้องการบริหารก็ได้เพราะความจริงกลุ่มอาจต้องการเพียงการทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างมีความพอใจ โดยเกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงาน ใช้เวลาน้อยที่สุด ใช้เงินน้อยที่สุด ใช้อุปกรณ์ต่างๆ อย่างประหยัดที่สุด ซึ่งโดยการทำงานของกลุ่มดังกล่าวนี้ แม้ว่าการไม่ต้องการการบริหาร แต่การทำงานของกลุ่มก็เป็นไปในลักษณะพื้นฐานของหลักการและกระบวนการในการบริหาร ดังนั้นการบริหารจึงเป็นการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และประสานงานที่ดีในหน่วยงานต่างๆ ทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงจนถึงผู้ปฏิบัติงาน^{๕๔}

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร ที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และงบประมาณ นอกจากนั้นแล้วองค์ประกอบสำคัญของการบริหาร คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่แน่นอน มีทรัพยากรในการบริหาร มีการประสานระหว่างกัน และการบริหารจะต้องมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

หลักเบื้องต้นในการบริหารและทฤษฎีทางการบริหาร ในการทำงานทุกชนิดซึ่งที่สำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งในการทำงานก็คือ การบริหารจัดการ โดยธรรมชาติของมนุษย์จะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงาน หรือมีการเกี่ยวข้องกันและกันเสมอ เพราะมนุษย์ไม่สามารถก้าวไปสู่การบรรลุเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยตัวคนเดียวทฤษฎีการบริหารมีอยู่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีการบริหารที่เป็นพุทธศาสนารวมถึงทฤษฎีการบริหารของนักคิด นักวิชาการตะวันตก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและรวบรวมมานำเสนอต่อไปนี้

^{๕๒}ทองหล่อ เดชไทย , หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข , (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๕๓}ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ , การบริหารงานวิชาการ , (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี , ๒๕๔๓), หน้า ๓๙.

^{๕๔}เอกชัย กี่สุขพันธ์ , หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป , (กรุงเทพมหานคร : องค์กรศิลปกรรมพิมพ์ , ๒๕๒๗), หน้า ๑๕.

ปรีชา ช่างขวัญยืน ได้กล่าวถึงทฤษฎีการบริหารของพระพุทธองค์ไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่นๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่น ในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคมเสียใหม่ แต่การเสนอให้เปลี่ยนแปลงสังคมย่อมติดขัดที่ผู้ปกครองซึ่งรักษาอำนาจของตนเนื่องจากตนมีฐานะที่ได้อยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้เสนอหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการบริหารที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังนี้^{๕๕}

๑) ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่างๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เกี้ยว ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะที่อันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่ง ของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่น แห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑”

๒) ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัยเมื่อยังมีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปองค์กร เช่นมหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัย เป็นต้น

๓) ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่าง คล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็น บรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่

^{๕๕} ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒-๔๓.

ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าเป็นผิด เป็นต้น

เฟรดเดอริก ดับบลิว เทย์เลอร์ (Frederick W. Taylor) อ่างใน บุปผา พิภุลแก้ว บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการคือ^{๕๖}

๑) ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จรวดเร็วไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็ทำให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒) ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓) ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลิตผลสูงขึ้น

๔) การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

เฮนรี ฟาโยว (Henri Fayol) อ่างใน บุปผา พิภุลแก้ว ได้เสนอทฤษฎีการบริหารเฮนรี ฟาโยว (Henri Fayol) เป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการการปฏิบัติการหรือบางทีก็ถือกันว่าเป็นบิดาแห่งของการจัดการสมัยใหม่ เขาเชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะและเขาสนใจที่จะศึกษาองค์การโดยรวมมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ โดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ^{๕๗}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึงภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

^{๕๖}เฟรดเดอริก ดับบลิว เทย์เลอร์ (Frederick W. Taylor) อ่างใน บุปผา พิภุลแก้ว, “การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔.

^{๕๗}เฮนรี ฟาโยว (Henri Fayol) อ่างใน บุปผา พิภุลแก้ว, “การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

๒) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึงภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ใน ส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึงหน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งชั้น และล่อง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

๔) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕) การควบคุม (Controlling) หมายถึงภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

วิลเลียม โออุชิ (William G. Ouchi) อ้างใน ภารตี อนันต์นาวิ ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ๓๙ ดังนี้^{๕๘}

๑) การจ้างงานระยะยาว

๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์

๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล

๔) การประเมินผล และการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป

๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการ โดยมีการวัดผลอย่างชัดเจน และเป็น

ทางการ

๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง

๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

กุลิก และอูวิก (Gulick L. and Urwick J.) อ้างใน สมาน รังสิโยภุชฎ ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ หรือที่เรียกกันย่อๆ ว่า “POSDCoRB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้^{๕๙}

๑) การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าต้องทำอะไรบ้าง และทำอย่างไร

^{๕๘} วิลเลียม โออุชิ (William G. Ouchi) อ้างใน ภารตี อนันต์นาวิ, หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา, หน้า ๑๙.

^{๕๙} กุลิก และอูวิก (Gulick L. and Urwick J.) อ้างใน สมาน รังสิโยภุชฎ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : นานุกิจการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑-๒๒.

๒) การจัดการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่างๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓) การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔) การอำนวย (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการ หน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕) การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖) การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหาร และสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗) การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

อับบลาฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) อ้างใน ภารตี อนันต์นาวิ ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดด้านจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นแนวคิดที่นิยมใช้กันมากในการพัฒนามนุษย์ โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์มีความดีและมีคุณค่าต่อการยอมรับ มาสโลว์มองว่าความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้น จากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นๆ ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป มาสโลว์แบ่งลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้น ดังนี้^{๒๐}

๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

๒) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or Safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิต และหน้าที่การงาน

๓) ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (Affiliation or Acceptance needs) เป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับความยอมรับการต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

^{๒๐} อับบลาฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) อ้างใน ภารตี อนันต์นาวิ, **หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**, หน้า ๒๒-๒๓.

๔) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพ นับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล ที่มีความรักและศักดิ์ศรีในตน มีวินัย มีจริยธรรม และประสิทธิผลในการดำเนินชีวิต เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม เป็นต้น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีในการบริหารว่า นักบริหารจะต้องมีหน้าที่ในการบริหาร ๕ ประการ ตรงกับคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSCD ดังนี้^{๖๑}

๑) P คือ Planning หมายถึง การวางแผน ซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒) O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์การ ซึ่งเป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓) S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร ซึ่งเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน

๔) C คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ ซึ่งเป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินงานตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

๕) D คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล ซึ่งเป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผลกล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ^{๖๒} คือ

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การพัฒนากลวิธี (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ

๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

^{๖๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีในการบริหาร**, หน้า ๔-๕.

^{๖๒}พงษ์ศักดิ์ปัญจพรผล, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม , ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจนถึงศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘) การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูล และความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ่มแจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึงวิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถาม ผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบ และกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

วิโรจน์ สารรัตน์ ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ควรประกอบด้วย ๔ ประการ ดังนี้^{๖๓}

๑) การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมาย และการตัดสินใจ เลือกรูปแบบที่ดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุจุดหมายนั้น

๒) การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่ และตำแหน่งต่างๆ อย่างชัดเจน

๓) การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๔) การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

ศิริอร ชันธหัตถ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหารหรือการจัดการมีศัพท์ที่นิยมใช้อยู่ ๒ คำ ได้แก่ การจัดการและการปฏิบัติการ เป็นการอำนวยความสะดวกการกระทำในลักษณะแนะนำหรือนำทางเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ^{๖๔}

^{๖๓}วิโรจน์ สารรัตน์, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทยวิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๖๔}ศิริอร ชันธหัตถ์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

ดาฟท์(Daft)ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหารคือ การทำให้เป้าหมายขององค์กรบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยผ่านการวางแผนการจัดองค์กร การสั่งการและควบคุมทรัพยากรองค์กร^{๖๕}

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นวิถีทางในวงจรของการปฏิบัติงานและเป็นเทคนิคขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินงาน ได้แก่แนวทางที่ผู้บริหารใช้การบริหารจัดการ คือ ศาสตร์และศิลป์ในการใช้ผู้อื่นทำงานและทำให้ประหยัดทรัพยากร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และเวลา ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยบูรณาการเข้ากับการบริหารงานประจำวัน

๒.๓ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๒.๓.๑ ประวัติสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

วัดอัมพวัน สิงห์บุรี เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ดั้งมีหลักฐานจากศิลาจารึก ตูพระไตรปิฎก และหลักฐานอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งท่านสามารถหาอ่านได้ในหนังสือกฎแห่งกรรม-ธรรมปฏิบัติ ในปัจจุบันวัดอัมพวัน โดย ได้เปิดสำนักฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ขององค์พระศาสดาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อสอนให้แก่ผู้ใคร่ฝึกปฏิบัติธรรม ได้รับความรู้ที่ถูกต้องในการปฏิบัติ ตลอดจนอบรมธรรมต่างๆ เพื่อเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นในที่สุด

ตำแหน่งที่ตั้งวัดอัมพวัน

เลขที่ ๕๓ หมู่ที่ ๔ ถนนเอเชีย กิโลเมตรที่ ๑๓๐ ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ๑๖๑๖๐

ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๓๑ ไร่ ๒ งาน ๘๐ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินคือ โฉนดที่ ๘๘๗๗ เลขที่ ๒๒๓ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ยาว ๓๘๐ เมตร จดที่ดินเลขที่ ๑๔๗ ทางสาธารณประโยชน์

ทิศใต้ ยาว ๒๕๕ เมตร จดที่ดินเลขที่ ๑๔๕ ที่มีการครอบครองสาธารณประโยชน์

ทิศตะวันออก ยาว ๑๘๕ เมตร จดทางสาธารณประโยชน์

ทิศตะวันตก ยาว ๑๙๒ เมตร จดที่ดินเลขที่ ๑๔๗ ทางสาธารณประโยชน์

ที่ธรณีสงฆ์มี ๓ แปลง มีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๓๐ ไร่ ๔ งาน ๑๒๖ ตารางวา

^{๖๕}ดาฟท์ (Daft) อ้างถึงใน, พระครูอุทุมพร (แดงเนียม), “การบริหารงานวิชาการโรงเรียนวัดมะเดื่ออำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

แปลงที่ ๑ ที่ตำบลพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีเนื้อที่จำนวน ๑๔ ไร่ ๑๒ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๔๙๐๗ นายพุก นางจูน โพธิ์ศรี ถวายเป็นที่ธรณีสงฆ์ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

แปลงที่ ๒ ที่ตำบลหัวป่า อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีเนื้อที่จำนวน ๑๑ ไร่ ๓ งาน ๑๒ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๔๓๙๐ พันเอกสมภพ ศรีพันธุ์ , นางโสภิตวรา กลาง, นางเพ็ญศรี บุรีรัตน์-นางสาวดวงรัตน์ ศรีพันธุ์ ถวายเป็นที่ธรณีสงฆ์ เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ตามบัตรโอนโฉนดของเลขที่การมหาเถรสมาคม

แปลงที่ ๓ ที่ตำบลพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีเนื้อที่จำนวน ๕ ไร่ ๑ งาน ๓๔ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๔๙๐๑ พันเอกสมภพ ศรีพันธุ์ , นางโสภิตวรา กลาง, นางเพ็ญศรี บุรีรัตน์-นางสาวดวงรัตน์ ศรีพันธุ์ ถวายเป็นที่ธรณีสงฆ์ เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปของบริเวณที่ตั้งวัด

วัดอัมพวัน เป็นวัดที่อยู่อย่างราบเรียบ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตะวันออก สภาพของต้นไม้ทั่วไปนั้น ปลูกไม้ดอก-ไม้ใบ สภาพปลูกใหม่ สภาพพื้นที่เป็นที่น้ำท่วม มาบัดนี้ทางวัดได้ทำถนน คู่อันน้ำ การป้องกันน้ำไว้ได้ การปลูกสร้างต้นไม้จึงเกิดใหม่ ต้นไม้ประมาณ ๓๐๐ เศษ

หลักฐานการตั้งวัด

จากการสำรวจทางราชการประมาณกาลตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๗๕ การสร้างอุโบสถ ผูกพัทธสีมา มาแล้ว ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อรัชกาลที่ ๓ ครั้งที่ ๒ นี้ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๗๐ เมตร และได้ผูกพัทธสีมา วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓

ประวัติความเป็นมาของวัด

วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นชื่อเดิมมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา อุโบสถหลังเก่าได้ชำรุดและพังลง เมื่อวันอังคารที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ ตรงกับวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๓ ปีจอ เวลา ๐๙.๔๕ น. ได้รื้อถอนเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๑ ตรงกับแรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๒ เวลา ๑๐.๐๐ น. ด้วยแรงชาวบ้านและรถยกของ ป.พัน ๑๐๑ มาช่วยกันรื้ออุโบสถ เสร็จเรียบร้อยภายใน ๔ วัน เริ่มก่อสร้างอุโบสถ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๑ วางศิลาฤกษ์ ๑๔-๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ สร้างเสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ รวมเวลาการก่อสร้าง ๑ ปี ๔ เดือน ๑๕ วัน

ผูกพัทธสีมาวันที่ ๘-๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓

ศิลาจารึกในอุโบสถหลังเก่าจารึกเป็นภาษาจีนว่าคนจีนได้สร้างอุโบสถวัดอัมพวัน สมัยเหม็งเซี้ยว คนจีนได้นำเรือกำปั่นมาทำการค้าขายกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมืองลพบุรี มากับฝรั่งชาติฮอลันดา จอดหน้าวัดอัมพวัน ได้สร้างโบสถ์วัดอัมพวัน สมัยเจ้าอาวาสวัดอัมพวันชื่อ พระครูญาณสังวร อายุ ๙๙ ปี สร้างโบสถ์เสร็จแล้ว ฝรั่งเพื่อนคนจีนได้ขอพระราชทาน พระหน้าปรกหินทั้ง

สององค์จากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ให้คนจีนเอาไว้ในโบสถ์ จนถึงการสร้างโบสถ์หลังใหม่มาจนถึงทุกวันนี้

วัดนี้เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ตามลำดับ มาถึง พ.ศ. ๒๕๑๓ กรมการศาสนาได้ยกย่องให้เกียรติ เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างมาจนบัดนี้

ปูชนียวัตถุ-โบราณวัตถุ

มีพระพุทธรูปหน้าปรกหิน ๓ องค์ สมัยลพบุรี แบบหุยาน ๒ องค์ แบบเขมรคางคนหูด้ม ๑ องค์ มีพระพุทธรูปสมัยเชียงแสนสมาธิเพชร เกตุดอกบัวตูม ๑ องค์ หน้าตัก ๑ ศอก ตู้อพระธรรมสร้าง พ.ศ. ๒๒๐๐ จำนวน ๑ ตู้อ ตู้อพระไตรปิฎกลายรดน้ำ ๑ ตู้อ พ.ศ. ๒๓๑๐

ในสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ทำการซ่อมอุโบสถที่ชำรุดทรุดโทรมเสร็จแล้ว ได้ขอผูกพัทธสีมาใหม่โดยทำการภายในของการคณะสงฆ์ เพราะเขตที่ขอพระราชทานมีอยู่เดิมแล้ว และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเรือยาว ให้กับวัดอัมพวันไว้ ๑ ลำ ชื่อว่า “ก้านตอง” บรรทุกคนได้ ๕๐ คน

ในสมัย ท่านพระครูเทศ เป็นเจ้าอาวาสอยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองราชสมบัติ จึงได้พระราชทานพระบรมฉายาลักษณ์ จำนวน ๑ ภาพ พร้อมด้วยโต๊ะหมู่บูชา จำนวน ๑ ชุด ไว้กับวัดอัมพวัน

เสนาสนะและสิ่งปลูกสร้าง

๑)อุโบสถ กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๗ เมตร สร้างเสร็จ พ.ศ.๒๕๑๓ ลักษณะทั่วไปอุโบสถสร้างใหม่แบบทรงไทยโบราณ สีมาติดฝาผนังโบสถ์ บรรจุคนได้ ๓๐๐ คน อุโบสถหลังเก่าชำรุด เพราะสมัยกรุงศรีอยุธยา

๒)ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๔.๕๐ เมตร ยาว ๓๓ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ลักษณะทั่วไป ทรงไทยธรรมดาเหมือนศาลาการเปรียญทั่วไป มีช่อฟ้าหน้าบรรณ

๓)หอสวดมนต์ กว้าง ๑๑.๗๕ เมตร ยาว ๒๐.๒๕ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ลักษณะทั่วไป ทรงไทยสองชั้น-ชั้นบนไว้สวดมนต์ บำเพ็ญกุศลเป็นที่ภิกษุ ,สามเณรฉันภัตตาหาร ชั้นล่างเป็นโรงเรียนปริยัติธรรม

๔)กุฏิจำนวน ๕ หลัง คือ

หลังที่ ๑ กว้าง ๑๒.๕๐ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ลักษณะทั่วไป สองชั้น-กุฏิเจ้าอาวาส กองอำนวยการ ใช้รับแขก และบริการ และประชุมสงฆ์ในวัด

หลังที่ ๒ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙

หลังที่ ๓ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

หลังที่ ๔ กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๐ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑

หลังที่ ๕ กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๐ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒

๕)กุฏิกรรมฐานมี ๒๑ หลัง ฝ่ายของสงฆ์

กว้าง ๓ เมตร ยาว ๗.๗๕ เมตร

๖)กุฏิกรรมฐาน ฝ่ายอุบาสก , อุบาสิกา ๑๔ หลัง

กว้าง ๓ เมตร ยาว ๗.๗๕ เมตร

๗) ศาลาบำเพ็ญกุศล

กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๑ เมตร คุณนายสุมาลย์ ชโลธร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙

๘) เมรุเผาศพ

กว้าง ๓.๗๕ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ และได้ดำเนินการก่อสร้าง
เสนาสนะ และสิ่งก่อสร้างต่างๆ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

การบริหาร และการปกครอง

ปัจจุบัน เจ้าอาวาสชื่อ “พระธรรมสิงหบุราจารย์” อายุ ๘๔ พรรษา ๖๔ รายชื่อเจ้าอาวาส
วัดอัมพวันเท่าที่มีหลักฐาน ดังนี้

รูปที่ ๑ พระครูพรหมนครบวรราชมนี พ.ศ. ๒๓๘๒ ถึง พ.ศ. ๒๓๙๗

รูปที่ ๒ พระครูปาน พ.ศ. ๒๓๙๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๑๒

รูปที่ ๓ พระอธิการเทศ พ.ศ. ๒๔๑๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๒๗

รูปที่ ๔ พระอธิการเยื้อน พ.ศ. ๒๔๒๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๒

รูปที่ ๕ พระใบฎีกาแย้ม พ.ศ. ๒๔๔๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖

รูปที่ ๖ พระอธิการเลี่ยม พ.ศ. ๒๔๕๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๕

รูปที่ ๗ เจ้าอธิการสัว พ.ศ. ๒๔๖๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๖

รูปที่ ๘ พระอธิการล้วน พ.ศ. ๒๔๗๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๐

รูปที่ ๙ พระอธิการหล้า เหมโก พ.ศ. ๒๔๘๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๙

รูปที่ ๑๐ พระธรรมสิงหบุราจารย์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง พ.ศ. ปัจจุบัน ^{๖๖}

ในปีพ.ศ. ๒๕๔๓องค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์คือมหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ส่งเสริมให้มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งเป็น
แนวทางในการเผยแผ่ธรรมะในแนวปฏิบัติจึงได้จัดตั้งวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์แห่งที่ ๑ ขึ้น

วัดอัมพวัน ได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ ^{๖๗} จากองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ คือมหาเถรสมาคมได้ร่วมกับหน่วยงาน
ราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ข้อที่ ๕ ว่า
ด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดซึ่งวัดอัมพวัน ก็มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด
มีการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องโดยมีการกำหนดตารางปฏิทินการปฏิบัติธรรม
ที่ชัดเจนตลอดทั้งปีนอกจากตารางกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดไว้แล้ว ยังมีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ
ภาคเอกชนและสถานศึกษาทุกระดับ ได้เข้าร่วมกิจกรรมรับบริการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม อย่าง ต่

^{๖๖} พระธรรมสิงหบุราจารย์, ประวัติและผลงาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์สุภา, ๒๕๓๐),
หน้า ๑-๙.

^{๖๗} ธรรมะพีเดีย. รายชื่อสำนักปฏิบัติธรรมตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๓-ปัจจุบัน . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
http://www.thammapedia.com/pdf/patiplace_list.pdf [๒๑ก.ย.๕๖].

อเนื่องซึ่งส่งผลได้รับรางวัลเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างด้านการส่งเสริมสุขภาพดีเด่นระดับจังหวัดสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และบริการชุมชนหลายรูปแบบ เช่น โครงการปฏิบัติธรรมให้แก่ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา นักเรียนนักศึกษา ชาวพุทธทั่วไป รวมถึงชาวต่างชาตินอกจากนี้ยังเป็น แหล่งเรียนรู้และบริการทางการศึกษา เช่น พระพุทธศาสนาวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อเผยแพร่ธรรมในแนวปฏิบัติธรรมบริบทในสถานที่วัดสะอาด ร่มรื่นเป็นที่พักผ่อน การจัดกิจกรรมฝึกอบรมธรรมให้เยาวชน เช่น โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร โครงการบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจต่อสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรีแห่งที่ ๑

ประวัติพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญฐิตธมโม)เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน ปรีกษาเจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี ชื่อเดิม จรัญ จรรย์รักษ์ เกิดปีมะโรง วันพุธที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ เวลา ๐๗.๑๐ น. ณ บ้านตำบลม่วงหมู่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี บิดาชื่อ แพ จรรย์รักษ์ มารดาชื่อ เจริญสุขประเสริฐ อุปสมบท ปีชวด วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๙๑ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ วัดพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรีพระครูพรหมจริยคุณ วัดแจ้งพรหมนคร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระปลัดกิมเฮง วัดพุทธาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์พระอธิการช่อ วัดพรหมบุรี เป็นอนุศาสนาจารย์ มีวิทยฐานะสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนสุวิฑิตรามาศ จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. ๒๔๘๗ สอบไล่ได้นักธรรมโท สำนักเรียนวัดแจ้งพรหมนคร อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. ๒๔๙๒

ตำแหน่งและหน้าที่การปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๐๐ - รักษาการเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
- พ.ศ. ๒๕๐๑ - ได้รับสมณศักดิ์ เป็น พระครูปลัดจรัญฐิตธมโม ฐานานุกรมของพระสุนทรธรรมประพุทธ (หล้า สีลวิโส) เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด
- พ.ศ. ๒๕๑๑ - ได้รับสมณศักดิ์ เป็น พระครูสัญญาบัตรชั้นตรี ที่ "พระครูภาวนาวิสุทธิ์" เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
- พ.ศ. ๒๕๑๖ - เลื่อนเป็นพระครู เทียบผู้ช่วยพระอารามหลวงชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน
- พ.ศ. ๒๕๑๗ - รักษาการตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอพรหมบุรี
- พ.ศ. ๒๕๑๘ - ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอพรหมบุรี
- พ.ศ. ๒๕๑๙ - ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๒๕ - เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูเจ้าคณะอำเภอชั้นเอก
- พ.ศ. ๒๕๓๑ - เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่ "พระภาวนาวิสุทธิคุณ"
- พ.ศ. ๒๕๓๕ - เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ "พระราชสุทธิญาณมงคล ศรีพหลนราทร ธรรมิกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"
- พ.ศ. ๒๕๔๑ - ได้รับแต่งตั้งเป็น รองเจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี
- พ.ศ. ๒๕๔๒ - ได้รับแต่งตั้งเป็น เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี
- พ.ศ. ๒๕๔๔ - เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ "พระเทพสิงหบุราจารย์ ภาวนาวิธานโกศล วิมลธรรมานุสิฐมหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"

- พ.ศ. ๒๕๔๗ - เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นธรรม ที่ "พระธรรมสิงหบุราจารย์
ภาวณาภิฎาณโกศล โสภณธรรมานุสิฐ พิพัฒนกิจสุนทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"
พ.ศ. ๒๕๕๒ - ได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี^{๖๘}

๒.๓.๒ ความเป็นมาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ขั้นตอนการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓^{๖๙} สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หมายถึงสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ทางคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้ วัดทั่วประเทศจัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิ-เจริญ วัปปสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มี มาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง

การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนั้น ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการ จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบ ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัด” ดังนั้น อาศัยตามความแห่งระเบียบนี้ การเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเพื่อให้ที่ประชุมมหาเถรสมาคมมีมติอนุมัติ จึงเป็นการดำเนินการโดยเฉพาะของเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์ ในนามของคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานคณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้น เป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่ เป็นประธานที่ปรึกษา เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษา ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ปกครองฝ่ายบ้านเมืองทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่จะพิจารณาให้ความเห็นชอบแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามหาเถรสมาคมจะออกระเบียบดังกล่าวมานับเป็นเวลา ๖ ปี ตั้งแต่สมัยที่กรมการศาสนาเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับสนองงานคณะสงฆ์โดยตรง แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้น ทั้งยังไม่กระจายครอบคลุมทุกพื้นที่ของจังหวัดตาม

^{๖๘} พระธรรมสิงหบุราจารย์, ประวัติ-ผลงาน-กฏแห่งกรรมและประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเฉพาะส่วนตัว, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : วิริยะพัฒนาโรงพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๑-๘.

^{๖๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. สำนักปฏิบัติธรรม/ระเบียบ/หลักเกณฑ์/แนวทาง . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.onab.go.th/index.php?option=comphocadownload&view=section&id=4:&Itemid=171> [๒๑ก.ย.๕๖].

เจตนารมณ์แห่งระเบียบ มส. ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะขาดการติดตามประสานกระตุ้นส่งเสริมให้ดำเนินการตามระเบียบ มส. ซึ่งมีได้มีมาตรการบังคับ นั่นก็ส่วนหนึ่ง หรืออาจเป็นเพราะปัญหาอุปสรรคต่างๆ จึงก่อให้เกิดความสับสนในการเสนอเรื่องขอจัดตั้งทั้งแก่เจ้าคณะผู้ปกครอง ฝ่ายสงฆ์ และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่ได้เสนอเรื่องผ่านความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ปกครองฝ่ายบ้าน เมืองส่วนภูมิภาค (นายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัด) แล้วส่งเรื่องให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำเสนอมหาเถรสมาคม โดยไม่เสนอเรื่องผ่านความเห็นของเจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่ ดังนั้น เพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบ และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงกำหนดขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไว้เพื่อ เป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

- ๑) เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ
- ๒) เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. ๑)
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้ง รายงานเสนอเจ้าคณะภาคตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. ๒)
- ๔) เจ้าคณะภาคพิจารณาลงนามเสนอความเห็นและรายงานเสนอเจ้าคณะใหญ่
- ๕) เจ้าคณะใหญ่พิจารณาลงนามเสนอความเห็น นำเข้าที่ประชุมมหาเถรสมาคมด้วยตนเอง ในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดทำวาระเพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคม พิจารณานุมัติ
- ๖) เลขาธิการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
- ๗) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
- ๘) เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดทราบ เพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป
- ๙) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม

หลักการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม

คุณสมบัติเบื้องต้นของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ^{๗๐}

๑) ด้านสถานที่

- ๑.๑ มีความสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก

^{๗๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. หลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.sptcenter.org>[๒๑ก.ย.๕๖].

๑.๒ มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานฐานได้ไม่แออัดเกินไป

๑.๓ มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพัก ควรมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี

๒)ด้านวิทยากร

๒.๑ มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานฐานที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี สามารถตอบข้อซักถาม และสอบอารมณ์กัมมัฏฐานฐานได้

๒.๒ มีวิทยากรบรรยายธรรมที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรม และสามารถที่จะน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้

๒.๓ พระภิกษุหรือบุคคลที่เป็นวิทยากรมีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๓)ด้านการบริหารจัดการ

๓.๑ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง

๓.๒ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่โปร่งใส เป็นระบบ สามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้

๓.๓ มีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม

๓.๔ มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง

๓.๕ มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีผู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดหาเจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียง ให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที

๓.๖ มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมไว้อย่างชัดเจน ในรูปแบบของแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ หรือเอกสารสิ่งพิมพ์

๓.๗ มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

๓.๘ มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่ม และการบริการต่างๆ เป็นต้น

๓.๙ มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ และจะต้องไม่เป็นไปในลักษณะเชิงธุรกิจ

๓.๑๐ มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบสามารถสืบค้นได้โดยสะดวก

๒.๔ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๒.๔.๑ ด้านพระวิทยากร

กำพล ทับทิมไทย ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิทยากร (Trainer) หมายถึงบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถตลอดจนการพูดหรือนำเสนอและใช้เทคนิคต่างๆในเรื่องนั้นๆในการถ่ายทอดอันจะทำให้ผู้รับการฝึกอบรมให้เกิดความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understand) เจตคติ (Attitude) ความสามารถ (Skill) จนสามารถทำให้ผู้รับการฝึกอบรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ^{๗๑}

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายว่า วิทยากรหมายถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถในภาษาอังกฤษเรียกวิทยากรว่า Resource Person วิทยากรมาจากวิทยาแปลว่าความรู้กรแปลว่ามีหรือผู้ถือวิทยากรก็คือผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้ความสามารถนั้นก็คือบุคคลที่เป็นวิทยากรได้จะต้องเป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการทำให้ผู้อื่นมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆตามที่ตนต้องการ^{๗๒}

กลธณ ธนาพงศ์ธร ได้ให้ความหมายว่า วิทยากรฝึกอบรม (Trainer) หมายถึงบุคคลที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เข้ารับการอบรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understand) เจตคติ (Attitude) และด้านทักษะ (Skill) นอกจากนี้จะต้องมีความรู้ความสามารถและได้รับการฝึกอบรมด้านวิธีการสอนเทคนิคการสอนเช่นเดียวกับครูอาจารย์ทั่วไปแล้ววิทยากรฝึกอบรมในฐานะ “ทำให้เกิดการเรียนรู้” คือหมายความว่าวิทยากรจะต้องทำให้ผู้เข้าสัมมนามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือหลักสูตรที่วิทยากรถ่ายทอดจนสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องหรือหลักสูตรนั้นๆ^{๗๓}

บรรจง กาญจนดูล กล่าวว่า วิทยากร มีความสำคัญอย่างมากในเวทีการฝึกอบรมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด มีเทคนิคในการจัดสื่อเครื่องมือตลอดจนการนำเสนอที่เหมาะสมกับเวลาและผู้เข้ารับการฝึกอบรมผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนสำคัญในการทำให้การอบรมสำเร็จถ้ามีความสมัครใจ เต็มใจ กระตือรือร้นและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรม ตลอดจนการนำความรู้ไปพัฒนางานจะเห็นได้ว่าวิทยากรเป็นสื่อกลางที่มีบทบาทสำคัญมากในการทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องที่อบรม จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงความคิดหรือพฤติกรรมตามที่ต้องการ^{๗๔}

^{๗๑} กำพล ทับทิมไทย, **เทคนิคการเป็นวิทยากร**, (กรุงเทพมหานคร: เซซฐัสตุติโอ, ๒๕๓๑), หน้า ๒๘.

^{๗๒} สมยศ นาวิการ, **วิทยากรเป็นง่ายกว่าที่คิด**, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๖.

^{๗๓} กลธณ ธนาพงศ์ธร , **ประโยชน์ของการฝึกอบรมวิทยากร**, **เอกสารสอนชุดวิชาการบริหารงานบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๐), หน้า ๒๓๖.

^{๗๔} บรรจง กาญจนดูล, **เทคนิคการเป็นวิทยากรมีอาชีพ**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๘๐-๘๔.

สมิต สัจฉกร ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิทยากร คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวการสำคัญ ที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรม เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะ เกิดทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องฝึกอบรม จนกระทั่งผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้และสามารถจุดประกายความคิด เกิดการเปลี่ยนแปลง ทัศนคติ หรือพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องหรือวิชานั้นๆ^{๗๕}

กฤษยา ตันติผลาชีวะ ได้ให้ความหมายว่า วิทยากรคือผู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ (Instructor) นี้คือบทบาทแรกของวิทยากร คำว่า “ทำให้เกิดการเรียนรู้” หมายความว่าวิทยากรจะต้องทำให้ผู้เข้าสัมมนามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือหลักสูตรที่วิทยากรถ่ายทอดจนสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องหรือหลักสูตรนั้นๆ ดังนั้น บทบาทนี้วิทยากรจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือหลักสูตรที่ถ่ายทอดนั้นๆ ได้อย่างถ่องแท้ในขั้น “รู้แจ้ง” หมายถึงรู้อย่างกระจ่างแจ้งชัดเจน สามารถตอบคำถามต่างๆ ได้ (ระดับความรู้ มี ระดับด้วยกันคือ ๑ รู้จัก ๒. รู้จำ ๓. รู้จริง และ ๔. รู้แจ้ง) หากวิทยากรมีความรู้ไม่มากพอก็ยากที่จะทำให้ผู้เข้าสัมมนาเกิดการเรียนรู้ได้ ดังนั้นการเป็นวิทยากรบทบาทแรก จะต้องหาความรู้ให้มากในทุกๆ เรื่องโดยเฉพาะเรื่องที่จะต้องให้ผู้เข้ารับฟังการสัมมนาเกิดการเรียนรู้^{๗๖}

พงศ์ หรดาล ให้ความหมายเกี่ยวกับวิทยากรไว้ว่า วิทยากรคือผู้สอน (Teacher) บทบาทนี้เป็นบทบาทที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่งของวิทยากร การถ่ายทอดความรู้เพื่อทำให้ผู้เข้าสัมมนาเกิดความเข้าใจนั้นวิทยากรต้องทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนด้วย การพูดด้วยเสียงที่ดังชัดเจนสอนด้วยการยกตัวอย่าง ประกอบ เปรียบเทียบ จะทำให้ผู้เข้าสัมมนาเปลี่ยนแปลงทัศนคติจนสามารถจุดประกายความคิด เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องหรือหลักสูตรนั้นๆ ได้การทำหน้าที่ของวิทยากรในบทบาทครูผู้สอน จะทำให้ผู้ฟังหรือผู้เข้าสัมมนาเชื่อและเปลี่ยนแปลงได้ในที่สุดบทบาทนี้วิทยากรจำเป็นต้องฝึกฝนอย่างมากในจิตวิญญาณของการเป็นครู^{๗๗}

ธีระพร อวรรณโณ ให้ความหมายว่า วิทยากรกระบวนการคือคนกลางที่ช่วยจัดและดำเนินงานการพบปะประชุมอบรมให้เกิดการคิดที่เป็นระบบมีอิสระทางความคิดและสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกันอย่างตรงไปตรงมาด้วยการใช้เทคนิคและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญนอกจากนี้วิทยากรกระบวนการยังช่วยสร้างเสริมบรรยากาศแห่งมิตรภาพความร่วมมือที่จริงจังและจัดอุปสรรคทางวัฒนธรรมที่ทำให้การคิดและการสื่อสารขาดประสิทธิภาพวิทยากรกระบวนการช่วยให้สมาชิกในกลุ่มแลกเปลี่ยน และสะท้อนประสบการณ์หรือปัญหา รวมทั้งแนวทางแก้ไขช่วยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มรับฟังซึ่งกันและกันช่วยตั้งประเด็นให้กลุ่มคิดเป็นระบบ แลกเปลี่ยนประสบการณ์จนเข้าใจปัญหาที่แท้จริงอย่างถ่องแท้ร่วมกันวางแผนและดำเนินงานตามแผนบนพื้นฐานประโยชน์ร่วมกันวิทยากรกระบวนการเปรียบเสมือนทั้งผู้จัดการผู้ประสานงาน ผู้

^{๗๕} สมิต สัจฉกร, ศิลปะการในการพูด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๗๖} กฤษยา ตันติผลาชีวะ, การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักพูด, (พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

^{๗๗} พงศ์หรดาล, จิตวิทยาการเป็นวิทยากร, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดบุ๊คส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

สังเกต ผู้กระตุ้น ผู้สร้างบรรยากาศผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการสื่อสารแนวราบเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปกับสมาชิกในกลุ่มและโค้ชการเรียนรู้หรือการแก้ปัญหาด้วยตนเอง^{๗๘}

ดารณีพานทอง ได้กล่าวว่า วิทยากร มาจาก คำว่าวิทยาแปลว่า ความรู้ สนิกับ คำว่าอากร แปลว่า บ่อเกิดหรือแหล่งที่เกิด ดังนั้นวิทยากรจึงมีความหมายว่า ผู้ที่มีความรอบรู้หรือผู้ที่เป็นบ่อเกิดความรู้ ดังนั้นวิทยากร (Trainer) จึงเป็นผู้ที่ถูกผู้เข้ารับการอบรมคาดหวังว่าจะได้รับความรู้จากผู้ที่เป็วิทยากร วิทยากรจึงต้องมีหน้าที่กระทำการใน ๓สิ่ง ได้แก่ ทำให้ผู้ที่ไม่มีความรู้ มีความรู้ ทำให้ผู้ที่มีทัศนคติไม่ดี มีทัศนคติที่ดี ทำให้ผู้ที่ไม่ได้ ทำได้^{๗๙}

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับวิทยากรที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าด้านวิทยากร คือมีความสุภาพเรียบร้อย สง่างามน่าศรัทธา น่าเคารพมีความสำรวมหรือระมัดระวังอากัปกิริยาอาการซึ่งในพระวินัยสงฆ์และปฏิบัติตามมีลักษณะพรหมวิหาร ๔รู้จักใช้ถ้อยคำ บรรยายธรรมในสิ่งที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับยุคสมัย ไม่เห็นแก่อำภิส ไม่กระทบตนเองและผู้อื่นและบรรยายธรรมด้วยเหตุและผล ไม่กล่าวเลื่อนลอย

กิติมา สุรสุนธิ ได้ให้ทัศนะคติ เกี่ยวกับวิทยากรที่ดีมีประสิทธิภาพมีคุณสมบัติเป็น ๓ องค์ประกอบ ได้แก่^{๘๐}

- ๑)บุคลิกภาพได้แก่รูปร่างดีแต่งกายดีกิริยาท่าทางดีและจิตใจดี
  - ๒)ความสามารถคือมีความสามารถในการใช้สื่อทัศนอุปกรณ์และการพูดหรือสื่อสารที่ดี
  - ๓)ความรอบรู้และรู้รอบคือรอบรู้ในเนื้อหาที่จะสอนและรู้รอบในเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง
- นอกจากนี้วิทยากรที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องมีลักษณะดังนี้

ลักษณะของวิทยากรที่ประสบความสำเร็จ

- ๑)บุคลิกดี บุคลิกดีมีชัยไปกว่าครึ่งเพราะฉะนั้นผู้เป็นวิทยากรจะต้องมีบุคลิกภาพที่ดี น่าเชื่อถือ
- ๒)มีความกระตือรือร้น แสดงออกได้จากความคล่องตัวก้าวเดินอย่างมั่นใจเต็มฝีเท้า มีการแสดงออกอย่างเชื่อมั่นจะช่วยให้ผู้ฟังตื่นตัวใจจดจ่อติดตามและคล้อยตามได้
- ๓)สนใจร่วมมือ คือสนใจในภารกิจของผู้ฟังโดยใช้ข้อมูลของผู้เรียนมาเป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดโดยการรู้เนื้อหายกตัวอย่างหรือรายละเอียดที่เป็นเรื่องใกล้ตัวของคนฟังทำให้ผู้ฟังเกิดการยอมรับ
- ๔)ใช้สื่อช่วยสอน ในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลที่เราต้องการสื่อสารอยู่ โดยการถ่ายทอดนั้นหากผู้ถ่ายทอดได้ใช้เครื่องมือต่างๆที่จะให้ผู้ฟังได้รับรู้ในหลายๆช่องทางย่อจะทำให้มีประสิทธิภาพในการรับรู้ได้มากขึ้น

^{๗๘} ธีระพร อุวรรณโณ,จิตวิทยากรพูด (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดบุ๊คส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๒.

^{๗๙} ดารณี พานทอง, เทคนิคการพูดจูงใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), หน้า ๔๒.

^{๘๐} กิติมา สุรสุนธิ, “ความรู้เกี่ยวกับการเป็นวิทยากรมืออาชีพ”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗.

๕) ไม่อ่อนประสบการณ์ วิทยาการที่ดีควรมีความรู้และประสบการณ์ตรงในเรื่องที่ตนกำลังจะถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟังคนเราส่วนใหญ่ในวงการฝึกอบรมย่อมอยากฟังประสบการณ์หรือเทคนิคของผู้ถ่ายทอดเพื่อเป็นสูตรสำเร็จดังนั้นผู้ถ่ายทอดที่ดีควรมีประสบการณ์หรือความสำเร็จในงานมาเสนอผู้ฟังเพื่อเพิ่มพลังในงาน

๖) การงานสำเร็จดี ข้อนี้เชื่อมโยงจากข้อที่แล้วคือคนเราส่วนใหญ่ไม่มีใครอยากฟังคนที่ไม่มีชื่อทุกคนอยากฟังคนเก่งคนดีคนที่เป็นเลิศเพราะฉะนั้นวิทยาการที่ประสบความสำเร็จจากงานอื่นๆ มากย่อมมีแต่คนอยากฟัง

๗) มีความสามารถในการถ่ายทอด คือมีความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้หลักการประสบการณ์และวิธีการโดยใช้คำพูดรูปภาพตัวอักษรให้ผู้ฟังตั้งใจสนใจเข้าใจประทับใจหรือบันเทิงใจควบคู่กันไปซึ่งย่อมอาศัยลีลาเทคนิคต่างๆ ให้สอดคล้องและกลมกลืน

๘) ถอดหัวใจคนเรียน คือรู้จักเอาใจคนเรียนมาใส่ไว้ในใจผู้สอนว่าหลักการเรียนรู้ของผู้คนเป็นอย่างไรจะสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และรับรู้ได้อย่างไรซึ่งหมายความว่าวิทยาการจะต้องรู้เขารู้เราว่าคนฟังคือใครชอบอะไร

๙) เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ คือพัฒนาบุคลากรหรือฝึกอบรมก็ตามวัตถุประสงค์โดยส่วนใหญ่เรามุ่งที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนเรียนคนฟังให้เกิดความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ความสามารถ (Skill) เจตคติ (Attitude) และจริยธรรม (Habit) ในการทำงานที่ดี ดังนั้นจึงเป็นความท้าทายของผู้ถ่ายทอดว่าทำอย่างไร

๑๐) ไม่หลงตัวเอง ส่วนใหญ่ผู้ที่หลงตัวเองมักจะออกเวทีในการถ่ายทอดมานานพอสมควร ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะต่างๆ มากมาย

บุคลิกภาพของวิทยากรกล่าวโดยสรุปประกอบไปด้วย

๑ . บุคลิกภาพทางกาย รูปร่างมีความกระตือรือร้นมีสง่าผ่าเผยแสดงท่าทีที่เป็นมิตรการแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสมกับลักษณะงาน / อาชีพหรือธุรกิจกิจการทาง มีความเชื่อมั่นเป็นกันเองเป็นมิตร/ ส่ารวมและให้เกียรติผู้ฟัง

๒ . บุคลิกภาพทางอารมณ์ ยิ้มแย้มจะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศในการถ่ายทอดควบคุมอารมณ์ไม่โกรธหรืออารมณ์ฉุนเฉียวเมื่อถูกซักถามมีอารมณ์ขันจะช่วยลดความตึงเครียดในการฟังและช่วยเพิ่มความสนุกสนาน

๓ . บุคลิกภาพทางสังคม มีมนุษยสัมพันธ์มีความสามารถเข้ากับผู้อื่นได้ดีปรับตัวได้ดีสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ฟังได้มีน้ำใจร่วมมือช่วยเหลือพร้อมให้คำแนะนำคำปรึกษาหารือ

๔ . บุคลิกภาพทางปัญญา ความรู้ดียอมรับฟังความคิดของผู้เข้าอบรมสามารถถ่ายทอดความรู้ความคิดให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้ฟังได้มีเหตุผลไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือถือตัวจนเกินไป

บุคลิกภาพของวิทยากร ๑๐ ดี

บุคลิกภาพของวิทยากรต้องมี ๑๐ ดีคือ

- ๑ . รูปร่างดีได้แก่ทรงผมใบหน้าการยืนเดิน
- ๒ . แต่งกายดีได้แก่สะอาดเรียบร้อยเหมาะสม
- ๓ . กิริยาท่าทางดีได้แก่มีศิลปะในการแสดงออก

- ๔ . วาจาดีได้แก่การนำเสนอใช้สื่อ-สื่อสารดี
- ๕ . อารมณ์ดีได้แก่ยิ้มแย้มควบคุมอารมณ์ตนเอง
- ๖ . มนุษย์สัมพันธ์ดีได้แก่ปรับตัวดีอารมณ์ขัน
- ๗ . จิตใจดีได้แก่ให้คำแนะนำปรึกษาไม่หวังวิชา
- ๘ . ความรู้ดีได้แก่ถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ
- ๙ . หลักการดีได้แก่มีเหตุผลใช้หลักวิชา
- ๑๐ . อดทนดีได้แก่การอดทนต่อพฤติกรรมของคน

จากแนวคิดเกี่ยวกับวิทยาการ สรุปลงได้ว่าวิทยาการที่ดีนั้นจะต้องมีความสุภาพเรียบร้อย สง่างามน่าศรัทธา น่าเคารพ น่าเชื่อถือมีความสำรวมหรือระมัดระวังอากัปกิริยา อากาการ มี ลักษณะของพรหมวิหาร ๔ ที่สัมพันธ์ได้ใช้ถ้อยคำ ที่เข้าใจง่าย บรรยายธรรมด้วยเหตุและผล ไม่กล่าวลอยๆ หรือกล่าวโดยไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจนบรรยายธรรมได้เหมาะสมกับบุคคลสมัย สอนโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนการบรรยายธรรมะของไม่กระทบตนเองและผู้อื่น บรรยายธรรมในสิ่งที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ ต่อผู้ฟัง สิ่งเหล่านี้เป็นคุณธรรมของวิทยาการที่ควรยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้เป็นประโยชน์ แก่ผู้ฟังมากที่สุด

๒.๔.๒ ด้านเนื้อหาสาระ

สำหรับการปฏิบัติธรรมหรือการปฏิบัติกรรมฐานนั้นได้มีผู้ที่ได้ปฏิบัติให้แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมหรือการปฏิบัติกรรมฐานอยู่มากมาย เช่น

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ทัศนะเรื่องสมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติสรุปความได้ว่า พระพุทธศาสนาคือวิชาหรือวิธีปฏิบัติให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรถนัดมากก็บอกให้รู้ว่าที่ว่าจะอะไรเป็นอะไรนั้นคือ เป็นอนิจจังทุกขังอนัตตาและบอกให้รู้ว่าสัตว์หลงไปในสิ่งที่ เป็นอนิจจังทุกขังอนัตตาได้ก็เพราะอำนาจของอุปาทานจึงได้ติดแน่นอยู่ในสิ่งเหล่านั้นแล้วบอกให้ทราบต่อไปว่าไตรสิกขาเป็นวิธีปฏิบัติสำหรับ จะให้ตัดอุปาทานได้และบอกให้ทราบในที่สุดว่าขันธหรือส่วน๕ส่วนที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลกนี้เอง เป็นที่ตั้งแห่งอุปาทานฉะนั้นเราจะต้องศึกษาให้รู้จักตัวขันธหรือโลกทั้งสิ้นให้ถูกต้องตามที่เป็นจริงจึง จะเกิดความรู้แจ้งแทงตลอดชนิดที่เป็นญาณทัสสนะทำการปล่อยวางหลุดพ้นได้ด้วยหลักปฏิบัติ ทั่วๆไปท่านมีวิธีการปฏิบัติอย่างที่ได้อธิบายมาแล้วเป็นศีลคือปรับปรุงในเรื่องกายวาจาให้ดีแล้วก็นำสมาธิคือรวบรวมกำลังใจให้เป็นที่ปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะทำการงานทางจิตต่อจากนั้นก็ดำเนินการ พิจารณาที่เป็นตัวปัญญา^{๔๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาไว้ในหนังสือพุทธธรรมไว้ สรุปความได้ว่าการพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็นแจ้งเข้าชัดรู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นจริงซึ่งเรียกสั้นๆว่าวิปัสสนานั้นเป็นส่วนสาระสำคัญของการตรัสรู้หรือบรรลุธรรมผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อ เข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นสมถะหรือนิกายวิปัสสนาไม่ว่าจะเป็นวิธีปฏิบัติ แบบใดในวิธีทั้ง๔มีสมถะบุพเพนิวาสานุสสติวิปัสสนาและวิปัสสนาบุพเพนิวาสานุสสติเป็นต้นจะต้องผ่านการปฏิบัติ

^{๔๑} พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๑), หน้า๑๖๑-๑๖๒.

ส่วนนี้ทั้งสิ้นสำหรับวิปัสสนาการพิจารณาเช่นนั้นจะเริ่มต้นตั้งแต่แรกปฏิบัติแต่สำหรับสมถยานิก การพิจารณานี้จะเป็นส่วนต่อท้ายหรือครอบยอดของสมถะถ้าเทียบกับข้อความในหลักมาตรฐานด้าน สมถะการพิจารณาหรือวิปัสสนาก็คือส่วนขยายของข้อความที่ท่านแสดงไว้ว่า “เพราะเห็นด้วยปัญญา อาสวะทั้งหลายก็หมดสิ้นไป” พุทธอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นส่วนของปัญญาวิมุตติวิปัสสนานี้แสดงออกอีก เยื้องได้เป็นหลายอย่างหลายแนว^{๘๒}

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญฐิตธมโม) ได้กล่าวถึงวิปัสสนากรรมฐานไว้ใน หนังสือ “วิธีเจริญกรรมฐาน” สรุปความได้ว่าวิปัสสนามีทวารอยู่๓คือทวาร๓ทวาร๖และทวาร๙อัน แรกทวาร๓ได้แก่ทวารกายวาจาใจเป็นบ่อบุญเป็นบ่อบาปเป็นที่มาของบุญและบาป , ทวาร๖คือตาหู จมูกลิ้นกายใจเป็นที่มาของนรกและสวรรค์อยู่ตรงทวาร๖ , อสุภะทวาร๙เป็นของสกปรกพิจารณาใน ตัวเองนะที่ว่าร่างกายสกปรกตา๒ขี้ตา๒หู๒ขี้หูเป็นน้ำหนวกที่จมูกอีก๒ที่ปาก ...ปากก็เหม็น๗แล้วส่วน ทวารที่๘และ๙คือทวารหนักและทวารเบา ...เห็นมากให้พิจารณาตัวเองให้สะอาดถ้าเรามีจิตใจใส สะอาดบริสุทธิ์แล้วทวาร๙ก็คืออสุภะล้างตาให้สะอาดทำให้สะอาดทำให้สว่างอย่าให้ตามืดหูให้ สว่างให้แจ่มและปากให้เรียบร้อยปากมันเหม็นแต่เราพูดให้หอมได้พูดดีเป็นเงินเป็นทองแต่พูดไม่ดีเสีย ข้าวเสียของจมูก...มันมีแต่น้ำมูกพอไหลออกมาก็พิจารณาดูไม่มีอะไรดีเลยไม่มีอะไรสิ่งใดจะก่อให้เกิด ความเพลิดเพลินเจริญใจแต่ประการใดความรักหรือความชิงความแห่งหนาก็อยู่ตรงนี้ถ้าเรา พิจารณาได้ว่าอสุภะกรรมฐานเกิดจากตรงนี้จริงก็ได้ผลออกมาอย่างนี้เราก็เรียกว่ากรรมฐาน^{๘๓}

พระราชสังวรญาณ (หลวงปู่พุทธญาณโย) ได้แสดงเรื่องวิปัสสนากรรมฐานไว้ว่าให้เจริญ กรรมฐานโดยการยกขั้น๕มาเป็นอารมณ์ก่อนพิจารณาเป็นไตรลักษณ์จนเกิดปัญญาญาณรู้แจ้งเห็น จริงในอริยสัจ๔สรุปความได้ว่าเช่นการเจริญวิปัสสนาโดยการยกเอาขั้น๕คือรูปเวทนาสัญญาสังขาร และวิญญาณมาพิจารณาน้อมเข้าไปสู่ไตรลักษณ์คืออนิจจังทุกขังอนัตตาคด้วยหิวคิดและสติปัญญาที่เรา เรียนทรงจำมาคิดเอาปรุงเอาแต่งเอาว่ารูปไม่เที่ยงเป็นทุกขังเป็นอนัตตาก็ว่าเอาเองพร้อมๆกับน้อมใจ เชื่อลงไปว่ารูปไม่เที่ยงเป็นทุกขังเป็นอนัตตาจริงๆแต่ในขณะที่เราพิจารณาอยู่นั้นบางทีจิตอาจจะสงบลง เป็นสมาธิเพราะการค้นคิดในเหตุผลในรูปเวทนาสัญญาสังขารและวิญญาณนั่นเองซึ่งเป็นภาคปฏิบัติ เป็นอุบายที่จะทำให้จิตสงบเป็นสมาธิได้เหมือนกัน^{๘๔}

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตรฐิตวณโณ) ได้กล่าวถึงวิปัสสนาว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติ จะต้องมึสติและสมาธิเป็นเบื้องต้นก่อนสรุปความได้ว่าวิปัสสนานั้นย่อมอาศัยสมาธิจึงเกิดขึ้นตั้งอยู่ได้ ถ้าไม่เจริญให้สมาธิเกิดขึ้นก่อนแล้วก็ไม่สามารถจะเจริญวิปัสสนานั้นให้เกิดขึ้นได้เพราะสมาธิเป็นเหตุ ให้เกิดวิปัสสนานั้นโดยนัยนี้ผู้ที่มีสติไม่บริสุทธิ์ไม่ได้สมาธิมีจิตฟุ้งซ่านอยู่แล้วจะม่าวอดอ้างว่าได้สำเร็จ ในวิปัสสนาภาวนาอย่างนั้นๆไม่ควรจะเชื่อถือเลยเพราะสติที่บริสุทธิ์เป็นเหตุให้เกิดสมาธิสมาธิเล่าก็

^{๘๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า๓๔๓.

^{๘๓} พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญฐิตธมโม), **วิธีเจริญกรรมฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบัน บันลือธรรม, ๒๕๕๐), หน้า๖๐ - ๖๑.

^{๘๔} พระราชสังวรญาณ (หลวงปู่พุทธ ญาณโย), **การฝึกอบรมกรรมฐานภาคปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า๑๕.

เป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนาวิปัสสนานั้นเล่าก็เป็นเหตุให้เกิดอริยมรรคอริยมรรคนั้นเล่าก็เป็นเหตุให้เกิดอริยผลเป็นธรรมดานิยมมีอยู่อย่างนี้ไม่ยกย้ายเป็นอย่างอื่นไม่ได้เลย^{๔๕}

ปัญญานันโท ได้กล่าวถึงการฝึกหัดวิปัสสนากรรมฐานเบื้องต้นไว้ในหนังสือ “การฝึกหัดสมาธิและวิปัสสนาเบื้องต้น” สรุปความได้ว่าการฝึกหัดวิปัสสนาเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงนั้น **๑) ขั้นที่๑**จะต้องฝึกให้เกิดสติก่อนโดยฝึกหัดในสติปัฏฐาน๔คือการพิจารณาเห็นกายในกายเห็นเวทนาในเวทนาเห็นจิตในจิตและเห็นธรรมในธรรมเพื่อให้เกิดสติขั้น **๒) ขั้นที่๒**เมื่อมีความชำนาญในสติปัฏฐาน๔สติตั้งมั่นดีแล้วก็จะทำให้เกิดโพชฌงค์ขั้นคือมีสติตั้งมั่นพิจารณาวิจยธรรมมีความเพียรไม่ย่อหย่อนมีปีติเกิดขึ้นกายและใจสงบระงับจิตเป็นสุขตั้งมั่นและวางเฉยเป็นอุเบกขาพิจารณาวิจยธรรมจนเกิดวิปัสสนาญาณ (ปัญญา) ตามลำดับจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาอุปาทานเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามีพระอนาคามีและพระอรหันต์ในที่สุดนอกจากนั้นแล้วการฝึกหัดวิปัสสนากรรมฐานให้เกิดสติปัฏฐาน๔นั้นอาจกระทำได้หลายวิธีเช่นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบอานาปานสติสูตรและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นต้น^{๔๖}

พระอาจารย์ชา สุภัทโท ได้กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมกับรูปแบบในการปฏิบัติธรรมไม่เหมือนกัน การปฏิบัติไม่ได้จำกัดรูปแบบที่ตายตัว แต่เป็นการศึกษาปฏิบัติอย่างซึบซึบ เพื่อให้เกิดความเจริญทางปัญญา ขึ้นอยู่กับนิสัยของแต่ละบุคคล จะเลือกให้เหมาะกับตน ในการปฏิบัติหน้าที่หรือการทำงาน ก็เป็นการปฏิบัติธรรมเหมือนกัน ดังมีข้อความกล่าวว่า^{๔๗}

“เราเย็บผ้าเราก็ทำกรรมฐานไปด้วย ... เเท่านี้เราก็รู้จักแล้ว เย็บผ้าก็ให้ภาวนา เย็บตรงนี้ให้ภาวนาตรงนี้ ไม่ให้รั้าคาญ ไม่ไปยึดหมายของมันทั้งหลายเหล่านี้จะยึบยิบจะเดินก็ให้ภาวนาอยู่ในจิต เพราะเรื่องจิตเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เรานั่งอยู่เฉยก็ไม่วู้เรื่อง ว่าจิตมันไปปรุงแต่ง ไม่บังคับบัญชา นี่เรียกว่าเราไม่ฉลาดในการทำความเพียร ถึงจะทำไปเท่าไรมันก็ไม่ฉลาด จะต้องฉลาด ในการทำความเพียร”

จากแนวคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าการปฏิบัติธรรมหรือการปฏิบัติกรรมฐานคือการปฏิบัติเพื่อขัดเกลาจิตใจให้ปราศจากกิเลส โดยการฝึกฝนและหมั่นปฏิบัติโดยต้อง อาศัยสิกขา ๓ คือ ศีล ความรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย การปฏิบัติสมาธิ คือการรักษาจิตใจให้มั่น และการเจริญปัญญาคือรอบรู้ในกองสังขารหรือสิ่งที่ควรรู้ การปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นพื้นฐานของการฝึกจิตใจของคน เป็นวิธีขัดเกลาจิตใจที่ดีเยี่ยมและเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ควรฝึก ในทางพุทธศาสนานั้นการปฏิบัติกรรมฐาน แบ่งออกเป็น ๒ ประการ ได้แก่ สมถกรรมฐาน คือการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อทำให้จิตใจสงบ ปราศจากกิเลสชั่วขณะจิต และวิปัสสนากรรมฐาน คือการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อทำให้เกิด

^{๔๕} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตรฐิตวณโณ), **คู่มือการบำเพ็ญกรรมฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า๗๕.

^{๔๖} ปัญญานันโท, **การฝึกหัดสมาธิและวิปัสสนาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า๒๗-๒๘.

^{๔๗} พระอาจารย์ชา สุภัทโท, **ทางให้เกิดปัญญา**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.luangta.com/salawatpa/thamma/slp_thamma_talk_text_print.php?ID=202 [๑๕ ก.ค. ๒๕๕๖].

ปัญญาเห็นแจ้งรู้จริงในกองทุกข์ในกองสังขาร ดังนั้นการปฏิบัติกรรมฐานจึงมีผลมากมีอานิสงส์มาก ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐานเป็นทางสายเอกและเป็นทางสายเดียวที่ทำให้ผู้ดำเนินตามทางนี้ถึงความบริสุทธิ์หมดจดจนบรรลุพระนิพพานดังนั้นผู้ที่ปรารถนาจะบรรลุผลนิพพานต้องเริ่มต้นด้วยสติปัฏฐานนี้ ในมหาสติปัฏฐานสูตรพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแก่พระภิกษุทั้งหลาย “เอกายโนยัง ภิกขเวมคโคสตตานวิสุทฺธิยาโสภปริเทวานสมตักกมาทุกขโทมนสฺसानอตถกมาญญาสสอธิกมายนิพพานสสจฉิกิริยาเยทิจจตาโรสติปัฏฐานา ” ว่าหนทางนี้เป็นหนทางเอกเพื่อความบริสุทธิ์หมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลายเพื่อความก้าวล่วงเสียด้วยดี ซึ่งความโศกและความร่ำไรเพื่อดับไปแห่งทุกข์และโทมนัสเพื่อบรรลุอายุธรรมเพื่อกระทำให้แจ้ง ซึ่งพระนิพพานสิ่งนี้คือสติปัฏฐาน ๔^{๘๘}

๑) ความหมายของสติปัฏฐาน

สติคือความระลึกอารมณ์ที่เป็นฝ่ายดีที่ยังมีให้จัตตกไปในทางชั่วหรือความระลึกได้ที่รู้ทันอารมณ์อันเป็นฝ่ายดี ปุฏฐานคือความตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ดังนั้นสติปัฏฐานก็คือ ความตั้งมั่นในการระลึกอารมณ์ที่เป็นฝ่ายดีที่มีความหมายโดยเฉพาะถึงอารมณ์อันเป็น ที่ตั้งมั่นแห่งสติ ๔ ประการ ประกอบด้วยกายเวทนาจิตธรรม^{๘๙}

๒) ประเภทของสติปัฏฐาน ๔ มี ๔ ประเภทคือ

๑. พิจารณาเห็นกายในกายภายในเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในและภายนอกเนืองๆ อยู่มีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายนอกเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกเนืองๆ อยู่มีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิตภายในเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกเนืองๆ อยู่มีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกเนืองๆ อยู่พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกเนืองๆ อยู่มีความเพียรมีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก^{๙๐}

๓) จุดประสงค์ของสติปัฏฐาน

สติตั้งมั่นพิจารณากายเวทนาจิตธรรมนี้มีจุดประสงค์จำแนกได้เป็น ๒ ทางคือ^{๙๑}

^{๘๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๘๙} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๗๖.

^{๙๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๒๑๑.

^{๙๑} ขุนสรพรภิกโกศล (โกวิทปัทมะสุนทร), ผู้รวบรวม, คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมปริจเฉทที่ ๗ สมุจจยสังคหวิภาค, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๑.

๑. สติตั้งมั่นในการพิจารณาบัญญัติเพื่อให้จิตสงบซึ่งเรียกว่าสมถกัมมัฏฐาน
มีอานิสงสีให้บรรลุมานสมาบัติ

๒. สติตั้งมั่นในการพิจารณารูปนามเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์คืออนิจจังทุก
ขังอนัตตาซึ่งเรียกว่าวิปัสสนากัมมัฏฐานมีอานิสงสีให้บรรลู่ถึงมรรคผลนิพพาน
การกำหนดพิจารณาไตรลักษณ์เพื่อให้รู้เห็นสภาพตามความเป็นจริงว่าสิ่งทั้งหลาย ล้วนแต่
เป็นรูปนามเท่านั้นและรูปนามทั้งหลายเหล่านั้นก็มีลักษณะเป็นอนิจจังทุกขังอนัตตา หาได้
เป็นแก่นสารยั่งยืนไม่จะได้ก้าวล่วงเสียซึ่งความเห็นผิดไม่ให้ติดอยู่ในความยินดียินร้าย อันเป็นการ
เริ่มต้นที่จะให้ถึงหนทางดับทุกข์ทั้งปวง

๔) ประเภทบุคคลเหมาะกับสติปัญญา ๔

บุคคลผู้เจริญสมถะและวิปัสสนาซึ่งแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ มั่นบุคคลได้แก่บุคคล ผู้มี
ปัญญาอ่อนและตลกขบขันบุคคลได้แก่บุคคลผู้มีปัญญากล้าหากจะแบ่งให้ละเอียดก็มีถึงอย่างละ ๔ จำพวก
รวมเป็น ๘ จำพวก คือ^{๙๒}

๑. ตัณหาจริตบุคคลที่มีปัญญาอ่อนบุคคลประเภทนี้ควรเจริญกายนุปัสสนาสติปัญ
ฐานจึงจะได้ผลดีเพราะเป็นของหยาบเห็นได้ง่ายและเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๒. ตัณหาจริตบุคคลที่มีปัญญากล้าบุคคลประเภทนี้ควรเจริญเวทนานุปัสสนาสติ
ปัญญาจึงจะได้ผลดีเพราะเป็นกัมมัฏฐานละเอียดคนมีปัญญากล้าสามารถเห็นได้ง่ายและเหมาะกับ
อัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๓. ทิฏฐิจริตบุคคลที่มีปัญญาอ่อนบุคคลประเภทนี้ควรเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัญ
ฐานจึงจะได้ผลดีเพราะไม่หยาบไม่ละเอียดเกินไปและเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๔. ทิฏฐิจริตบุคคลที่มีปัญญากล้าบุคคลประเภทนี้ควรเจริญธัมมานุปัสสนาสติปัญ
ฐานจึงจะได้ผลดีเพราะเป็นกัมมัฏฐานละเอียดคนมีปัญญากล้าสามารถเห็นได้ง่ายและเหมาะกับ
อัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๕. สมถยานิกบุคคลที่มีปัญญาอ่อนบุคคลประเภทนี้ควรเจริญกายนุปัสสนาสติ
ปัญญาจึงจะได้ผลดีเพราะมีนิมิต ที่จะพึงถึงได้โดยไม่ยากนัก

๖. สมถยานิกบุคคลที่มีปัญญากล้าบุคคลประเภทนี้ควรเจริญเวทนานุปัสสนาสติ
ปัญญาจึงจะได้ผลดีเพราะไม่ตั้งอยู่ในอารมณ์หยาบและเหมาะกับอัธยาศัยกับบุคคลพวกนี้) วิปัสสนา
ยานิกบุคคลที่มีปัญญาอ่อน บุคคลประเภทนี้ควรเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัญญาจึงจะได้ผลดีเพราะไม่
หยาบไม่ละเอียดเกินไป และเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๗. วิปัสสนายานิกบุคคลที่มีปัญญาอ่อนบุคคลประเภทนี้ควรเจริญจิตตานุปัสสนา
สติปัญญาจึงจะได้ผลดีเพราะไม่หยาบไม่ละเอียดเกินไปและเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

๘. วิปัสสนายานิกบุคคลที่มีปัญญากล้าบุคคลประเภทนี้ควรเจริญธัมมานุปัสสนาสติ
ปัญญาจึงจะได้ผลดีเพราะเป็นอารมณ์ละเอียดมากและเหมาะกับอัธยาศัยของบุคคลพวกนี้

^{๙๒} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๒/๖๕๙.

นอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังได้ตรัสถึงสติปัฏฐาน๔ที่สามารถละวิปลาสคือความเข้าใจผิด๔อย่าง
ได้แก่^{๙๓}

- สุภวิปลาส (เข้าใจผิดคิดว่าร่างกายเป็นของงาม)
- สุขวิปลาส (เข้าใจผิดคิดว่าร่างกายเป็นสุข)
- นิจจวิปลาส (เข้าใจผิดคิดว่าร่างกายเป็นของเที่ยง)
- อัตตวิปลาส (เข้าใจผิดคิดว่าร่างกายเป็นตัวตน)

สรุป หลักการปฏิบัติธรรมที่เข้าถึงได้ต้องศึกษาตั้งแต่ความหมายขั้นตอนต่างๆ เพื่อเป็น
แนวทางในการปฏิบัติต่อไป

๒.๔.๓ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม

การจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติธรรมโดยใช้สัปปายะ ซึ่งสัปปายะ
หมายถึง สิ่ง สถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะสม เกื้อกูลแก่การบำเพ็ญและประดับประดา
รักษาสมาธิ ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สติตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย มี ๗ ประการ
คือ^{๙๔}

๑) อวาสสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติจิตภาวนา จะต้องเป็นที่
สงบสงัด ไม่มีคนพุกพลา้น ที่แสดงไว้ในสติปัฏฐานสูตร ได้แก่ ป่า โคนไม้ ที่ว่างจากเรือนจะเป็นในถ้ำ
หรือในวัดป่าที่สงบไม่มีผู้คนพุกพลา้น ไม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็ใช้ได้ หรือที่ๆ เราเห็นว่าสงบแม้จะมี
ผู้คนมากแต่เราไม่ใส่ใจที่เช่นนั้นก็จัดเป็นอवासสัปปายะได้

๒) โจรสัปปายะ หมายถึง ที่ที่เราอยู่อาศัยนั้นไม่ไกลเกินไปนักที่จะไปบิณฑบาต
หรือสามารถบิณฑบาตได้อาหารที่สมบูรณ์ไม่อดอยาก แต่ไม่จำเป็นจะต้องมีकिनมนต์มากเพราะจะทำให้
เสียเวลาในการปฏิบัติเจริญภาวนา มีแค่ที่เที่ยวบิณฑบาตที่สะดวกก็เพียงพอแล้ว

๓) ภัตสัปปายะ หมายถึง การพูดคุยในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ และพูด
แต่พอเหมาะพอควรไม่มากเกินไปจนเกิดความฟุ้งซ่าน

๔) บุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลที่ถูกคอกัน หรือบุคคลที่ทรงคุณธรรมทรงภูมิ
ปัญญาสามารถเป็นที่ปรึกษาแก้ข้อขัดข้องต่างๆ ได้ มีการปฏิบัติที่เสมอกัน ทิฐิเสมอกัน ศีลเสมอกัน
อยู่ด้วยกันอย่างมีเมตตาและเกื้อกูลกัน

๕) โภชนสัปปายะ หมายถึง ได้อาหารที่เหมาะสม ถูกกับร่างกายเป็นประโยชน์ต่อ
สุขภาพ มีรสชาติถูกปาก ฉับได้ไม่ยาก

๖) อุตสัปปายะ หมายถึง มีดินฟ้าอากาศไม่ร้อน ไม่หนาว หรือฝนตกจนเฉอะแฉะไป
ไหนไม่สะดวก มีธรรมชาติแวดล้อมที่ดี ไม่มีมลพิษทางอากาศ ทางเสียงหรืออื่นๆ ทำให้เป็นอุปสรรคใน
การปฏิบัติธรรม หรือเกิดความลำบากต่างๆ

^{๙๓} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิริ), วิปัสสนากรรมฐานภาค๒, (กรุงเทพมหานคร : บจก.
อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒), หน้า๘๓.

^{๙๔} พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อดำจรัญฐิตธมโม), วิธีเจริญกรรมฐาน, หน้า๗๐.

๗) อิริยพลสัปปายะ หมายถึง อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนชอบเดินจงกรม บางคนชอบนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดีเหมาะสมแก่การปฏิบัติทำให้รู้สึกสบาย ไม่เครียด

เมื่อได้เลือกสถานที่ สิ่งต่างๆ อันเหมาะสมสะดวกสบายแก่อวัยวะของตนแล้วเป็นอันว่าพร้อมแล้วในการลงมือเจริญสมถกรรมฐานตามจริตนิสัยของตนๆ ต่อไป

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสถานที่และสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าสถานที่และสภาพแวดล้อมนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะการเรียนการสอนนั้นต้องอาศัยสภาพแวดล้อมในการเรียนและแม้แต่การปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมเองก็ต้องอาศัยสถานที่และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อทำให้ผลของการปฏิบัติธรรมก้าวหน้า เหมือนกับการเรียนการสอนที่ผู้เรียนต้องอาศัยอาคารสถานที่รวมถึงสภาพแวดล้อมในการเรียนเพื่อให้การเรียนการสอนของผู้เรียนและผู้สอนเกิดความก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๔ ด้านการปฏิบัติ

สติปัฏฐานได้ปรากฏอยู่หลายแห่งแต่ที่มีข้อความครอบคลุมมากที่สุดคือมหาสติปัฏฐานสูตรหรือแปลว่าสติปัฏฐานสูตรใหญ่ซึ่งเป็นพระสูตรขนาดยาวในทีฆนิกายมหารวรรคซึ่งเป็นพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับภิกษุณนิคมของชาวกุรุชื่อกัมมาสธัมมะแคว้นกุรุปัจจุบันเป็นตำบลที่อยู่ในกรุงนิวเดลีประเทศอินเดียซึ่งในอรรถกถา มหาสติปัฏฐานสูตรได้กล่าวว่าชาวแคว้นกุรุมีร่างกายและจิตใจสมบูรณ์อยู่เป็นนิจด้วยมีอากาศเป็นที่สบายชาวกุรุนั้นมีกำลังปัญญาอันร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์อดทนแล้วจึงสามารถรับเทศนาที่ลึกซึ้งนี้ได้ . เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงเห็นความเป็นผู้สามารถรับเทศนาที่ลึกซึ้งอันนี้จึงทรงยกกัมมัญฐาน ๒๑ หมวดย่อยกล่าวในคราวเดียวกันในมหาสติปัฏฐานสูตรนี้ ^{๕๕} โดยมีบทเริ่มต้นว่า “ภิกษุทั้งหลายทางนี้เป็นทางเดียวเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะเพื่อดับทุกข์และโทมนัสเพื่อบรรลุนิพพานเพื่อทำให้แจ้งนิพพานทางนี้คือสติปัฏฐาน ๔ ประการสติปัฏฐาน ๔ ประการอะไรบ้างคือภิกษุในธรรมวินัยนี้”

๑ . พิจารณาเห็นกายในกายอยู่มีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติกำจัดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้

๒ . พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายมีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติกำจัดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้

๓ . พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่มีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติกำจัดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้

๔ . พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายมีความเพียรมีสัมปชัญญะมีสติกำจัดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หมวดนี้ประกอบไปด้วยหมวดย่อย ๖ หมวดหรือในอรรถกถาอธิบายว่ามี ๑๔ วิธีเป็นกรรมฐานที่มีนิมิตเหมาะกับผู้ที่สมถยานิกัตถมหาจริตมีปัญญาอ่อน ^{๕๖} ดังนี้

^{๕๕} ดูรายละเอียดในที่.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๒๕๘.

^{๕๖} ดูรายละเอียดในที่.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๒๗๘.

หมวดลมหายใจเข้าออก มีรายละเอียดพุทธพจน์ในพระสูตรว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ไปสู่ป่า ก็ดีไปสู่โคนไม้ก็ดีไปสู่เรือนว่างก็ดีนั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรงดำรงสติไว้เฉพาะหน้ามีสติหายใจเข้ามีสติหายใจออก

- ๑) เมื่อหายใจเข้ายาวก็รู้ชัดว่า“เราหายใจเข้ายาว” ^{๙๗} เมื่อหายใจออกยาวก็รู้ชัดว่า“เราหายใจออกยาว”
- ๒) เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า“เราหายใจเข้าสั้น” เมื่อหายใจออกสั้นก็รู้ชัดว่า“เราหายใจออกสั้น”
- ๓) สำเนียงกว่า“เรากำหนดรู้กลมทั้งปวงหายใจเข้า” สำเนียงกว่า“เรากำหนดรู้กลมทั้งปวงหายใจออก”

๔) สำเนียงกว่า“เราระงับกายสังขารหายใจเข้า” สำเนียงกว่า“เราระงับกายสังขารหายใจออก” ภิกษุทั้งหลายช่างกลิ้งหรือลูกมือช่างกลิ้งผู้มีความชำนาญเมื่อชักเชือกยาวก็รู้ชัดว่า“เราชักเชือกยาว”เมื่อชักเชือกสั้นก็รู้ชัดว่า“เราชักเชือกสั้น”แม้ฉันใดภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ^{๙๘}

การเจริญอานาปานสติในหมวดนี้มีข้อปฏิบัติน้อยกว่าอานาปานสติสูตรโดยยกมาเพียงส่วนต้น๔ข้อแรกของการปฏิบัติอานาปานสติ๑๖ขั้นตอนซึ่งการตรัสอานาปานสตินี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าเป็นการเจริญกรรมฐานที่ต้องการสภาพแวดล้อมที่สงบดังจะเป็นว่าพระพุทธเจ้าแนะนำสถานที่วิเวกเพื่อการเจริญอานาปานสติในอรรถกถามหาสติปัฏฐานสูตรได้อธิบายว่าที่ต้องเลือกเช่นนี้เพราะฉะฉานมีเสียงเป็นข้าศึกตั้งนั้นหากจะเจริญอานาปานสติแล้วพระพุทธองค์จึงให้หลักเรือนอยู่ในที่สงบ ^{๙๙}

๒. ๔.๕ ด้านกฎระเบียบ

^{๙๗} ภาษบาลีว่า“ทีฆิวาสสสนโตทีฆอสสสามีติปชานาติ” มีความหมายว่า“เมื่อหายใจเข้ายาว ย่อมรู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว” ติรายละเอียดในที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๗๔/๓๐๒.

^{๙๘} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๗๔/๓๐๒. อนึ่งข้อความ “ด้วยวิธีนี้ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่หรือพิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิด (แห่งลมหายใจ) ในกายอยู่พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับ (แห่งลมหายใจ) ในกายอยู่หรือพิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับ (แห่งลมหายใจ) ในกายอยู่หรือพิจารณาเห็นว่าภิกษุนั้นมีสติปรากฏอยู่เฉพาะหน้าว่า ‘กายมีอยู่’ ก็เพียงเพื่ออาศัยเจริญญาณเจริญสติเท่านั้นไม่อาศัย (ตณหาและทิฏฐิ) อยู่และไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรในโลกภิกษุทั้งหลายภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่อย่างนี้แล ” จะมีต่อท้ายในทุกหมวดโดยเปลี่ยนเป็นเวทนาจิตธรรมตามเนื้อหาในหมวดต่างๆ

^{๙๙} ติรายละเอียดในที.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๒๙๓.

ระเบียบปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติกรรณฐาน ณ สำนักปฏิบัติฝ่ายคฤหัสถ์ วัดอัมพวันตำบลบ้านแปง อำเภोधพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรีผู้ที่มีสมาธิเข้ามาปฏิบัติกรรณฐาน ณ สำนักปฏิบัติฝ่ายคฤหัสถ์ ควรทำความเข้าใจในระเบียบปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑) ผู้ปฏิบัติกรรณฐานจะต้องแจ้งความจำนงต่ออาจารย์ผู้ปกครอง ซึ่งคณะอาจารย์ผู้ปกครองประกอบด้วย

๑.๑ อุบาสิกาสุม ทองยี่ง (แม่ใหญ่) ทำหน้าที่อาจารย์ใหญ่

๑.๒ อุบาสิกาฉ่ำชื่น แสงฉาย ทำหน้าที่เป็นผู้ต้อนรับปฏิบัติกรรณฐาน รับลงทะเบียน และดูแลอำนวยความสะดวกโดยทั่วไป

๑.๓ อุบาสิกาสมคิด มาลีหอม หัวหน้าแม่ชีไทยวัดอัมพวัน ทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำการปฏิบัติกรรณฐานแก่ผู้มาใหม่

๒) เขียนใบสมัครให้ชัดเจน อ่านง่ายและถูกต้องตามความเป็นจริง

๓) เข้าที่พักเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย เป็นชุดปฏิบัติธรรมสีขาว แบบสุภาพเรียบร้อยไม่มีลวดลายหรือเครื่องประดับ

๔) เตรียมดอกไม้ธูปเทียน เพื่อทำพิธีจอสืบแปดจากพระภิกษุที่กุฎเจ้าอาวาส โดยอาจารย์ผู้ปกครองเป็นผู้นำไปเวลา ๑๘.๐๐ น.

๕) การปฏิบัติกรรณฐาน แบ่งออกเป็น ๔ ช่วงในแต่ละวันดังนี้

ช่วงแรก ๐๔.๐๐-๐๖.๐๐ น.

ช่วงที่สอง ๐๘.๐๐-๑๑.๐๐ น.

ช่วงที่สาม ๑๔.๐๐-๑๗.๐๐ น.

ช่วงที่สี่ ๑๙.๐๐-๒๑.๓๐ น.

๖) สถานที่ปฏิบัติกรรณฐาน ผู้ปฏิบัติต้องมาพร้อมกันที่ศาลาปฏิบัติของสำนักตามเวลาที่กำหนดโดยใช้ศาลาเป็นที่นั่งกรรณฐานและบริเวณนอกศาลาเป็นที่เดินจงกรม

๗) สำหรับผู้ที่ปฏิบัติดีแล้วบางราย ทางสำนักอาจอนุญาตให้ปฏิบัติเอง ณ ห้องพักตามแต่กรณี ทั้งนี้อยู่ในดุลพินิจของอาจารย์ผู้ปกครอง

๘) ขั้นตอนการปฏิบัติ เมื่อผู้ปฏิบัติมาพร้อมกันตามเวลา ในการปฏิบัติช่วงแรก ณ ศาลาปฏิบัติ หัวหน้าจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย นำสวดมนต์ กราบพระพุทธรูปและพระพรหมแล้ว จึงเริ่มปฏิบัติธรรม โดยการเดินจงกรมก่อน ๓๐ นาที แล้วเปลี่ยนอิริยาบถเข้ามานั่งกรรณฐาน ๓๐ นาที สลับกันไป จนถึงเวลาพัก สำหรับเวลา ๓๐ นาที ที่กำหนดให้นี้ ผู้ปฏิบัติอาจปรับให้มากหรือน้อยกว่า ๓๐ นาที ตามความเหมาะสมของสภาวะอารมณ์

๙) ก่อนถึงเวลาพักทุกช่วง ผู้ปฏิบัติควรปฏิบัติธรรมอยู่ในอิริยาบถนั่งกรรณฐาน ทั้งนี้เพราะเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติแต่ละช่วงจะได้แผ่เมตตาต่อไปได้โดยไม่เสียสมาธิจิต

๑๐) เมื่อแผ่เมตตา (สัพเพสัตว์ตา ...) เสร็จแล้ว นั่งพับเพียบประนมมืออุทิศบุญในการปฏิบัติธรรมแก่บิดามารดา ญาติพี่น้องเทวดาและเปรต (อิทังโน มาตาปิตุณังโหดุ ...) จากนั้นลุกขึ้นนั่งคุกเข่าสวดมนต์ บูชาพระรัตนตรัย (อรหัง สัมมา สัมพุทโธ ภควา ...) กราบพระพุทธรูปและพระพรหมขั้นตอนในการปฏิบัติจะเป็นเช่นเดียวกันในทุกช่วง เว้นแต่การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ในช่วงที่ ๒-๓-๔ ไม่มี เพราะได้บูชาแล้วในช่วงแรก

๑๑) การให้ความรู้ สำหรับผู้มาใหม่ อาจารย์หรือหัวหน้าผู้ได้รับมอบหมายจะเป็นผู้ให้คำแนะนำการกำหนดลมหายใจ และคำภานาในการปฏิบัติเบื้องต้น ส่วนการทดสอบอารมณ์ตลอดจนความรู้ที่ละเอียดขึ้น อาจารย์ใหญ่ (แม่ใหญ่) จะเป็นผู้ให้ความรู้หลังจากปฏิบัติธรรมช่วงแรกเสร็จเวลาประมาณ ๖.๐๐ น. ผู้ปฏิบัติธรรมที่ไม่เข้าใจ มีข้อสงสัยใดๆ อาจใช้ช่วงเวลานี้ สอบถามขอความรู้

๑๒) การรับประทานอาหาร มี ๒ เวลา และดื่มน้ำปานะ ๑ เวลา ดังนี้

๐๗.๐๐ น. รับประทานอาหารเช้า

๑๑.๐๕ น. รับประทานอาหารกลางวัน

๑๗.๐๕ น. ดื่มน้ำปานะ

๑๓) การรับประทานอาหารและดื่มน้ำปานะทุกครั้ง ผู้ปฏิบัติธรรมต้องมารับประทานพร้อมกันที่อาคารภานา ๑ ตรงตามเวลาที่กำหนด

๑๔) เมื่อตักอาหารใส่ภาชนะแล้ว ให้เข้านั่งประจำที่ของแต่ละคน รอจนพร้อมเพรียงกันดีแล้ว หัวหน้าจะกล่าวนำขออนุญาตรับประทานอาหาร

๑๕) ขณะนั่งรอและรับประทานอาหาร ผู้ปฏิบัติธรรมไม่ควรคุยกัน หรือแสดงอาการใดๆ ที่ไม่สำรวม

๑๖) เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ให้นำร่องอยู่ที่เดิม จนทุกคนรับประทานอาหารเสร็จให้ประนมมือ หัวหน้าจะให้พรผู้บริจาคอาหาร (สัพพี ...) ผู้ปฏิบัติธรรมสวดรับโดยพร้อมเพรียงกัน

๑๗) เมื่อเสร็จจากการรับประทานอาหาร ให้ผู้ปฏิบัติธรรมช่วยกันเก็บกวาดสถานที่ทำความสะอาดภาชนะ จัดโต๊ะ เก้าอี้ ให้เรียบร้อย

๑๘) ผู้ปฏิบัติธรรมไม่ควรพูดคุยกัน หรือซักถามกันด้วยเรื่องทางโลก เพราะจะทำให้จิตใจฟุ้งซ่าน หากมีปัญหาหรือต้องการความรู้ในการปฏิบัติให้เรียนถามจากอาจารย์ผู้สอนโดยตรง ไม่ควรถามหรือวิพากษ์วิจารณ์กันเอง เพราะอาจทำให้เข้าใจผิดและหลงผิดในการปฏิบัติได้

๑๙) เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมพบปะกัน ควรแสดงคารวะธรรมต่อกันด้วยการไหว้ หรือการยิ้ม หรืออาการอื่นๆ ซึ่งเป็นโดยสำรวมหรือกล่าวทักทายตามสมควร

๒๐) การออกนอกบริเวณสำนักไม่ควรกระทำ หากมีกิจจำเป็นให้ขออนุญาตอาจารย์ผู้ปกครอง

๒๑) การออกนอกบริเวณสำนักโดยการพิธีทุกครั้ง อาจารย์ผู้ปกครองจะเป็นผู้นำทั้งไปและกลับ ให้เดินเป็นแถวตอนเรียงหนึ่งตามลำดับอาวุโส ด้วยอาการสำรวม

๒๒) เมื่อถึงบริเวณพิธี ให้คอยสังเกตสัญญาณการนั่ง การกราบจากอาจารย์ผู้นำ ทั้งนี้เพื่อความพร้อมเพรียง เป็นระเบียบและเจริญตาผู้พบเห็น

๒๓) การพักอาศัยในห้องที่พัก ควรดูแลรักษาความสะอาดที่พัก เครื่องนอนตลอดจนความเป็นระเบียบต่างๆ ภายในห้องพักให้เรียบร้อย

๒๔) ไม่ควรเปิดน้ำไฟฟ้าและพัดลมทิ้งไว้ เมื่อไม่อยู่ในห้องพัก

๒๕) เวลาว่างตอนเช้า ระหว่างเวลา ๖.๐๐-๖.๔๕ น. ผู้ปฏิบัติธรรมอาจใช้เวลาว่างทำความสะอาดกวาดลานสำนักและบริเวณที่พัก เพื่อความสะอาดของสถานที่และเจริญสุขภาพกายสุขภาพจิตของผู้ปฏิบัติ

๒๖) ทุกวันอุโบสถ (วันพระ) ในช่วงบ่ายให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าปฏิบัติในอุโบสถ โดยมาพร้อมกัน ณ กุฏิอาจารย์ใหญ่ เวลา ๑๓.๓๐ น. อาจารย์ใหญ่จะเป็นผู้นำไป และเริ่มปฏิบัติที่พระอุโบสถ เวลา ๑๔.๐๐-๑๗.๐๐ น. หลังจากนั้นหลวงพ่อดวงพระครูภาวนาวิสุทธิ์จะประกอบพิธีให้กรรมฐานแก่ผู้ปฏิบัติธรรมที่มาจากใหม่และแสงธรรมกรรมฐาน

ช่วงเวลากลางคืนผู้ปฏิบัติธรรมเข้าปฏิบัติในพระอุโบสถเหมือนช่วงบ่ายโดยเริ่มตั้งแต่เวลา ๑๙.๓๐-๒๑.๓๐ น. ในการปฏิบัติกลางคืนที่พระอุโบสถนี้มีระเบียบกำหนดให้ผู้ปฏิบัติทุกคนจะต้องเดินจงกรม ๑ ชั่วโมง และนั่งกรรมฐาน ๑ ชั่วโมง โดยพร้อมเพรียงกัน

๒๗) การเข้านั่งในพระอุโบสถ ให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งหันหน้าไปทางพระประธาน โดยสังเกตการนั่งให้เป็นแนวขนานไปกับพระสงฆ์

๒๘) การลา เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติครบตามกำหนดที่ได้แจ้งความจำนงไว้แล้วนั้น ให้เตรียมดอกไม้ ธูปเทียน หรือเครื่องสังฆทานตามกำลัง เพื่อทำพิธีลาศัลต่อพระภิกษุสงฆ์ ณ กุฏิเจ้าอาวาส โดยอาจารย์ผู้ปกครองเป็นผู้นำไปในกรณีที่มีความจำเป็นต้องลากลับก่อนกำหนดนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องแจ้งให้อาจารย์ผู้ปกครองทราบสาเหตุหรือความจำเป็นไม่ควรหนีกลับไปโดยพลการ เพราะจะเป็นผลเสียต่อผู้ปฏิบัติเอง

๒๙) ผู้ปฏิบัติธรรมโปรดสำนึกตระหนักเสมอว่า ท่านมาปฏิบัติธรรมด้วยจิตศรัทธา เพื่อเป็นบุญกุศลแก่ชีวิต มิได้มาเพื่อความสนุกหรือมาพักผ่อน หรือการแก้บนที่ขาดปัญญา ดังนั้นขอให้ผู้ปฏิบัติธรรมทุกท่าน จงมีความอดทน มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความเพียร ประหยัดกาย วาจา ใจ มุ่งปฏิบัติให้สำเร็จประโยชน์แก่ตนให้ได้ ซึ่งท่านย่อมประสบความสำเร็จได้ด้วยตัวท่านเอง

๓๐) ข้อแนะนำนี้ เป็นคู่มือให้รายละเอียดแนวทางการปฏิบัติ เพื่อความเป็นระเบียบของสำนักปฏิบัติธรรมแห่งนี้ ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมจะได้เข้าใจ สบายใจในการอยู่อาศัยและปฏิบัติธรรมย่อมประหยัดการพูด โอกาสที่ท่านจะถามข้อระเบียบ หรือโอกาสที่จะมีผู้มาอธิบายแนะนำแก่ท่านมีน้อย คู่มือนี้จะช่วยท่านได้เป็นอย่างดี^{๑๐๐}

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยภายในประเทศ

วิโรจน์จิตรภรณ์ศรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการให้บริการตามนโยบายจุดเดียวเบ็ดเสร็จของสำนักงานเขตราชเทวี ” โดยใช้ผู้ใช้ที่ไปขอรับบริการจำนวน ๑๘๘ คนเป็นกลุ่มตัวอย่างศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือศึกษาโดยจำแนกตามภูมิหลังเป็น

^{๑๐๐} พระธรรมสิงหบุราจารย์(หลวงพ่อดวงพระครูภาวนาวิสุทธิ์) ๒๕๓๑, หน้า ๒๑๑-๒๑๖
: หอรัตนชัยการพิมพ์ ๒๕๓๑, หน้า ๒๑๑-๒๑๖

เพศอายุระดับการศึกษาอาชีพและรายได้ผลการวิจัยได้พบว่าความพึงพอใจมากที่สุดเป็นอันดับ๑คือ ด้านกระบวนการให้บริการรองลงมาได้แก่ด้านการอำนวยความสะดวกด้านการประชาสัมพันธ์ด้านการบริการของเจ้าหน้าที่และด้านสถานที่ให้บริการตามลำดับผลการทดสอบสมมติฐานจำแนกตามภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถามแล้วได้พบว่าความพึงพอใจต่อการบริการตามนโยบายจุดเดียวเบ็ดเสร็จของสำนักงานเขตราชเทวีในภาพรวมนั้นไม่แตกต่างกันส่วนผู้ใช้บริการที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑^{๑๐๑}

สุวัฒน์ สุขวิบูลย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จจณสำนักงานเขตบางเขนกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีงานทะเบียนราษฎร” ผลการวิจัยพบว่าในภาพรวมประชาชนที่มาใช้บริการงานทะเบียนราษฎรแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จนั้นมีความพึงพอใจในระดับที่มากกว่าวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านการไปรับบริการกับความพึงพอใจในการบริการได้พบว่าอายุสถานภาพสมรสรายได้ประเภทของบริการที่ไปใช้บริการรับรู้เกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนการให้บริการและช่วงเวลาที่ใช้บริการที่แตกต่างกันมีผลทำให้ประชาชนที่ไปใช้บริการมีความพึงพอใจที่ไม่แตกต่างกัน แต่พบว่าเพศระดับการศึกษาอาชีพและระดับความคาดหวังของประชาชนที่ไปใช้บริการที่แตกต่างกันมีผลทำให้ความพึงพอใจในการบริการที่ได้รับแตกต่างกัน^{๑๐๒}

ศุภศิลป์ไทยปรีชา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด (มหาชน) สาขานครปฐม” โดยการศึกษาถึงระดับความพึงพอใจและเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บริการจำแนกตามคุณสมบัติส่วนบุคคลใช้ลูกค้าที่เข้าไปใช้บริการที่ธนาคารฯจำนวน ๔๐๐คนเป็นกลุ่มตัวอย่างศึกษาผลการวิจัยพบว่าลูกค้าที่เข้าไปใช้บริการของธนาคารฯโดยภาพรวมมีความพึงพอใจมากเมื่อพิจารณาแต่ละด้านได้พบว่าความพึงพอใจด้านพนักงานอยู่ในระดับพึงพอใจมากเป็นอันดับแรกรองลงมาได้แก่ด้านสถานที่และด้านบริการเป็นอันดับสุดท้าย^{๑๐๓}

จินตนา จรรย์านนท์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าโดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีความพึงพอใจมากที่สุด เรื่องนักเรียนคิดว่าการเรียนวิชาพระพุทธศาสนากับพระสงฆ์ควรจัดทำอย่างทั่วถึงทุกโรงเรียน,นักเรียนคิดว่าการเรียนวิชาพระพุทธศาสนากับพระสงฆ์ทำให้ได้รู้อย่างถูกต้อง และความพึงพอใจ ในระดับมากในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนากับพระสงฆ์เป็นโอกาสดีของนักเรียน การเรียนวิชาพระพุทธศาสนากับพระสงฆ์ทำให้

^{๑๐๑}วิชโรจน์จิตรภิมรย์ศรี, “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการบริการตามนโยบายจุดเดียวเบ็ดเสร็จของสำนักงานเขตราชเทวี” **วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขานโยบายสาธารณะ)**, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า๔๑.

^{๑๐๒}สุวัฒน์ สุขวิบูลย์, “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จจณสำนักงานเขตบางเขนกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีงานทะเบียนราษฎร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๔๘, หน้า ๙๒.

^{๑๐๓}ศุภศิลป์ไทยปรีชา, “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด (มหาชน) สาขา นครปฐม”, **ภาคินพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต), ๒๕๔๘, หน้า ๗๕.

นักเรียนได้มีโอกาสใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากขึ้น นักเรียนสนใจเรียนวิชาพระพุทธศาสนามากขึ้น เมื่อเรียนกับพระสงฆ์^{๑๐๔}

ศรีแพร ออมสิน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการตามทัศนะของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านหลุมหลัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๔ ผลการศึกษาพบว่า

๑. ความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการตามทัศนะของนักเรียนอยู่ในระดับมากทุกด้าน
๒. นักเรียนหญิงมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการสูงกว่านักเรียนชาย ๓ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรม ส่วนนักเรียนชายมีความพึงพอใจสูงกว่านักเรียนหญิง ๑ ด้าน คือ ด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี สื่อ และห้องสมุด
๓. นักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำกว่า ๒.๐๐ มีความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการสูงกว่านักเรียนที่มีระดับผลการเรียน ๒.๐๐ ขึ้นไป ๒ ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี สื่อ และห้องสมุด ส่วนนักเรียนที่มีระดับผลการเรียน ๒.๐๐ ขึ้นไป มีความพึงพอใจสูงกว่านักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำกว่า ๒.๐๐ ๒ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร และด้านการจัดกิจกรรม^{๑๐๕}

วลิตดา คำจุมพล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียนสาคริขวิทยาลักษณ์จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียนสาคริขวิทยาลักษณ์จังหวัดชัยภูมิอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยเป็นรายด้านพบว่าผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการด้านการวัดและประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุดแต่ด้านการนิเทศการศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อพิจารณาตามสภาพของผู้ปกครองแต่ละช่วงชั้นพบว่าผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดทั้ง๓ช่วงชั้น ๒. การเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนแต่ละช่วงชั้นพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนแต่ละช่วงชั้นมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการโดยรวมแตกต่างกัน^{๑๐๖}

กันพิชญ์ไยเสถียร การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาการประยุกต์คอมพิวเตอร์กับงานสภิตินักเรียนระดับชั้นปวช. ๓ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจวิทยาลัยเทคนิคพังงาด้านการเตรียมการสอน ,ด้านความประพฤติทั่วไป ,

^{๑๐๔} จินตนา จรรย์านนท์, “ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๙๗.

^{๑๐๕} ศรีแพร ออมสิน, “ความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการตามทัศนะของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านหลุมหลัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๔”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘.

^{๑๐๖} วลิตดา คำจุมพล, “การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียนสาคริขวิทยาลักษณ์จังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (สถาบันบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๘.

ด้านการปฏิบัติต่อนักเรียน /นักศึกษา, การวัดและประเมินผล , ด้านการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้^{๑๒}) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนของนักเรียนระดับชั้นปวช .๓สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจวิทยาลัยเทคนิคพังงาเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาการประยุกต์คอมพิวเตอร์กับงานสถิติของนักศึกษา๕ด้านรวมได้แก่ด้านหลักสูตรด้านครูด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนด้านสภาพแวดล้อมในการเรียนและด้านวัดผลและประเมินผลผลการศึกษา

พบว่านักเรียนระดับปวช .๓สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการประยุกต์คอมพิวเตอร์กับงานสถิติโดยรวมด้านอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านการปฏิบัติต่อนักศึกษาพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากด้านการวัดและประเมินผลพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากด้านความประพฤติทั่วไปพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากด้านการเตรียมการสอนพบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากด้านการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้ โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก^{๑๐๗}

วิจารณ์ สิงห์พริ้ง,ทัศนีย์ ตันติพิศาลกุล, อังสนา จันแดง,และภุชงค์แพรวชา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานของคณะวิทยาศาสตร์ ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานของคณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีเพื่อหาข้อมูลที่ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และปรับปรุงเนื้อหาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาพื้นฐานของคณะวิทยาศาสตร์และได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเกื้อหนุนเช่นอุปกรณ์ประกอบในการเรียนการสอนสภาพห้องเรียนและขนาดกลุ่มเรียนจากผลการวิจัยพบว่านักศึกษามีความพึงพอใจในการเตรียมพร้อมต่อการสอนวิชาบรรยายที่ระดับมากความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนและคุณลักษณะผู้สอนที่ระดับปานกลางความพึงพอใจต่อวิชาปฏิบัติการของวิชาพื้นฐานที่ระดับมากและนักศึกษาให้ความเห็นเรื่องความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาพื้นฐานคณะวิทยาศาสตร์กับเนื้อหาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ระดับปานกลาง^{๑๐๘}

ณิชชาติกร มะลิรักษ์ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อ(๑) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต๑ (๒) เปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนโดยจำแนกตามเพศคะแนนเฉลี่ยสะสมระดับการศึกษาและขนาดโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนมัธยมศึกษา

^{๑๐๗} ก้นพิชญ์ ไยเสถียร, “ความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน”, วิชาการประยุกต์คอมพิวเตอร์กับงานสถิติของนักเรียนระดับชั้นปวช. ๓สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ(วิทยาลัยเทคนิคพังงา, ๒๕๕๓),

^{๑๐๘} วิจารณ์สิงห์พริ้ง,ทัศนีย์ตันติพิศาลกุล,อังสนา จันแดง,และภุชงค์แพรวชา, “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนวิชาพื้นฐาน,”(คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๘),

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต๑จำนวน๓๔๓คนเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความเชื่อมั่นเท่ากับ๐.๘๗สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าร้อยละค่าเฉลี่ยความเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที่ผลการวิจัยปรากฏว่า (๑) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ด้านบุคลากรด้านการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนและด้านกายภาพ (๒) นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ๐.๐๕ (๓) นักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมต่างกันมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (๔) นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ๐.๐๕และ (๕) นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ๐.๐๕^{๑๐๙}

พระครูสมุห์ประเสริฐจารุณโม (ใหญ่มีศักดิ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาอัปมัญญา๔ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน๔ : เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนา๗เดือน ” สรุปความว่าการนำหลักการเจริญอัปมัญญา๔คือการเจริญเมตตากรรมฐานที่ตาอุเบกขาไปโดยไม่มีประมาณในทิศทั้งปวงซึ่งเป็นหลักในการเจริญสมณะมาเป็นบาทฐานให้จิตสงบระงับก่อนแล้วจึงเจริญวิปัสสนาแบบสมถปุพพังคมาวิปัสสนานั้นจะได้ผลดีเพราะทำให้จิตสงบจากนิวรณ์และมีความสุขเอิบอímทำให้เกิดกำลังสามารถยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาได้โดยอาศัยการตามรู้รูปนามขั้น๕ต่อไปได้ง่ายและทำให้เห็นไตรลักษณ์ได้ชัดเจน^{๑๑๐}

พระปริยัติโรปกการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ของการเจริญสติปัฏฐานของบรรพชิตและคฤหัสถ์ตามวิธีของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) ณ วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ” มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์ตามวิธีของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ)

ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติของบรรพชิตระหว่างก่อนกับหลังการปฏิบัติพบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๔.๑๕ และ ๐.๓๒ ตามลำดับ ส่วนผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๓.๔๒ และ ๐.๖๕ ตามลำดับซึ่งจะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ (t=๗.๐๐, p=๐.๐๐)

โดยการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ในด้านวิริยะ พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๔.๒๐ และ ๐.๗๑ ตามลำดับ ส่วนผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติ

^{๑๐๙} ณาติกร มะลิรักษ์, “การวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑” , (นักศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๑),

^{๑๑๐} พระครูสมุห์ประเสริฐจารุณโม (ใหญ่มีศักดิ์), “การศึกษาอัปมัญญา๔ในการปฏิบัติวิปัสสนา ตามหลักสติปัฏฐาน๔ : เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนา๗เดือน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๑๐๓.

วิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๓.๘๕ และ ๐.๖๕ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t=๑๘.๕๖, p=๐.๐๐$)

โดยการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ในด้านสติ พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๔.๒๖ และ ๐.๙๔ ตามลำดับ ส่วนผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๓.๓๕ และ ๐.๗๔ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t=๑๗.๓๓, p=๐.๐๐$)

โดยการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ในด้านสมาธิ พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๓.๕๐ และ ๐.๖๘ ตามลำดับ ส่วนผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๒.๖๒ และ ๐.๕๑ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t=๑๖.๐๕, p=๐.๐๐$)

โดยการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ในด้านปัญญา พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๓.๓๕ และ ๐.๗๑ ตามลำดับ ส่วนผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๒.๖๘ และ ๐.๕๘ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t=๒๑.๖๘, p=๐.๐๐$)

โดยการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ในภาพรวม พบว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๓.๔๖ และ ๐.๖๘ ตามลำดับ ส่วนผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๒.๗๖ และ ๐.๕๗ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์หลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผลสัมฤทธิ์ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t=๑๓.๐๒, p=๐.๐๐$)^{๑๑๑}

พระมหารุ่งเรือง รกขิตธมโม (ปะมะชะ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า อุปสรรคของเจริญวิปัสสนาเกิดจากการทำงานร่วมกันของรูปกับนามโดยมีเจตสิกเป็นตัวทำหน้าที่ปรุงแต่งอารมณ์ เมื่อกุศลเจตสิกทำหน้าที่ปรุงแต่งอารมณ์ก็จะเกิดพฤติกรรมในทางดี ฝ่ายกุศลกรรม ถ้าเป็นเจตสิกฝ่ายชั่วอันได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ทำหน้าที่ปรุงแต่งอารมณ์ ก็จะเกิดพฤติกรรมในทางชั่วอันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนทั่วตัวเองและสังคมพฤติกรรมที่

^{๑๑๑} พระปริยัติวิโรภการ, “ผลสัมฤทธิ์ของการเจริญสติปัฏฐานของบรรพชิตและคฤหัสถ์ตามวิธีของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) ณ วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร”, (ได้รับอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๘-๘๙.

เป็นฝ่ายอกุลเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เรียกว่านิรณัมแปลว่า เครื่องกันจิตไม่ให้บรรลุความดี^{๑๑๒}

ธนาทิพย์ ลอแก้ว ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารนี้ ปฏิบัติตามรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งสอนตามแนวพองหนอ ยุบหนอ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ คือการใช้สติเป็นประธานในการกำหนดอารมณ์ ฐานที่ตั้งของสติ คือ กาย เวทนา จิต ธรรมแนวทางการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์สอนให้โยคีฝึกปฏิบัติโดยเน้นอิริยาบถ เดิน และนั่ง ซึ่งจัดอยู่ในหมวดอิริยาบถในกายนุปัสสนาเป็นหลัก การปฏิบัติในอิริยาบถ ยืน และนอนจัดอยู่ในอิริยาบถย่อยร่วมกับอิริยาบถย่อยอื่นๆ สำหรับเวทนา จิต ธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่แทรกอยู่ระหว่างการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ และการกระทำอิริยาบถย่อย^{๑๑๓}

พระวุฒิกัทร เครือวงศ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการสร้างคามพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ” ผลการศึกษาพบว่า ระดับความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านห้องน้ำห้องสุขา ด้านสถานที่รับประทานอาหาร ด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ด้านที่จอดรถ ด้านการต้อนรับ และด้านความปลอดภัย^{๑๑๔}

พระมหาบุญพิเชษฐจันทร์เมือง ได้รายงานผลการวิจัยว่าแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้นควรเน้น ๑) การชื่นชมศิลปกรรมต่างๆ ๒) การนมัสการไหว้พระ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุด และ วันพักผ่อน ๔) สิ่งที่น่าสนใจควรได้รับในการมาท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลิน คติธรรม เกร็ดความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้งและ ๕) ควรปรับปรุงด้านการบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐานแรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค^{๑๑๕}

พระมหาสุทธิชัย ชิตโคกสูง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ ๔ ประการคือ บุคคลสี่ปายะ การปฏิบัติ

^{๑๑๒} พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ), “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙),

^{๑๑๓} ธนาทิพย์ลอแก้ว, “แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒),

^{๑๑๔} พระวุฒิกัทร เครือวงศ์, “แนวทางการพัฒนาการสร้างคามพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสนจังหวัดอ่างทอง ”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสตร์การพัฒน)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑),

^{๑๑๕} พระมหาบุญพิเชษฐ จันทร์เมือง, “การจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓),

ธรรมแต่ละสำนักต้องมีอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมมีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างดียิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี อาวาสสปปายะ สถานที่เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทางด้านเสนาสนะดี ด้านห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติธรรมย่อมดำเนินไปด้วยดี อาหารสปปายะ อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เมื่อผู้ปฏิบัติธรรม มีอาหารสำหรับเสริมสร้างร่างกายที่มีคุณภาพ และพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมดี และสุดท้ายธรรมสปปายะ ต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ มีสถานที่ มีอาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อทราบแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง^{๑๑๖}

พระครูสังฆรักษ์วิชัย สีสาลาโล (บุญนาถ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรมวัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรม วัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรม วัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรมของประชาชนวัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชน จำนวน ๒๐๐ คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การหาค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติทดสอบค่าที (t-test) และสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว F-test (One-Way Analysis of Variance)

ผลการวิจัย๑) ระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรมวัดสิงห์ เขตจอมทอง จังหวัดกรุงเทพมหานครในระดับมากในทุกด้าน ด้านพระวิทยากรอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติ ด้านเนื้อหาสาระ และด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ตามลำดับ ส่วนด้านที่ประชาชนมีความพึงพอใจต่ำสุดคือ ด้านกฎระเบียบ

๒) การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรมวัดสิงห์ เขตจอมทอง จังหวัดกรุงเทพมหานครทั้ง ๕ ด้าน พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ และประกอบอาชีพหลัก ประชาชนมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการศึกษา ระยะเวลาการเข้าปฏิบัติธรรม โดยภาพรวมพบว่าประชาชนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) แนวทางการปฏิบัติธรรมของประชาชนวัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้ คือด้านพระวิทยากรคือควรบรรยายธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย ไม่เห็นแก่อำภิมสและสำรวม อากัปกริยา ด้านเนื้อหาสาระคือ เนื้อหาของการปฏิบัติกรรมฐานแบบสติปัฏฐานควรไม่น่าเบื่อและวิธีการเดินจงกรมควรเข้าใจง่ายด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมคือ ควรมีสถานที่จอดรถ สถานที่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินรวมถึงควรไปมาสะดวก ด้านการปฏิบัติคือ จำนวนของการปฏิบัติ

^{๑๑๖} พระมหาสุทธีชัย ชิตโคกสูง, “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัดเพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒),

กิจกรรมควรมีความสอดคล้องกับระยะเวลาของโครงการด้านกฎระเบียบคือ วัดควรรูกระเบียบอย่าง ดี วัดควรมีกฎเคร่งครัดวัดควรมีบทลงโทษ^{๑๓๗}

พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมฺมวโร(วัดนาค) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของ นักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม แห่งที่ ๒ ๒) เพื่อ ศึกษาเปรียบเทียบศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม แห่งที่ ๒ และ ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนที่ไปปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ จำนวน ๒๗๘ คน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบ ค่าที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่าง ค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม การทดสอบค่าเอฟ (f-test)

ผลวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ และเมื่อจำแนกเป็นราย ด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ยคือ ด้าน หลักสูตร ด้านวิทยากร ด้านระยะเวลา และด้านสถานที่ ตามลำดับ

ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ โดยจำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่ามีความ คิดเห็นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ผลการศึกษาข้อเสนอแนะ พบว่า ข้อที่ควรพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมของสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ได้แก่

๑. ด้านสถานที่ ห้องน้ำ ห้องสุขาดูเหมือนว่ามีเพียงพอต่อความต้องการ แต่บางครั้งมีนักเรียน ไปปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ก็อาจมีปัญหบ้าง ก็ต้องยืดหยุ่นกันไปตามสภาพและโอกาส เพื่อ อำนวยความสะดวกให้นักเรียนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมให้มากที่สุด
๒. ด้านหลักสูตร เนื้อหาด้านการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ การอธิบายขั้นตอนเป็นลำดับ อาจ เป็นเรื่องที่เข้าใจยากสำหรับนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ทางสำนักปฏิบัติธรรมต้องปรับปรุงเนื้อหา แนะนำการสอนแนวใหม่โดยวิธีการฉายสไลด์ให้นักเรียนเกิดสนใจที่ติดตามดูและฟังเพื่อปฏิบัติตามใน แต่ละขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง

๓. ด้านวิทยากร ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามวิทยากรถึงปัญหาที่นักเรียนไม่เข้าใจ หรือ ออยากทราบเหตุผลในเรื่องนั้นๆ ไม่ปล่อยให้ข้ามวันเก็บไปเป็นข้อสงสัย ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ ซักถามในขณะนั้นทันที

^{๑๓๗} พระครูสังฆรักษ์วิชัย สีลสาโล (บุนนาค) , “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรม วัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ,สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

๔. ด้านระยะเวลา การปฏิบัติธรรมสำหรับนักเรียนเป็นเรื่องปกติที่นักเรียนไม่ค่อยชอบ ควรหา กิจกรรมอย่างอื่นมาร่วม จะได้ไม่ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อ ควรแบ่งเวลาในการปฏิบัติธรรมให้ เหมาะสมกับวัยของนักเรียน^{๑๑๘}

พระสมุทรสังวาลย์จันทวณโณ (ทรัพย์ใหญ่) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กรณีศึกษาความ พึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : กรณีศึกษาวัดสวนมะม่วง อำเภอสาม โศก จังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มี ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วัดสวนมะม่วง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ๒) เพื่อเปรียบเทียบ ระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วัดสวนมะม่วง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามปัจจัยพื้นฐาน ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของประชาชนที่มีต่อการ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วัดสวนมะม่วง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชน ที่มาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดสวนมะม่วง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๒๗๘ คน การ วิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน t-test, F-test (One-Way ANOVA)

ผลของการศึกษา ๑. ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดสวน มะม่วง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาความพึงพอใจในแต่ละด้าน ผลการศึกษาที่ได้คือ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ รองลงมาได้แก่ ด้าน ผู้สอน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติ อยู่ในเกณฑ์ระดับมากที่สุด และด้านเนื้อหา อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ วัดสวนมะม่วง พบว่า ในภาพรวมประชาชนมีอาชีพ และประสบการณ์ในการปฏิบัติที่ต่างกัน มีความ พึงพอใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ประชาชนมีวุฒิการศึกษา และรายได้ต่างกัน มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ประชาชนมีเพศ อายุ อาชีพ และประสบการณ์ในการปฏิบัติ ที่ต่างกัน มีความพึงพอใจในแต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ผลการศึกษาถึงข้อเสนอแนะของประชาชนที่มีต่อศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ วัดสวนมะม่วง พบว่า ด้านผู้สอน ผู้สอนควรมีวิธีการสอน และอุปกรณ์ประกอบการสอนที่หลากหลาย ควรเปลี่ยนการสอนในห้องมาเป็นการพาออกไปข้างนอกห้องบ้าง ผู้สอนควรแต่งกายให้เรียบร้อย ไม่ลุ่มล่าม ด้านเนื้อหา ทางศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ควรจัดเนื้อหาที่สอนโดยสอดแทรกและ ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปด้วย มีการนำนิทานหรือชาดกที่มีคติธรรมมาสอดแทรกในเนื้อหา การสอน ด้านสภาพแวดล้อม สถานที่ล้างจานควรมีหลังคามุงบังให้เรียบร้อยเพื่อป้องกันแดดและฝน และควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อสร้างความร่มรื่นมากขึ้น ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ควรมี

^{๑๑๘} พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ วัฒนโร (วัฒนคุณ) , “ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

เจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลือผู้ที่มาใหม่ ควรมีป้ายบอกทาง หรือบอกจุดสำคัญๆ เพื่อให้คนที่มาใหม่ได้รู้และไม่สับสน^{๑๑๙}

พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ตันติชูฟา) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑” มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนากิจการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ๒) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดโพธิ์ บ้านโนนทันได้เริ่มมีพัฒนาการอบรมเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐาน สมัยพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุลลวงโณ)อดีตเจ้าอาวาส โดยเริ่มจัดอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานครั้งแรกขึ้นที่วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ท่านได้มีการพัฒนาบุคลากร และสถานที่ให้เกิดความเหมาะสมต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อมาพระครูภาวนาโพธิคุณ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้สืบสานงานต่อ ในการเผยแผ่ให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบการเผยแผ่ที่หลากหลาย ใช้หลักวิชาการ และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยปรับให้เข้ากับยุคสมัย ตามระดับของผู้เข้าร่วมอบรม เช่น เด็กเยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ ประชาชน ตลอดถึงชาวต่างชาติ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้วัดโพธิ์ บ้านโนนทันได้รับเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ในด้านบุคลากรมีความรู้ความสามารถในการสอน ทั้งปริยัติและปฏิบัติ ซึ่งมีระเบียบขั้นตอนของการฝึกอบรมและหลักสูตรที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การจัดฐานเรียนรู้ ๔ ฐาน คือ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธฐานศาสนพิธี ฐานธรรมคีตะ และ ฐานปฏิบัติธรรม ในด้านอาคารสถานที่และรูปแบบได้ปรับให้เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและรองรับในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรุก และเชิงรับที่คณะของกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคมที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ เห็นว่าการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรมมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการสอน มีรูปแบบการเผยแผ่ หลักสูตร และสถานที่เหมาะแก่การศึกษา เรียนรู้ การปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี^{๑๒๐}

พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานตามตัวชี้วัดที่ได้และเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามอารมณ์ที่สร้างขึ้นโดยการหาความเที่ยงตรง จำแนกรายข้อและ

^{๑๑๙} พระสมุห์สังวาลย์จันทวนโณ (ทรัพย์ใหญ่) , “กรณีศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : กรณีศึกษาวัดสวนมะม่วง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๕),

^{๑๒๐} พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ตันติชูฟา) , “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔),

ความเชื่อมั่นโดยมีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างและพัฒนาแบบสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์ คือ ด้านกายานุ ปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการกำหนดรู้ทันอาการความเคลื่อนไหวทางกายและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางกายและธาตุทั้งสี่ มี ๑๕ ตัวชี้วัด ด้านเวทนานุ ปัสสนาสติปัฏฐานมี ๙ ตัวบ่งชี้วัด เป็นการกำหนดรู้ทันอาการเสวยอารมณ์ตามความรู้สึก ด้านจิตตานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน มี ๑๒ ตัวชี้วัด เป็นการกำหนดรู้ทันอาการของจิต ด้านธัมมานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน มี ๑๐ ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการสภาวะที่เกิดภายในจิต การหาค่าดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญ ๑๗ ท่าน พบว่าทุกข้อมีค่าสูงกว่า ๐.๒๐ แสดงว่ามีความสอดคล้อง การวิเคราะห์จำแนกรายข้อด้วยวิธีหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ ๐.๒๐ ขึ้นไปทุกข้อจึงนำไปใช้ได้ ค่าความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับและรายด้านทั้งกายานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุ ปัสสนาสติปัฏฐาน สูงกว่า ๐.๙๕ แสดงว่าทุกข้อทุกด้านและทั้งฉบับสามารถจำแนกกลุ่มได้ตามลักษณะที่ต้องการวัด

จากการทดสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่โดยทดสอบก่อนและหลังการปฏิบัติจากผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวน ๓๐ รูป/คน ด้านกายานุ ปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๗๗ ด้านเวทนานุ ปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๐๔ ด้านจิตตานุ ปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๙๓ และด้านธัมมานุ ปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๙๓ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๑.๙๓ เมื่อนำผลการทดสอบมาเปรียบเทียบกับก่อนปฏิบัติและหลังปฏิบัติพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ทั้งภาพรวมและรายด้าน

หลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าเป็นหนทางเดียวที่ทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์สามารถมีตนเป็นที่พึ่ง และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้สูงสุดได้ เรียกว่า การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ และการปฏิบัติสติปัฏฐานเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้พระสัทธรรมยั่งยืน มหาสติปัฏฐานสูตรได้อธิบายหลักสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นการปฏิบัติกรรมฐานอย่างชัดเจน ละเอียดและสมบูรณ์มีสาระสำคัญ คือ การใช้สติกำกับดูแลกาย (กายานุ ปัสสนา) ความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนานุ ปัสสนา) ภาวนาจิตที่เป็นไปต่างๆ (จิตตานุ ปัสสนา) และความนึกคิดไตร่ตรองปรุงแต่งของจิต (ธัมมานุ ปัสสนา) เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน

การเจริญสติปัฏฐาน สามารถทำได้ด้วยการปฏิบัติแบบเข้มข้นตามขั้นตอนในสถานที่และเวลาอันจำกัด และด้วยการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีสติเฝ้าสังเกตดูสภาวะต่างๆ ของร่างกายและจิตใจของตนอย่างต่อเนื่อง และเป็นธรรมชาติแม้ว่าการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมปกติในชีวิตประจำวัน จะต้องใช้ความพยายามมากกว่าด้วยการประคองสติมากกว่า และใช้เวลายาวนานกว่าการปฏิบัติแบบเข้มข้นแต่สามารถถึงจุดหมายเดียวกันได้ และการปฏิบัติแบบเข้มข้นจะช่วยให้เกิดผลได้รวดเร็วและชัดเจนขึ้น การปฏิบัติตามคำ

สอนของพระพุทธเจ้าได้ปรากฏผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์จนถึงปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตน และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล^{๑๒๑}

พระรุ่งโรจน์ ขยานันโท (เทวินบูรานวงศ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาผลการดำเนินงาน การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๒) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบกลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๗๑ รูป/คน

ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รวมทั้งเข้าร่วมปฏิบัติธรรม สังเกตการณ์เป็นเวลา ๑๐ วัน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ๙ รูป/คน (Key Informant) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม

ผลการวิจัย พบว่าประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านในความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๗ ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา วุฒิการศึกษาทางธรรม สถานภาพ อาชีพ และเหตุผลการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา วุฒิการศึกษาทางธรรม สถานภาพ อาชีพ และเหตุผลการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พอสรุปได้ดังนี้ คือ ด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ ที่พักและห้องน้ำเพียงพอ ด้านวิทยากร ได้แก่ วิทยากรมีน้อยเกินไป ไม่เพียงพอ ในด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการปฏิบัติธรรม การดูแลผู้ร่วมปฏิบัติธรรมไม่ทั่วถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

^{๑๒๑} พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ. การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

พอสรุปได้ดังนี้ คือ ด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ ควรเพิ่มและปรับปรุงวัสดุในที่พักและห้องน้ำให้มีความแข็งแรงและทนทาน ควรเพิ่มการรักษาความสะอาดอย่างต่อเนื่อง และขยายพื้นที่ให้พอเพียงต่อผู้ร่วมปฏิบัติธรรม ควรแยกขยะ และมีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี ควรปลูกพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้หอมเพื่อไล่ยุงในสถานที่พัก ภาวนา ด้านวิทยากร ได้แก่ ควรเพิ่มจำนวนพระวิทยากร เข้ามาช่วยในการอบรมปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ควรทำคู่มืออบรมการสอนเป็นสื่อสำหรับพระเพื่อใช้ในการเผยแพร่ต่อไป และสอนธรรมะที่ประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบันมากขึ้น และควรแยกหลักสูตรสอนสำหรับผู้ปฏิบัติใหม่ก่อนจะมารวมกันเพื่อความเข้าใจในการปฏิบัติ และด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ควรให้การดูแลอย่างทั่วถึงแก่ผู้ร่วมปฏิบัติธรรม ควรวางแผนระยะเวลาหรือกำหนดการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป ควรมีการอบรมการสื่อสารถึงกันภายในวัดและส่งเสริมเมตตาธรรม จัดทำองค์ความรู้เพิ่ม ฝึกอบรมส่งเสริมการแก้ปัญหาระหว่างสมาชิกในกลุ่มและควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง^{๑๒๒}

นายอุทัย สติมัน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย” นั้น ผู้วิจัยได้ตั้ง วัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการด้วยกัน กล่าวคือ เพื่อวิเคราะห์ขั้นตอนและองค์ประกอบของการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย และเพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย

๑) จากการศึกษาวิเคราะห์ขั้นตอนและองค์ประกอบของการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา พบว่าการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในรูปแบบของโครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ที่ชัดเจน มีการยกย่องพระสาวกที่โดดเด่นไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ส่วนเครื่องมือในการจัดการความรู้ปรากฏในรูปแบบของหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ได้แก่ อปริหานิยธรรม หลักสาราณียธรรม หลักสี่ปฐิธรรม หลักกุตติธรรม และหลักสัมมปธานเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในการจัดการความรู้ตามรูปแบบของกิจจาธิกรณ หลักกัจจัตร์ ๑๐ ประการ และการสังคายนา เป็นต้น

๒) จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรม พบว่าสภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ สำนักต่างมีความพร้อมในเรื่องของสัปปายะ ๗ ประการ และมีรูปแบบการจัดการความรู้ตามแนวทางในพระพุทธศาสนา ด้านลักษณะเด่นของแต่ละสำนักพบว่า (๑) สำนักปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) มีจุดเด่นคือการจัดบวชพระทุกวันอาทิตย์แบบเรียบง่ายให้การอบรมทั้ง ชาวไทยและชาวต่างชาติ (๒) สำนักปฏิบัติธรรมวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) มีสื่อที่หลากหลาย เช่นงานปูนปั้น โรงมหรสพทางวิญญูณ และมีหลักสูตรการฝึกอบรมพิเศษ สวนโมกข์นานาชาติตลอดทั้ง ปี (๓) สำนักปฏิบัติธรรมวัดหนองป่าพง มีความโดดเด่น คือมีสำนักสาขาเป็นจำนวนมาก ถึง ๓๑๑ สาขาทั้ง ในประเทศไทยและต่างประเทศ มีพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เรียนรู้อการฝึกปฏิบัติใช้หลักธุดงค์ ๑๓ และวัตร ๑๔ (๔) สำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์เป็นสำนักที่มีผู้เข้า

^{๑๒๒} พระรุ่งโรจน์ ชยานันโท (เทวินบูรานวงศ์) , “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

ปฏิบัติเป็นจำนวนมาก จึงมีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการสอนกัมมัฏฐาน (๕) สำนักปฏิบัติธรรมวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม เป็นที่ตั้ง ของศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมแห่งประเทศไทย (ศปท.) มีการนำหลักการบริหารจัดการแบบวิทยาการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสำนัก

๓) จากการศึกษาเพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ควรประกอบไปด้วย (๑) ด้านคน คนในองค์กรมีความกระหายใคร่เรียนรู้ มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อีกทั้ง มีโครงสร้างของการจัดการความรู้ที่เอื้อ ต่อการจัดการความรู้ (๒) ด้านเทคโนโลยี ควรจะมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ (๓) ด้านกระบวนการ ควรมีกระบวนการจัดการความรู้ที่ชัดเจน เป็นระบบ และมีประสิทธิผล (๔) ด้านเครื่องมือ ควรใช้หลักกรรมสนับสนุน คือหลักอภิธานิยธรรม หลักสาราณิยธรรม หลักสัพปุริสธรรม หลักกฐนิยธรรม และหลักสัมมัปธาน (๕) ด้านกิจกรรม ควรยึดหลักกิจจาธิกรณ์ และหลักกัจจัตร์ ๑๐ ประการ อันเป็นวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้^{๒๒๓}

อณิวัชรเพชรรัตน์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวของมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ” พบว่า หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลักเดียวกันกับหลักสติปัฏฐาน ๔ และหลักสติปัฏฐาน ๔ ยังเป็นหนึ่งในหลักของโพธิปักขิยธรรม ๗ ประการ ส่วนวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นวิธีการปฏิบัติที่ต้องอ้างอิงและอธิบายในมหาสติปัฏฐานสูตร ๒ วิธี ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาที่พระพุทธองค์ทรงสอนโดยให้เริ่มที่หลัก อานาปานสติก่อนแล้วจึงมาปฏิบัติตามหลักของสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้ได้โพชฌงค์ ๗ และบรรลุพระนิพพานในที่สุด^{๒๒๔}

๒. ๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

สถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ สหรัฐอเมริกา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการทำสมาธิแบบพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อการทำสมาธิแบบพุทธศาสนามีใช่เพียงก่อให้เกิดความสงบภายในจิตใจเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อกับกระบวนการทำงานของสมองมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ และความเชื่อมโยงกับอารมณ์ทางด้านต้อย่างถาวรอีกด้วย

ผลการวิจัยพบว่า จากการทำการทดลองโดยเปรียบเทียบการทำงานของสมองของผู้เข้ารับบริการ ทดลองในสองกลุ่มหลัก ซึ่ง กลุ่มแรกเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๘ รูป มีอายุเฉลี่ยประมาณ ๔๙ ปี แต่ละรูปมีประสบการณ์ในการนั่งสมาธิตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ ถึง ๕๐,๐๐๐ ชั่วโมง ภายในระยะเวลา ๑๕ ถึง ๔๐ ปีที่ผ่านมา ส่วนกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มนักศึกษาที่มีอายุเฉลี่ยประมาณ ๒๑ ปี จำนวน ๑๐ คน ส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมทำสมาธิมาก่อน และเพิ่งได้รับการอบรมในเรื่องการทำสมาธิได้เพียง ๑ สัปดาห์ก่อนเริ่มการทดลอง

^{๒๒๓} นายอุทัย สติมัน, “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

^{๒๒๔} อณิวัชรเพชรรัตน์, “การศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวของมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙),

การทดลองครั้งนี้ นักวิจัยใช้เครื่องมือที่เรียกว่าอิเล็กโทรเอนเซฟาโลแกรมส์ (Electroencephalograms) ในการวัดระดับการทำงานของคลื่นสมองแกมมา รวม ๓ ครั้ง คือ ก่อน ระหว่าง และหลังการปฏิบัติสมาธิ ซึ่งคลื่นสมองแกมมาเกี่ยวข้องกับการทำงานของสมองที่เชื่อมโยง ความทรงจำ ระดับการเรียนรู้ ระดับสมาธิและการมองโลกในแง่ดี ผู้เข้ารับการทดลองทั้งสองกลุ่มถูก จัดให้นั่งสมาธิแบบทิเบตในห้องทดลองที่ผ่อนคลาย และมีการทำสมาธิเน้นให้รู้สึกถึงความรักและความเมตตาต่อสรรพสิ่ง โดยจะไม่ใช้วิธีการเพ่งจิตต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แม้แต่ลมหายใจ

ผลปรากฏว่า ในช่วงก่อนการนั่งสมาธิ คลื่นสมอง แกมมาของกลุ่มพระภิกษุมีระดับที่สูงกว่ากลุ่มนักศึกษา และระดับความแตกต่างนี้ ได้ปรับสูงขึ้นอย่างมากระหว่างการนั่งสมาธิ ซึ่งระดับคลื่นสมองแกมมา ของกลุ่มภิกษุในระหว่างการนั่งสมาธิครั้งนี้ นับว่าเป็นระดับที่สูงที่สุดเท่าที่เคยมีรายงานมาเป็นที่ชัดเจนว่า กลุ่มพระภิกษุ มีการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ทางด้านบวก เช่น ความสงบสุข มีประสิทธิภาพดีกว่ากลุ่มที่ไม่เคยปฏิบัติสมาธิมาก่อน นอกจากนี้ ยังสรุปได้ว่า ระดับคลื่นสมองแกมมาที่สูงของภิกษุก่อนการปฏิบัติสมาธินั้น แสดงให้เห็นว่า สมองได้มีการพัฒนาอย่างถาวร หากได้รับการปฏิบัติธรรมติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ถึงแม้ว่าปัจจัยทางด้านอายุและสุขภาพอาจจะทำให้คลื่นสมองแกมมา มีระดับที่แตกต่างกันไป แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สังเกตได้ชัดจากการทดลอง คือ จำนวนชั่วโมงของการปฏิบัติสมาธิ ส่งผลโดยตรงต่อการทำงานของคลื่นสมองแกมมา^{๑๒๕}

เคดจ์ (Cadge) ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่องการค้นหาจิตวิญญาณ : การปฏิบัติของชาวพุทธเถรวาทรุ่นแรกในสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติที่วัดพิลาและที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ ต่างมีการปฏิบัติและความเชื่อร่วมกัน ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในหลายประการ ยิ่งกว่านี้ ผู้วิจัยยังพบว่า พระภิกษุ ครู และผู้ปฏิบัติที่วัดพิลา และที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ต่างสร้างและสนับสนุนองค์กรของพุทธศาสนิกชนในหมู่ผู้ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ทั้งสองด้วยเหตุผลที่คล้ายคลึงกัน กลุ่มประชาชนที่เป็นแกนหลักที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ทั้งสอง แม้จะมีโครงสร้างที่ต่างกันได้ทำการจัดตั้งกลุ่มหรือชุมชน และสนับสนุนกลุ่มเหล่านี้ด้านจิตวิญญาณ โดยการทำบุญที่วัดพิลาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ศูนย์วิปัสสนาเคมบริดจ์ ประชาชนของทั้งสองศูนย์ได้สร้างอัตลักษณ์ของตนโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมและยึดถือเอาเป็นอัตลักษณ์ของตนในสหรัฐอเมริกา และพบว่าผู้หญิงมีบทบาทและมีตำแหน่งหน้าที่มากกว่าที่เป็นอยู่ในองค์กรชาวพุทธในเอเชีย ผู้วิจัยสรุปว่า องค์กรทั้งสองนี้ ต่างบ่งบอกถึงปฏิกิริยาตอบสนองที่เกิดขึ้นต่อปัญหาในการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่คนในทุกศาสนาจะต้องเผชิญเมื่อเขาเหล่านั้นอพยพมาอยู่ในสหรัฐอเมริกา^{๑๒๖}

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ในแต่ละด้านนั้นล้วนมีความสำคัญต่อการปฏิบัติธรรมของประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะการปฏิบัติธรรมของประชาชนนั้นจำต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ ด้านในการบรรลุธรรม เช่น ประสบการณ์ของพระที่สอนการปฏิบัติ สื่อการสอนเป็นต้น การปฏิบัติ

^{๑๒๕} สถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ สหรัฐอเมริกา. การทำสมาธิแบบพุทธศาสนา. สหรัฐอเมริกา , ๒๕๕๐, หน้า ๑๕.

^{๑๒๖} Cadge, Wendy, *Seeking the Heart : The First Generation Practices Theravada Buddhism in America*, Thesis Ph.D., (Ottawa : The University of Chicago Press, 2002), p. 287.

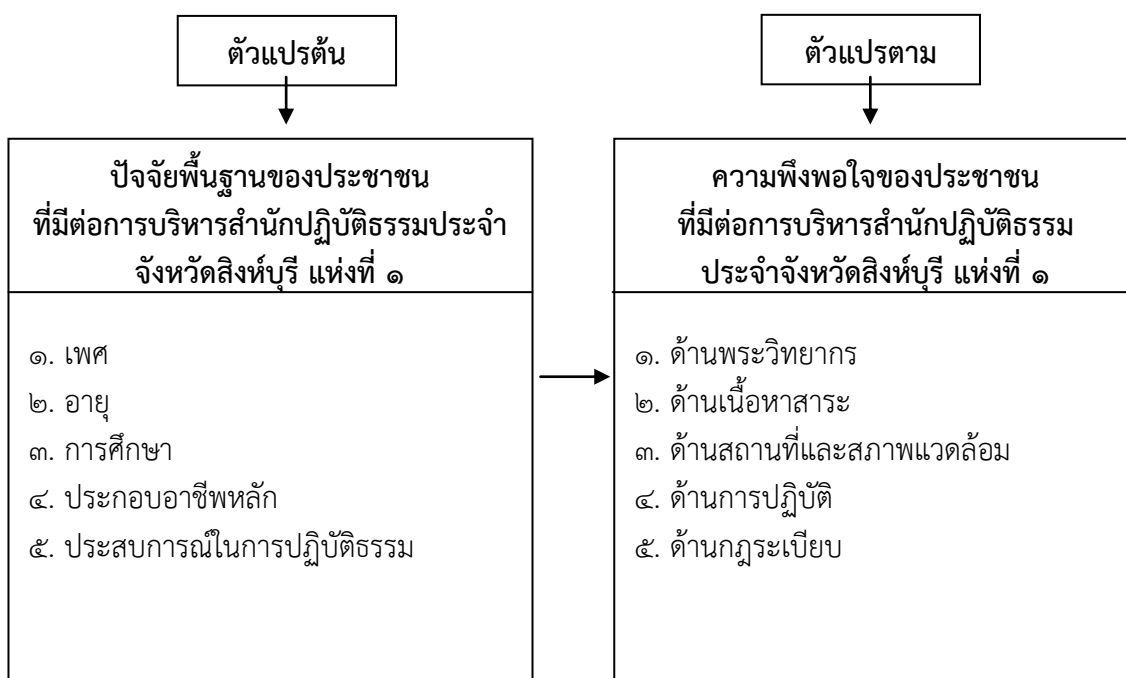
ธรรมของประชาชนจึงจะประสบผลสำเร็จและได้ผลดี การปฏิบัติธรรมกรรมฐานของแต่ละวัดก็มีความแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสและสถานที่ของวัดนั้นจะเอื้ออำนวยได้มากน้อยเพียงใด บางวัดก็จัดการปฏิบัติธรรมอย่างเดียว บางวัดก็มีการร่วมกันจัดทั้งญาติโยมและพระสงฆ์ได้ร่วมมือกันจัดทำขึ้นตามลักษณะโครงการหลักๆ ดังนี้ คือ ๑) การปฏิบัติธรรมในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญของชาติ ๒) การปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ๓) การปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนและเยาวชน การปฏิบัติธรรม ทั้ง ๓ โครงการนี้เพื่อสนองมหาเถรสมาคมที่มีนโยบายให้คณะสงฆ์จังหวัด พิจารณาคัดเลือกวัดที่มีความเหมาะสมในด้านวิปัสสนาธุระเสนอขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ตามระเบียบของมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ให้ครอบคลุมทุกจังหวัด เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันด้วยหลัก ตรงทางและตรงธรรมแห่งสติปัญญาอันผู้วิจัยจึงได้ใช้เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางช่วยให้งานวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ดียิ่งขึ้น

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ โดยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

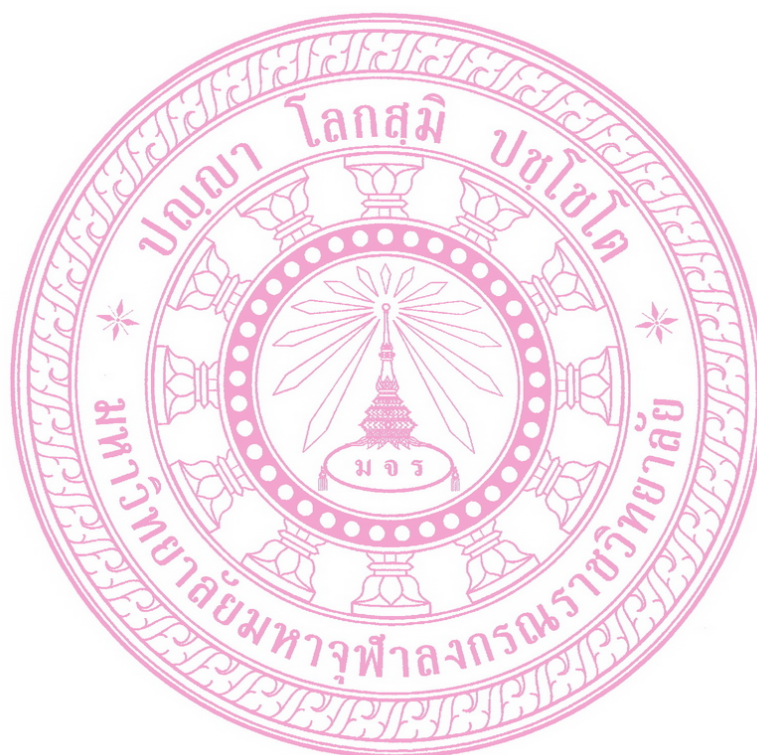
ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลทั่วไปของประชาชน ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ประกอบอาชีพหลัก และระยะเวลาการเข้าปฏิบัติธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ๑. ด้านพระวิทยากร ๒. ด้านเนื้อหาสาระ ๓. ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ๔. ด้านการปฏิบัติ ๕. ด้านกฎระเบียบ ดังแผนภูมิที่ ๒

แผนภูมิที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Concenptual Framework)

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้าด้วยกันเพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๓ การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่ปฏิบัติธรรม ณ วัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน จากเดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งในแต่ละสัปดาห์ มีผู้มาปฏิบัติธรรมประมาณเดือนละ ๔,๐๐๐ คน รวมเป็น ประชากร ๑๒,๐๐๐ คน

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ตัวอย่างประชากรที่ปฏิบัติธรรม ณ วัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี โดยคิดคำนวณประชากรจากประชาชนที่มาปฏิบัติธรรม ๓ เดือน เดือนละ ๔,๐๐๐ คน เป็นจำนวน ๑๒,๐๐๐ คน

จากประชากรทั้งหมด ๑๒,๐๐๐ คน สามารถสุ่มตัวอย่างประชากร โดยใช้สูตร Taro Yamane ได้จำนวนประชากร ๓๘๗ คน ดังนี้

สูตร

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ

n คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดประชากร

e คือคลาดคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

แทนค่า

$$n = \frac{๑๒,๐๐๐}{1 + ๑๒,๐๐๐ (๐.๐๕^๒)}$$

$$n = ๓๘๗$$

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๘๗ คน

๓.๑. ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่พระสงฆ์ในกลุ่มผู้บริหารงาน ซึ่งเป็นผู้ทรงทรงคุณวุฒิใน วัด อัมพวัน ตำบล บ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ที่เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive หรือ Judgmental Sampling) คือ กำหนดเป็นคุณลักษณะเฉพาะเจาะจงลงไปให้ข้อมูลในการวิจัย ครั้งนี้ จำนวน ๕ รูป

ตาราง ๓.๑ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลในการวิจัย

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระครูปัญญาประสิทธิคุณ	รองเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน เจ้าคณะอำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
๒	พระครูปลัดสิทธิวิวัฒน์	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัด ขอนแก่น
๓	พระครูธรรมธรนิลพจน์ อคคเตโช	พระวิปัสสนาจารย์วัดอัมพวัน เลขานุการเจ้าคณะอำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
๔	พระเดชฯ ผาสู่โก	พระวิทยากร ฝ่ายอบรมวัดอัมพวัน
๕	พระจตุรงค์ เตชธโร	ผู้ช่วยพระวิทยากร ฝ่ายอบรมวัดอัมพวัน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถาม โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาจากแนวคิดที่ต้องการศึกษา ๕ ด้าน มีทั้งหมด ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความพึงพอใจของประชาชนที่มาปฏิบัติธรรม ณ วัดอัมพวัน ตำบลพรหมบุรี อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ต่อการบริหารสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ใน ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านพระวิทยากร ๒) ด้านเนื้อหาสาระ ๓) ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ๔) ด้านการปฏิบัติ และ ๕) ด้านกฎระเบียบ

แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ดังนี้

๕ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มาก

๓ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ ปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ น้อย

๑ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ น้อยที่สุด

การแปลความหมายของข้อมูลในแบบสอบถาม พิจารณาจากระดับคะแนนเฉลี่ยช่วงระดับคะแนน (Class Interval) ๕ ระดับ โดยใช้เกณฑ์ของ วิเชียร เกตุสิงห์^๑ ดังนี้

๔.๕๑-๕.๐๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด

๓.๕๑-๔.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มาก

๒.๕๑-๓.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ ปานกลาง

๑.๕๑-๒.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ น้อย

๑.๐๐-๑.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะอื่นๆ ต่อ ความพึงพอใจของประชาชนในการบริหาร สำนักปฏิบัติธรรม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด (open-end questions)

๓.๒.๒ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ศึกษาความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

สิงห์บุรี แห่งที่ ๑

ตอนที่ ๓ ศึกษาข้อเสนอแนะ ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรม

ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ พึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

๒) กำหนดขอบเขตเนื้อหาของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แล้วสร้างข้อคำถามข้อที่จะสัมภาษณ์ จากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษามาให้ครอบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๓) สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สำหรับการวิจัย

๔) ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนของข้อคำถาม และข้อที่จะสัมภาษณ์ ความเหมาะสมของการใช้ถ้อยคำ และนำข้อเสนอแนะไปแก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์

๕) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ คน พิจารณาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๖-๑.๐ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

๖) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำไปใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับแหล่งตัวอย่าง

^๑วิเชียร เกตุสิงห์, ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย : เรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้ , (ข่าวสารการวิจัยการศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

จำนวน ๓๐ คน โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๕ เมื่อแยกเป็นรายด้านมีค่าความเชื่อมั่นดังนี้

- ด้านพระวิทยากรมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๒
- ด้านเนื้อหาสาระมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๗
- ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๑
- ด้านการปฏิบัติมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓
- ด้านกฎระเบียบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓

นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓) นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้ และได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับจริง และนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ผู้วิจัยติดต่อคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อทำหนังสือถึงเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแบ้ง อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

๒) ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปวัดอัมพวัน ตำบลบ้านแบ้ง อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง แล้วเก็บแบบสอบถามกลับคืนมาด้วยตนเอง

๓) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๑) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมดมาคัดเลือกเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์

๒) กำหนดคะแนนของแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับ ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๓) นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติตามจุดมุ่งหมาย และสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๓.๑) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของแบบสอบถาม ใช้วิธีหาค่าความถี่และคำนวณค่าร้อยละ

๓.๒) การวิเคราะห์ ระดับการความ พึงพอใจ ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เป็นรายข้อ และโดยรวม และแปลความหมายของ

ความพึงพอใจต่อการบริการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านพระวิทยากร ด้านเนื้อหาสาระ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านการปฏิบัติ และด้านกฎระเบียบ

๔)การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอเป็นคำร้อยละ

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลคำนวณหาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยดำเนินการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างนำเสนอโดยใช้สถิติร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์ความต่างกันระหว่างตัวแปรต่างๆ ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๔.๓ ข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๔.๔ การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา ประกอบอาชีพหลัก และประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามมีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา ประกอบอาชีพหลัก และประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม โดยหาค่าความถี่และค่าร้อยละดังปรากฏในตาราง ๔.๑

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (n = ๓๘๗)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๖๘	๑๗.๖
หญิง	๓๑๙	๘๒.๔
รวม	๓๘๗	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)	จำนวน (n = ๓๘๗)	ร้อยละ

๒. อายุ		
๑๐-๒๐ ปี	๖	๑.๖
๒๑-๓๐ ปี	๖๗	๑๗.๓
๓๑-๔๐ ปี	๑๓๔	๓๔.๖
๔๑-๕๐ ปี	๑๐๗	๒๗.๖
๕๑ ปี ขึ้นไป	๗๓	๑๘.๙
รวม	๓๘๗	๑๐๐.๐
๓. การศึกษา ประถมศึกษา		
มัธยมศึกษา	๔๙	๑๒.๗
อนุปริญญา	๑๐๑	๒๖.๑
ปริญญาตรี	๔๐	๑๐.๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๕๐	๓๘.๘
	๔๗	๑๒.๑
รวม	๓๘๗	๑๐๐.๐
๔. ประกอบอาชีพหลัก รับราชการ/		
ข้าราชการบำนาญ	๓๙	๑๐.๑
ค้าขาย/ทำธุรกิจส่วนตัว	๑๓๘	๓๕.๗
ทำงานบริษัทเอกชน/รัฐวิสาหกิจ	๙๒	๒๓.๘
แม่บ้าน	๔๔	๑๑.๔
รับจ้างทั่วไป	๕๓	๑๓.๗
นักเรียน/นักศึกษา	๒๑	๕.๔
รวม	๓๘๗	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)	จำนวน (n = ๓๘๗)	ร้อยละ

๕. ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม ๑

ครั้ง	๔๒	๑๐.๙
๒ ครั้ง	๗๖	๑๙.๖
๓ ครั้ง	๕๔	๑๔.๐
๔ ครั้ง	๓๙	๑๐.๑
๕ ครั้ง	๒๔	๖.๒
๖ ครั้ง	๑๕๒	๓๙.๓

รวม	๓๘๗	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๕.๑ พบว่าประชากรส่วนมากเป็นเพศหญิงจำนวน ๓๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๔ และเพศชายจำนวน ๖๘ คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖ อายุของประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากมีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มี ๑๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖ อายุ ๔๑-๕๐ ปี มี ๑๐๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๖ อายุ ๕๑ ปี ขึ้นไป มี ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙ อายุ ๒๑-๓๐ ปี มี ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ และ อายุ ๑๐-๒๐ ปี มี ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๖ การศึกษาของประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากมีวุฒิปริญญาตรีจำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๘ วุฒิมัธยมศึกษาจำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๑ วุฒิประถมศึกษาจำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗ วุฒิสสูงกว่าปริญญาตรีจำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๑ และวุฒินุปริญญาจำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓ ประชากรที่ตอบแบบสอบถามประกอบอาชีพหลักส่วนมากค้าขาย/ทำธุรกิจส่วนตัวจำนวน ๑๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗ ทำงานบริษัทเอกชน/รัฐวิสาหกิจจำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘ รับจ้างทั่วไปจำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗ แม่บ้านจำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๔ รับราชการ/ข้าราชการบำนาญจำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑ และนักเรียน/นักศึกษาจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๔ ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมของประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากจำนวน ๖ ครั้ง มี ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๓ จำนวน ๒ ครั้ง มี ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๖ จำนวน ๓ ครั้ง มี ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐ จำนวน ๑ ครั้ง มี ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๙ จำนวน ๔ ครั้ง มี ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑ และจำนวน ๕ ครั้ง มี ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๒

๕.๒ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

การวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ ๒ เป็นการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านพระวิทยากร ด้านเนื้อหาสาระ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านการปฏิบัติ ด้านกฎระเบียบ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความ

เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวมและรายชื่อโดยใช้ระดับเกณฑ์การแปลคะแนนของวิเชียรเกตุสิงห์^๑ ดังนี้

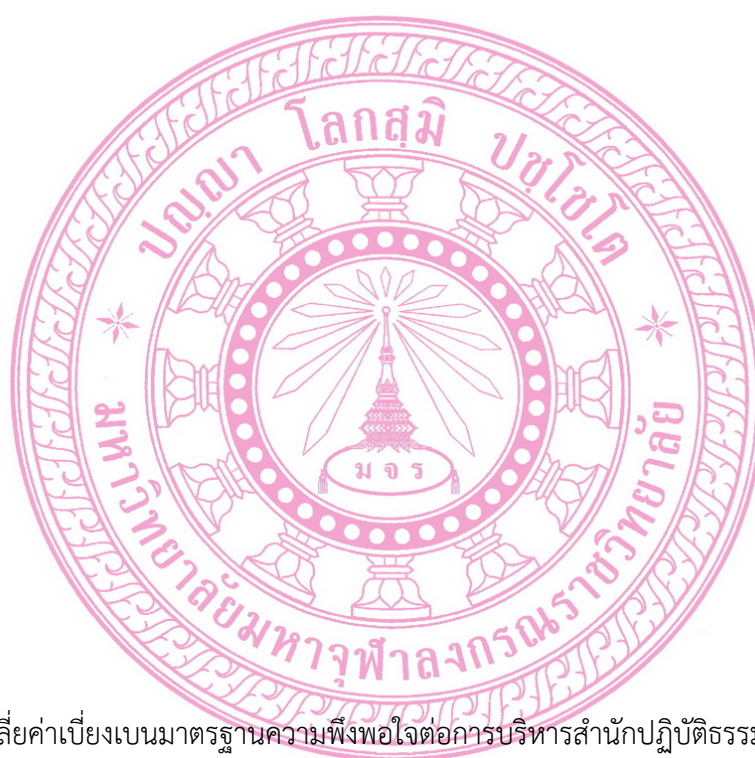
- ๔.๕๑-๕.๐๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด
- ๓.๕๑-๔.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ มาก
- ๒.๕๑-๓.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ ปานกลาง
- ๑.๕๑-๒.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ น้อย
- ๑.๐๐-๑.๕๐ หมายถึง ระดับความพึงพอใจ น้อยที่สุด

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑สรุปรวมทั้ง ๕ ด้าน

ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหาร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	ระดับความพึงพอใจ (n = ๓๘๗)			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
๑. ด้านพระวิทยากร	๔.๔๗	๐.๔๙	มาก	๒
๒. ด้านเนื้อหาสาระ	๔.๐๙	๐.๕๗	มาก	๕
๓. ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม	๔.๓๐	๐.๕๕	มาก	๔
๔. ด้านการปฏิบัติ	๔.๓๒	๐.๔๙	มาก	๓
๕. ด้านกฎระเบียบ	๔.๕๐	๐.๔๑	มาก	๑
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๓๔	๐.๔๐	มาก	

จากตารางที่ ๔.๒พบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑มีระดับมากในทุกด้าน ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑มีระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือด้านกฎระเบียบ ($\bar{X} = ๔.๕๐$) ด้านพระวิทยากร ($\bar{X} = ๔.๔๗$) ด้านการปฏิบัติ ($\bar{X} = ๔.๓๒$) และด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = ๔.๓๐$) ตามลำดับ ส่วนการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ในระดับต่ำที่สุด คือ ด้านเนื้อหาสาระ ($\bar{X} = ๔.๐๙$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๔$)

^๑ วิเชียร เกตุสิงห์, ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย : เรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้, (ข่าวสารการวิจัยการศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านพระวิทยากรโดยรวมและรายข้อ

ข้อที่	ด้านพระวิทยากร	ระดับความพึงพอใจ (n=๓๘๗)			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
๑.	มีบุคลิกภาพเรียบร้อย สง่างามน่าศรัทธา น่าเคารพ น่าเชื่อถือ	๔.๕๗	๐.๖๓	มากที่สุด	๑
๒.	มีความสำรวมหรือระมัดระวังอากัปกริยา อาการ	๔.๕๗	๐.๖๐	มากที่สุด	๒
๓.	มีความรู้ในธรรมวินัยสงฆ์	๔.๔๙	๐.๖๕	มาก	๔
๔.	มีความรู้ความสามารถในการอบรม สั่งสอนผู้ปฏิบัติธรรม	๔.๔๗	๐.๖๓	มาก	๕
๕.	บรรยายธรรมในสิ่งที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ ต่อผู้ฟัง และการครองชีวิตในสังคม	๔.๕๒	๐.๖๓	มากที่สุด	๓

๖.	บรรยายธรรมได้เหมาะสมกับบุคคลมัธย	๔.๔๓	๐.๖๖	มาก	๗
๗.	การบรรยายธรรมะของพระวิทยากร ไม่กระทบตนเองและผู้อื่น	๔.๓๑	๐.๗๘	มาก	๘
๘.	บรรยายธรรมด้วยเหตุและผล ไม่กล่าวเลื่อน ลอย หรือกล่าวโดยไม่มีหลักฐาน ยืนยัน ชัดเจน	๔.๔๓	๐.๖๘	มาก	๖
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๔๗	๐.๔๙	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านพระวิทยากรโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อพบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านพระวิทยากรอยู่ในระดับมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ มีบุคลิกภาพเรียบร้อย สง่างามน่าศรัทธา น่าเคารพ น่าเชื่อถือ ($\bar{X} = ๔.๕๗$) มีความสำรวมหรือระมัดระวังอากัปกริยาอาการ ($\bar{X} = ๔.๕๗$) และบรรยายธรรมในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง และการครองชีวิตในสังคัม ($\bar{X} = ๔.๕๒$) สำหรับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านพระวิทยากร ในระดับต่ำที่สุดคือการบรรยายธรรมะของพระวิทยากร ไม่กระทบตนเองและผู้อื่น ($\bar{X} = ๔.๓๑$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านพระวิทยากร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๗$)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านเนื้อหาสาระโดยรวม และรายข้อ

ข้อที่	ด้านเนื้อหาสาระ	ระดับความพึงพอใจ (n=๓๘๗)			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
๑.	ท่านเข้าใจเนื้อหาของการปฏิบัติกัมมัฏฐานแบบสติปัฏฐาน ๔ เป็นอย่างดี	๓.๗๓	๐.๘๗	มาก	๘
๒.	เนื้อหาของการปฏิบัติกัมมัฏฐานแบบสติปัฏฐานที่พระสอนน่าสนใจและทันสมัยอยู่เสมอ	๔.๒๔	๐.๗๐	มาก	๔
๓.	พระเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมในการสอน	๔.๓๑	๐.๖๘	มาก	๓
๔.	ท่านเข้าใจหลักการ และวิธีการปฏิบัติกัมมัฏฐาน	๓.๙๑	๐.๘๐	มาก	๖
๕.	ท่านเข้าใจหลักการ และวิธีการนั่งกำหนดแบบสติปัฏฐาน	๓.๙๑	๐.๘๖	มาก	๕
๖.	ท่านสามารถฝึกปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติสติปัฏฐาน ที่พระท่านสอนได้	๓.๘๕	๐.๘๓	มาก	๗
๗.	เนื้อหาการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐานเหมาะสมกับประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย	๔.๓๙	๐.๗๐	มาก	๑
๘.	เนื้อหาการปฏิบัติสติปัฏฐานมีความเหมาะสมกับท่าน	๔.๓๕	๐.๖๘	มาก	๒
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๐๙	๐.๕๗	มาก	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด สิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านเนื้อหาสาระ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อพบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านเนื้อหาสาระ อยู่ในระดับมากที่สุด ใน ๓ อันดับ ได้แก่ เนื้อหาการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน เหมาะสมกับประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ($\bar{X} = ๔.๓๙$) เนื้อหาการปฏิบัติสติปัฏฐานมีความเหมาะสมกับท่าน ($\bar{X} = ๔.๓๕$) และพระเลือกเนื้อหา สาระที่เหมาะสมในการสอน ($\bar{X} = ๔.๓๑$) สำหรับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้าน เนื้อหาสาระ ในระดับต่ำที่สุดคือ ท่านเข้าใจเนื้อหาของการปฏิบัติกัมมัฏฐานแบบสติปัฏฐาน ๔ เป็น อย่างดี ($\bar{X} = ๓.๗๓$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติ ธรรม ด้านเนื้อหาสาระ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$)

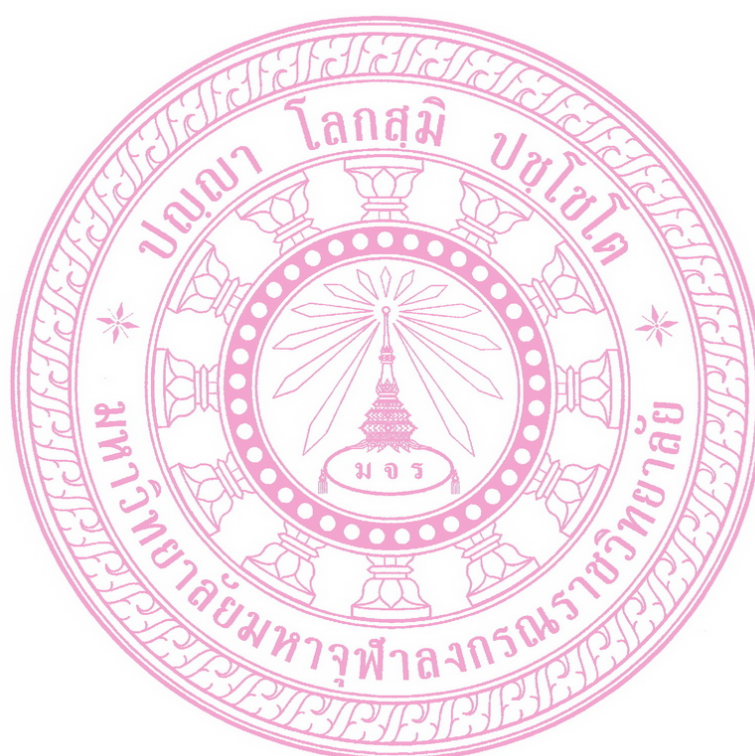
ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมโดยรวม และรายชื่อ

ข้อที่	ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม	ระดับความพึงพอใจ (n=๓๘๗)			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
๑.	อาคารสถานที่เหมาะสมสำหรับ จัดกิจกรรมปฏิบัติกัมมัฏฐาน	๔.๔๑	๐.๗๑	มาก	๕
๒.	มีการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคาร ศาลาการเปรียญที่เป็นที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน	๔.๔๔	๐.๖๗	มาก	๒
๓.	มีการดูแลห้องน้ำ ห้องสุขา ของผู้ปฏิบัติธรรมให้สะอาด	๔.๔๔	๐.๖๕	มาก	๓
๔.	มีสถานที่จอดรถสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม	๔.๑๒	๐.๘๔	มาก	๖
๕.	สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของผู้ปฏิบัติธรรม	๔.๐๕	๐.๘๖	มาก	๘
๖.	สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความเงียบสงบ	๔.๐๗	๐.๘๖	มาก	๗
๗.	การเดินทางไปสถานปฏิบัติธรรมมีความสะดวกปลอดภัย	๔.๔๓	๐.๖๘	มาก	๔
๘.	สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความสะดวกสบาย และมีความพร้อมทางด้านอาหารและ ยารักษาโรค	๔.๔๔	๐.๗๑	มาก	๑
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๓๐	๐.๕๕	มาก	

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อพบว่าความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความสะดวกสบาย และมีความพร้อมทางด้านอาหาร และยารักษาโรค ($\bar{X} = ๔.๔๔$) มีการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคาร ศาลาการเปรียญที่เป็นที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ($\bar{X} = ๔.๔๔$) มีการดูแลห้องน้ำ ห้องสุขา ของผู้

ปฏิบัติธรรมให้สะอาด ($\bar{X} = ๔.๔๔$) สำหรับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ในระดับต่ำที่สุดคือ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของผู้ปฏิบัติธรรม ($\bar{X} = ๔.๐๕$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๐$)

ตารางที่ ๔๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านการปฏิบัติโดยรวม และรายชื่อ

ข้อที่	ด้านการปฏิบัติ	ระดับความพึงพอใจ (n=๓๘๗)			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
๑.	การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานในเบื้องต้นก่อน เพื่อช่วยให้ท่านมีจิตใจที่สงบขึ้น	๔.๓๗	๐.๖๗	มาก	๒
๒.	การปฏิบัติกัมมัฏฐาน จัดลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติจากง่ายไปหายาก	๔.๓๑	๐.๖๙	มาก	๕
๓.	ลักษณะของกิจกรรมเช่น การไหว้พระสวดมนต์ ช่วยให้ท่านเกิดสมาธิมากยิ่งขึ้น	๔.๔๘	๐.๖๕	มาก	๑
๔.	การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานในช่วงเช้าช่วย				

	ให้ท่านปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ดี	๔.๒๗	๐.๗๐	มาก	๗
๕.	ระยะเวลาในการอบรมกัมมัฏฐานมีความเหมาะสมกับระยะเวลาของการอบรม	๔.๓๔	๐.๖๓	มาก	๓
๖.	ระยะเวลาการอบรมกัมมัฏฐานช่วยให้ท่านเข้าใจเนื้อหาของธรรมะได้อย่างชัดเจน	๔.๒๒	๐.๗๓	มาก	๘
๗.	ระยะเวลาของการปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด การปฏิบัติมีความสอดคล้องกับระยะเวลา ของการอบรม	๔.๓๒	๐.๖๕	มาก	๔
๘.	ทุกครั้งที่ท่านไม่สบายใจท่านจะใช้การปฏิบัติธรรมแก้ปัญหา	๔.๒๗	๐.๘๔	มาก	๖
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๓๒	๐.๕๙	มาก	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านการปฏิบัติ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อพบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ ลักษณะของกิจกรรมเช่น การไหว้พระสวดมนต์ ช่วยให้ท่านเกิดสมาธิมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = ๔.๕๘$) การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานในเบื้องต้นก่อนเพื่อช่วยให้ท่านมีจิตใจที่สงบขึ้น ($\bar{X} = ๔.๓๗$) ระยะเวลาในการอบรมกัมมัฏฐานมีความเหมาะสมกับระยะเวลาของการอบรม ($\bar{X} = ๔.๓๔$) สำหรับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านการปฏิบัติในระดับต่ำที่สุดคือ ระยะเวลาการอบรมกัมมัฏฐานช่วยให้ท่านเข้าใจเนื้อหาของธรรมะได้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = ๔.๒๒$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ด้านกฎระเบียบ โดยรวม และรายข้อ

ข้อที่	ด้านกฎระเบียบ	ระดับความพึงพอใจ (n=๓๘๗)			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
๑.	ท่านสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัด จัดขึ้น	๔.๕๒	๐.๖๐	มากที่สุด	๕
๒.	ท่านสามารถเข้าร่วมการปฏิบัติธรรมตาม ตารางเวลา ที่กำหนดได้อย่างเคร่งครัด	๔.๖๓	๐.๕๔	มากที่สุด	๓
๓.	ท่านสามารถสำรวมกาย วาจา ใจ และ ระมัดระวัง การวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น	๔.๒๓	๐.๗๕	มาก	๗
๔.	ท่านเข้าใจกฎระเบียบของทางวัดเป็นอย่างดี	๔.๕๑	๐.๖๑	มากที่สุด	๖
๕.	ท่านรับประทานอาหารวันละ ๒ มื้อ ในช่วง ระยะเวลาการรับฝึกอบรมธรรมะ	๔.๖๙	๐.๕๔	มากที่สุด	๑
๖.	ท่านคิดว่า ท่านจะนำกฎระเบียบไปใช้ใน ชีวิตประจำวันหลังจากจบการอบรม	๔.๒๐	๐.๗๙	มาก	๘
๗.	ท่านคิดว่ากฎระเบียบของทางวัดมีความ เหมาะสม	๔.๕๕	๐.๖๐	มากที่สุด	๔
๘.	ท่านคิดว่ากฎระเบียบทางวัดเป็นประโยชน์ ต่อผู้เข้าอบรม	๔.๖๗	๐.๕๕	มากที่สุด	๒
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๕๐	๐.๔๑	มาก	

จากตารางที่ ๔.๗พบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านกฎระเบียบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อพบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านกฎระเบียบ อยู่ในระดับมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ ท่านรับประทานอาหารเช้า ๒ มื้อ ในช่วงระยะเวลาการฝึกอบรมธรรมะ ($\bar{X} = ๔.๖๙$) ท่านคิดว่ากฎระเบียบทางวัดเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าอบรม ($\bar{X} = ๔.๖๗$) ท่านสามารถเข้าร่วมการปฏิบัติธรรมตามตารางเวลา ที่กำหนดได้อย่างเคร่งครัด ($\bar{X} = ๔.๖๓$) สำหรับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านกฎระเบียบ ในระดับต่ำที่สุดคือ ท่านคิดว่า ท่านจะนำกฎระเบียบไปใช้ในชีวิตประจำวัน หลังจากจบการอบรม ($\bar{X} = ๔.๒๐$) และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ด้านกฎระเบียบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๕๐$)

๔.๓ ข้อเสนอแนะแนว ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด สิงห์บุรี แห่งที่ ๑

สรุปความคิดเห็นข้อเสนอแนะแนว ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน

ตารางที่ ๔.๘ ข้อเสนอแนะ แนวความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี
แห่งที่ ๑ (n=๓๘๗)

ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑	จำนวน	ร้อยละ
ด้านพระวิทยากร		
๑. พระวิทยากรที่มาสอนมีจำนวนน้อยเกินไปไม่เพียงพอต่อผู้ มาปฏิบัติธรรม	๖	๑.๕๕
๒. พระวิทยากรวางตัวได้เหมาะสมกับสมณสาธิต	๘	๒.๐๖
๓. ควรมีการเชิญวิทยากรที่อื่นมาบรรยายร่วมด้วย	๘	๒.๐๖
๔. เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นฆราวาสบางท่านไม่รักษาความสำรวม	๓	๐.๗๗
ด้านเนื้อหาสาระ		
๑. ควรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตร่วมด้วยไม่ควร ให้มีเพียงการเดินจงกรม นั่งสมาธิ	๑๐	๒.๕๘
๒. ควรมีการสอดแทรกเนื้อหาที่ช่วยให้มีการผ่อนคลาย อย่างเช่นธรรมะคลายเครียด	๗	๑.๘๐
๓. ควรมีการนำวีดีโอมาเป็นสื่อช่วยในการบรรยาย	๔	๑.๐๓
๔. ควรมีการสอดแทรกนิทานชาดกในการบรรยายธรรม	๖	๑.๕๕
๕. ไม่ควรมีการแสดงธรรมกระทบเรื่องการเมือง	๕	๑.๒๙
๖. พระธรรมวิทยากรบรรยายเข้าใจดี	๖	๑.๕๕
ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม		
๑. ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมมีจำนวนมากไปควรมีการขยาย พื้นที่เพิ่มขึ้น	๓๐	๗.๗๕
๒. ควรมีการจัดการเรื่องความสะอาดห้องสุขาให้มากขึ้น	๑๐	๒.๕๘

ตาราง ๔.๘ (ต่อ)

๓. สถานที่ไม่มีความเงียบสงบเนื่องด้วยมีจำนวนผู้มาปฏิบัติ ธรรมมากเกินไป	๖	๑.๕๕
๔. ควรมีการจัดการเรื่องร้านค้าที่เข้ามาในสถานที่ปฏิบัติธรรม	๑๔	๓.๖๑
๕. ในสำนักปฏิบัติธรรมมีสุนัขมากเกินไป	๗	๑.๘๐

๖. ในสำนักปฏิบัติธรรมมีเสียงนกรบกวนการปฏิบัติธรรมมาก	๓	๐.๗๗
ด้านการปฏิบัติ		
๑. ควรมีการปรับเวลาในการปฏิบัติลงเพื่อให้มีการปรับอิริยาบถนั่งสลับเดินไม่ให้ร่างกายล้าเกินไป	๓	๐.๗๗
๒. ควรมีการเน้นย้ำวิธีปฏิบัติทุกครั้งก่อนการเริ่มปฏิบัติธรรม	๑๐	๒.๕๘
๓. ควรมีการปฏิบัติธรรมนอกอาคารบ้างเพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ	๔	๑.๐๓
ด้านกฎระเบียบ		
๑. กฎระเบียบที่เป็นอยู่ไม่ค่อยมีความเคร่งครัด	๑๐	๒.๕๘
๒. ควรออกกฎระเบียบการถามปัญหาให้เขียนใส่กระดาษเพื่อความรวดเร็วในการตอบปัญหา	๕	๑.๒๙
๓. ควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรม	๕	๑.๒๙
๔. ควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรม	๕	๑.๒๙
๕. ควรแจ้งกฎระเบียบอยู่บ่อยๆ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย	๑๐	๒.๕๘

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ข้อเสนอแนะแนว ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน โดยลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

ด้านพระวิทยากร ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือพระวิทยากรวางตัวได้เหมาะสมกับสมณสาธูปควรมีการเชิญวิทยากรที่อื่นมาบรรยายร่วมด้วยพระวิทยากรที่มาสอนมีจำนวนน้อยเกินไปไม่เพียงพอต่อผู้มาปฏิบัติธรรมและเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นฆราวาสบางท่านไม่รักษาความสำรวม

ด้านเนื้อหาสาระ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือควรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตร่วมด้วย ไม่ควรให้มีเพียงการเดินจงกรม-นั่งสมาธิควรมีการสอดแทรกเนื้อหาที่ช่วยให้มีการผ่อนคลาย อย่างเช่นธรรมะคลายเครียดควรมีการสอดแทรกนิทานชาดกในการบรรยายธรรมพระธรรมวิทยากรบรรยายเข้าใจดี ไม่ควรมีการแสดงธรรมกระทบเรื่องการเมือง และควรมีการนำวีดีโอมาเป็นสื่อช่วยในการบรรยาย

ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมมีจำนวนมากไปควรมีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นควรมีการจัดการเรื่องความสะอาดห้องสุขาให้มากขึ้น ควรมีการจัดการเรื่องร้านค้าที่เข้ามาในสถานที่ปฏิบัติธรรม ในสำนักปฏิบัติธรรมมีสุนัขมากเกินไป สถานที่ไม่มีความเงียบสงบเนื่องด้วยมีจำนวนผู้มาปฏิบัติธรรมมากเกินไปและในสำนักปฏิบัติธรรมมีเสียงนกรบกวนการปฏิบัติธรรมมาก

ด้านการปฏิบัติผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักงานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือควรมีการเน้นย้ำวิธีปฏิบัติทุกครั้งก่อนการเริ่มปฏิบัติธรรมควรมีการปฏิบัติธรรมนอกอาคารบ้างเพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ และควรมีการปรับเวลาในการปฏิบัติลงเพื่อให้มีการปรับอริยาบถนั่งสลับเดินไม่ให้ร่างกายล้าเกินไป

ด้านกฎระเบียบ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักงานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ กฎระเบียบที่เป็นอยู่ไม่ค่อยมีความเคร่งครัดควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรมควรแจ้งกฎระเบียบอยู่บ่อยๆเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ควรออกกฎระเบียบการถามปัญหาให้เขียนใส่กระดาษเพื่อความรวดเร็วในการตอบปัญหาและควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรม

๔.๔ การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักงานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักงานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ เกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักงานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้คือ

ด้านพระธรรมวิทยากร สำนักงานปฏิบัติธรรมได้คัดเลือกพระวิทยากรเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้มาปฏิบัติธรรมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป และเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ตลอดจนถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามที่คณะสงฆ์มอบหมาย หรือหน่วยงานนั้นๆ ขอความอนุเคราะห์นอกจากนั้น พระวิทยากรจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติกรรมฐานมาแล้วเป็นอย่างดี มีทักษะความคล่องตัวในการสอนตามเนื้อหาวิชากรรมฐาน มีการเตรียมการล่วงหน้า พระวิทยากรทุกท่านจะมีการดูแลสุขภาพ มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีบุคลิกลักษณะดี และเหมาะสมกับความเป็นผู้นำที่ดี มีความ

สุภาพอ่อนโยน และมีศรัทธาในเรื่องการปฏิบัติกรรมฐานอย่างแท้จริง มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบไม่หลีกเลี่ยง และตรงต่อเวลา

ด้านเนื้อหาสาระ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ โดยการนำของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดแนวปฏิบัติ แนวยุบหนอ พองหนอ ตามหลัก สติปัฏฐาน ๔ อันเป็นหลักธรรมที่อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐานมี ๔ ระดับ คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรมโดยรวมคือเข้าไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามมุ่งมองของไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ โดยไม่มีความยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง ได้แก่ ๑) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้กายเป็นฐาน ซึ่งภายในที่นี้หมายถึงประชุม หรือรวม นั่นคือธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟมาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็น รูปธรรมหนึ่งๆ เห็นความเกิดดับ กายล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ๒) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้เวทนาเป็นฐาน ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังทุกข์ หรือเรากำลังสุข หรือเราเฉยๆ แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ เวทนาล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ๓) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้จิตเป็นฐาน เป็นการนำจิตมาระลึกรู้เจตสิกหรือรู้จิตก็ได้ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ จิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ๔) ธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้สภาวะธรรมเป็นฐาน ทั้งรูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

นอกจากนั้นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ มีการจัดทำหนังสือมากมาย อาทิ เพื่อแจกจ่ายเป็นการศึกษาหลักธรรม หลักปฏิบัติภาวนาเบื้องต้น แก่ผู้มาปฏิบัติธรรม ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ มีการกำหนดแนวทาง วางแผนการบริหารจัดการ อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ ทำผังบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมฯ มีการดูแลและพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง ปลอดภัย เหมาะสม พร้อมทั้งจะใช้ประโยชน์ มีการติดตามตรวจสอบการใช้อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า และเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม มีการจัดบรรยากาศสำนักปฏิบัติธรรมฯ ให้เกิดความสะอาด ความร่มรื่น ความสวยงาม ความปลอดภัย และความสะดวก ในเรื่องต่อไปนี้

๑. มีการจัดบริเวณเป็นสัดส่วน
๒. มีการตกแต่งบริเวณสวยงาม มีความร่มรื่น
๓. มีอากาศปลอดภัย
๔. ไม่เป็นแหล่งมลพิษ
๕. มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม
๖. มีทางสัญจรที่เป็นระเบียบ
๗. มีรั้วหรือเครื่องหมายแสดงแนวเขต
๘. มีการใช้และบำรุงรักษาให้มีความเป็นระเบียบและปลอดภัย

ด้านการปฏิบัติ ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้ให้ข้อมูลว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี มีแนวทางปฏิบัติตามแบบ สาย ยุบหนอ พองหนอ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คือ การเจริญสติปัฏฐาน ๔ นั้นเอง วิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง ที่ตั้งแห่งการกระทำที่เป็นปัจจัยให้เกิดการเห็นแจ้ง การเห็นพิเศษ และการเห็นโดยอาการต่างๆ มีความไม่เที่ยงเป็นต้น ภูมิธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนามี ๖ อย่างคือ ชั้นธ ๕ आयตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔ และปฏิจลสมุปบาท ๑๒ ซึ่งทั้งหมดย่อลงเหลือ รูป นาม

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้เน้นการปฏิบัติในการกำหนดรูปนาม เป็นอารมณ์(พองหนอ ยุบหนอ) ถ้าผิดจากการกำหนดรูปนามเสียแล้ว ก็ทำให้วิปัสสนากรรมฐานไม่ การกำหนดรูปที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น ถ้ากำหนดรูปใหญ่ไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อย ก็ให้กำหนดรูปละเอียด รูปที่ละเอียด ได้แก่ รูปที่ลมหายใจกระทบ คือ ลมหายใจเข้า-ออกไปกระทบที่ได้ก็ให้กำหนดที่นั่น ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมฯ จะให้ผู้มาปฏิบัติภาวนาได้ ปฏิบัติทั้งการ ยืน เดิน นั่ง นอน ซึ่งในการปฏิบัติ สติจะต้องตามกำหนดรู้ในทันพอดกับอริยาบถ ต่างๆ อย่าให้ช้าหรือเร็วเกินไป ขณะที่เดินถ้ามีสิ่งใดมากระทบทวารต่างๆ หรือเกิดเวทนาคิดเกิดธรรมใดๆ ขึ้นมาให้มีสติตามกำหนดรู้ให้ทันกำหนดครั้งเดียว แล้วจึงกำหนดเดินต่อไป ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องเริ่มจากเดินจงกรมทุกครั้งๆ ละประมาณ ๑๕-๓๐ นาที ก่อนที่จะนั่งสมาธิ แล้วก็ ค่อยๆ ปรับช่วงเวลาปฏิบัติธรรมเพิ่มเวลาขึ้น จนครบรอบที่กำหนด

การปฏิบัติสมาธิของสายสำนักปฏิบัติธรรมฯ นี้ เป็นสายการปฏิบัติธรรมที่ผู้มาฝึกจะได้ความรู้ทางธรรมด้วย เพราะการอธิบายการปฏิบัติ ตลอดจนปรากฏการณ์จากการปฏิบัติ ส่วนใหญ่ อธิบายในภาษาของธรรมะ ซึ่งทำให้มีหลักเกณฑ์น่าเชื่อถือ แต่ก็ยากแก่การเข้าใจของผู้ที่ไม่ได้มีความรู้ในธรรมมาก่อน ยกเว้นว่าพระอาจารย์ที่ทำการสอนจะมีลำดับขั้นตอน การอธิบายในเบื้องต้นไม่ให้ เป็นภาษาธรรมจนเกินไปแล้ว จะเป็นที่สนใจชวนให้ฝึกเป็นอย่างมาก

ด้านกฎระเบียบ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้มีการกำหนดกฎระเบียบสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม อย่างเด่นชัด กำหนดข้อบังคับ กฎเกณฑ์การเข้าสำนักปฏิบัติธรรมฯ และกรับฟัง ข้อเสนอแนะ ที่ผู้มาปฏิบัติธรรมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งระเบียบทั้งหลายทั้งปวงเป็นวินัยเป็นข้อบังคับ หรือข้อกำหนดที่สำนักปฏิบัติธรรมฯ ได้กำหนดขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานให้แก่ผู้มาปฏิบัติธรรมประจำสำนักปฏิบัติธรรมฯ โดยให้ยึดถือปฏิบัติตาม และ ละเว้นข้อห้ามทั้งปวง เพื่อความสงบสุขอีกทั้งเป็นการฝึก คุณธรรมจริยธรรมไปในตัว ก่อให้เกิดความร่วมมือต่อส่วนรวมต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ครั้งนี้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ตลอดถึงข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรม ณ วัดอัมพวัน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี โดยคิดคำนวณประชากรจากประชาชนที่มาปฏิบัติธรรม ๓ เดือน เดือนละ ๔,๐๐๐ คนโดยใช้สูตร Taro Yamane ได้จำนวนประชากร ๓๘๗ คน ได้มาโดยใช้การสุ่มตัวอย่างสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การหาค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์สถิติสำเร็จรูปผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประชากรที่มาปฏิบัติธรรมส่วนมากเป็นเพศหญิงจำนวน ๓๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๔ และเพศชายจำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖

อายุของประชากรที่มาปฏิบัติธรรมส่วนมากมีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มี ๑๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๖ อายุ ๔๑-๕๐ ปี มี ๑๐๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๖ อายุ ๕๑ ปี ขึ้นไป มี ๗๓ คนคิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙ อายุ ๒๑-๓๐ ปี มี ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ และ อายุ ๑๐-๒๐ ปี มี ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๖

การศึกษาของประชากรที่มาปฏิบัติธรรมส่วนมากมีวุฒิปริญญาตรีจำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๘ วุฒิมัธยมศึกษาจำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๑ วุฒิประถมศึกษาจำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗ วุฒิสสูงกว่าปริญญาตรีจำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๑ และวุฒินอนปริญญาจำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓

ประกอบอาชีพหลักของประชากรที่มาปฏิบัติธรรมส่วนมากอยู่ในอาชีพค้าขาย/ทำธุรกิจ ส่วนตัวจำนวน ๑๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗ ทำงานบริษัทเอกชน/รัฐวิสาหกิจจำนวน ๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘ รับจ้างทั่วไปจำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗ แม่บ้านจำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๔ รับราชการ/ข้าราชการบำนาญจำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑ และนักเรียน/นักศึกษาจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๔

ประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมของประชากรที่มาปฏิบัติธรรมส่วนมากเข้าปฏิบัติธรรม
จำนวน ๖ ครั้ง มี ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๓ จำนวน ๒ ครั้ง มี ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๖
จำนวน ๓ ครั้ง มี ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐ จำนวน ๑ ครั้ง มี ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๙
จำนวน ๔ ครั้ง มี ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑ และจำนวน ๕ ครั้ง มี ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๒

๕ .๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ในระดับมากในทุกด้าน ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติ
ธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ มีระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านกฎระเบียบ ด้าน
พระวิทยากร ด้านการปฏิบัติ และด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ตามลำดับ ส่วนระดับความพึง
พอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในระดับต่ำที่สุด คือ ด้านเนื้อหาสาระ

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติ
ธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านพระวิทยากรโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาใน
รายละเอียดแต่ละข้อพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากร
อยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่ที่มีระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรมากที่สุดที่เด่นชัด
ใน ๓ อันดับ ได้แก่ มีบุคลิกภาพเรียบร้อย สง่างามน่าศรัทธา น่าเคารพ น่าเชื่อถือมีความสำรวมหรือ
ระมัดระวังอากัปกิริยาอาการและบรรยายธรรมในสิ่งที่ตนรู้ เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง และการครอง
ชีวิตในสังคมและระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรมากที่สุด
ที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ มีความรู้ในธรรมวินัยสงฆ์ และมีความรู้ความสามารถในการอบรม สั่งสอนผู้
ปฏิบัติธรรม และบรรยายธรรมด้วยเหตุและผล ไม่กล่าวเลื่อนลอย หรือกล่าวโดยไม่มีหลักฐาน ยืนยัน
ชัดเจน ข้อที่ระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรในระดับต่ำที่สุดคือ การบรรยาย
ธรรมะของพระวิทยากร ไม่กระทบตนเองและผู้อื่นและเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับความพึง
พอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรโดยรวมอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม
ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านเนื้อหาสาระโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด
แต่ละข้อพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านเนื้อหาสาระอยู่ในระดับ
มากทุกข้อ แต่ที่มีระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านเนื้อหาสาระมากที่สุด
ใน ๓ อันดับ ได้แก่ เนื้อหาการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน เหมาะสมกับประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย และ
เนื้อหาการปฏิบัติสติปัฏฐานมีความเหมาะสมกับท่าน และพระเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมในการ
สอนข้อที่ระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านเนื้อหาสาระในระดับต่ำที่สุดคือ ท่านเข้าใจเนื้อหา
ของการปฏิบัติก็มีมาตรฐาน แบบสติปัฏฐาน ๔ เป็นอย่างดี และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับ
ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านเนื้อหาสาระโดยรวมอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติ
ธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ
พิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้าน
สถานที่และสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่ที่มีระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้าน
สถานที่และสภาพแวดล้อมมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความสะอาดสบาย
และมีความพร้อมทางด้านอาหารและยารักษาโรค และมีการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคาร

ศาลาการเปรียญที่เป็นที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน และมีการดูแลห้องน้ำ ห้องสุขา ของผู้ปฏิบัติธรรมให้สะอาด
 ข้อที่ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมในระดับ
 ต่ำที่สุดคือ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของผู้ปฏิบัติธรรม และเมื่อ
 พิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านสถานที่และ
 สภาพแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๖ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติ
 ธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาใน
 รายละเอียดแต่ละข้อพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในการปฏิบัติอยู่
 ในระดับมากทุกข้อ แต่ที่มีระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในการปฏิบัติมากเด่นชัดใน ๓
 อันดับ ได้แก่ ลักษณะของกิจกรรมเช่น การไหว้พระสวดมนต์ ช่วยของท่านเกิดสมาธิมากยิ่งขึ้น และ
 การอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานในเบื้องต้นก่อนช่วยของท่านมีจิตใจที่สงบขึ้น และระยะเวลาในการอบรม
 กัมมัฏฐานมีความเหมาะสมกับระยะเวลาของการอบรม ข้อที่ระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมใน
 ด้านการปฏิบัติในระดับต่ำที่สุดคือ ระยะเวลาการอบรมกัมมัฏฐานช่วยของท่านเข้าใจเนื้อหาของธรรมะ
 ได้อย่างชัดเจน และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติ
 ธรรมในการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม
 ประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ด้านกฎระเบียบโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด
 แต่ละข้อพบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านกฎระเบียบอยู่ในระดับ
 มากทุกข้อ แต่ที่มีระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านกฎระเบียบมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ
 ได้แก่ ท่านรับประทานอาหารวันละ ๒ มื้อ ในช่วงระยะเวลาการรับฝึกอบรมธรรมะ และท่านคิดว่า
 กฎระเบียบทางวัดเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าอบรม และท่านสามารถเข้าร่วมการปฏิบัติธรรมตาม
 ตารางเวลา ที่กำหนดได้อย่างเคร่งครัด และระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านกฎระเบียบมาก
 ที่เด่นชัดใน ๑ อันดับ ได้แก่ ท่านสามารถสักรวมกาย วาจา ใจ และระมัดระวัง การวิพากษ์วิจารณ์
 ผู้อื่น ข้อที่ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านกฎระเบียบในระดับต่ำที่สุดคือ
 ท่านคิดว่า ท่านจะนำกฎระเบียบไปใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากจบการอบรม และเมื่อพิจารณาโดย
 ภาพรวมพบว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านกฎระเบียบโดยรวมอยู่ใน
 ระดับมาก

๕.๑.๘ ข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
 สิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน โดยลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

ด้านพระวิทยากร ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะความพึงพอใจต่อการเกี่ยวกับการ
 บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ พระวิทยากรวางตัวได้เหมาะสมกับสมณ
 สारูป ควรมีการเชิญวิทยากรที่อื่นมาบรรยายร่วมด้วย พระวิทยากรที่มาสอนมีจำนวนน้อยเกินไปไม่
 เพียงพอต่อผู้มาปฏิบัติธรรม และเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นฆราวาสบางท่านไม่รักษาความสำรวม

ด้านเนื้อหาสาระ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการ
 บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ ควรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดำเนิน
 ชีวิตร่วมด้วย ไม่ควรให้มีเพียงการเดินจงกรม-นั่งสมาธิ ควรมีการสอดแทรกเนื้อหาที่ช่วยให้มีการผ่อนคลาย

คล้าย อย่างเช่นธรรมะคล้ายเครียด ควรจะมีการสอดแทรกนิทานชาดกในการบรรยายธรรม พระธรรม
 วิทยาการบรรยายเข้าใจดี ไม่ควรมีการแสดงธรรมกระทบเรื่องการเมือง และควรมีการนำวีดีโอมาเป็น
 สื่อช่วยในการบรรยาย

ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึง
 พอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมมี
 จำนวนมากไปควรมีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น ควรมีการจัดการเรื่องความสะอาดห้องสุขาให้มากขึ้น ควร
 มีการจัดการเรื่องร้านค้าที่เข้ามาในสถานที่ปฏิบัติธรรม ในสำนักปฏิบัติธรรมมีสุนัขมากเกินไป สถานที่
 ไม่มีความเงียบสงบเนื่องด้วยมีจำนวนผู้มาปฏิบัติธรรมมากเกินไป และในสำนักปฏิบัติธรรมมีเสียงนก
 รบกวนการปฏิบัติธรรมมาก

ด้านการปฏิบัติ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการ
 บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ ควรมีการเน้นย้ำวิธีปฏิบัติทุกครั้งก่อน
 การเริ่มปฏิบัติธรรม ควรมีการปฏิบัติธรรมนอกอาคารบ้างเพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ และควรมี
 การปรับเวลาในการปฏิบัติลงเพื่อให้มีการปรับอิริยาบถนั่งสลับเดินไม่ให้ร่างกายล้าเกินไป

ด้านกฎระเบียบ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการ
 บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ กฎระเบียบที่เป็นอยู่ไม่ค่อยมีความ
 ครบครัน ควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรม ควรแจ้งกฎระเบียบบ่อยๆเพื่อ
 ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควรออกกฎระเบียบการถามปัญหาให้เขียนใส่กระดาษเพื่อความรวดเร็ว
 ในการตอบปัญหา และควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรม

๕.๑.๙ วิเคราะห์ข้อมูลจากผลสัมภาษณ์เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนัก
 ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

จากการสัมภาษณ์ความพึงพอใจของผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรม เกี่ยวกับการบริหารสำนัก
 ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้คือ

ด้านพระวิทยากร สำนักปฏิบัติธรรมได้คัดเลือกพระวิทยากรเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่
 พระพุทธศาสนา อบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้มาปฏิบัติธรรมทั้งภาครัฐ เอกชน และ
 ประชาชนทั่วไป และเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ตลอดจนจัดการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามที่คณะสงฆ์
 มอบหมาย หรือหน่วยงานนั้นๆ ขอความอนุเคราะห์นอกจากนั้น พระวิทยากรจะเป็นผู้ที่มีความรู้
 ความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติกรรมฐานมาแล้วเป็นอย่างดี มีทักษะความคล่องตัวในการสอนตาม
 เนื้อหาวิชากรรมฐาน มีการเตรียมการล่วงหน้า พระวิทยากรทุกท่านจะมีการดูแลสุขภาพ มีสุขภาพดี
 ทั้งกายและจิตใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีบุคลิกลักษณะดี และเหมาะสมกับความเป็นผู้นำที่ดี มีความ
 สุภาพอ่อนโยน และมีศรัทธาในเรื่องการปฏิบัติกรรมฐานอย่างแท้จริง มีความรับผิดชอบงานที่
 ได้รับมอบไม่หลีกเลี่ยง และตรงต่อเวลา

ด้านเนื้อหาสาระ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ โดยการนำของ
 พระธรรมสิงหบุราจารย์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดแนวปฏิบัติ แนวยุบหนอ พองหนอ ตามหลัก สติปัฏ
 ฐาน ๔ อันเป็นหลักธรรมที่อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของ
 สิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐานมี ๔ ระดับ คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรมโดยรวมคือเข้าใจ
 ไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามมุมมองของไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ โดยไม่มีความ

ยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง ได้แก่ ๑) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้กายเป็นฐาน ซึ่งภายในที่นี้หมายถึงประชุม หรือรวม นั่นคือธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟมาประชุมรวมกันเป็น ร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็น รูปธรรมหนึ่งๆ เห็นความเกิดดับ กายล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ๒) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้เวทนา เป็นฐาน ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังทุกข์ หรือเรากำลังสุข หรือ เราเฉยๆ แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ เวทนาล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็น อนัตตา ๓) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้จิตเป็นฐาน เป็นการนำจิตมาระลึกรู้เจตสิกหรือรู้ จิตก็ได้ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือเรา กำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ จิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และ เป็นอนัตตา ๔) ธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้สภาวะธรรมเป็นฐาน ทั้งรูปธรรมและ นามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

นอกจากนั้นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ มีการจัดทำหนังสือมากมาย อาทิ เพื่อแจกจ่ายเป็นการศึกษาหลักธรรม หลักปฏิบัติภาวนาเบื้องต้น แก่ผู้มาปฏิบัติธรรม

ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ มีการ กำหนดแนวทาง วางแผนการบริหารจัดการ อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ ทำผังบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมฯ มีการดูแลและพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสำนัก ปฏิบัติธรรมฯ ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง ปลอดภัย เหมาะสม พร้อมทั้งจะใช้ประโยชน์ มีการติดตาม ตรวจสอบการใช้อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า และเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม มีการจัดบรรยากาศสำนักปฏิบัติธรรมฯ ให้เกิดความสะอาด ความร่มรื่น ความสวยงาม ความปลอดภัย และความสะดวก ในเรื่องต่อไปนี้

๑. มีการจัดบริเวณเป็นสัดส่วน
๒. มีการตกแต่งบริเวณสวยงาม มีความร่มรื่น
๓. มีอากาศปลอดโปร่ง
๔. ไม่เป็นแหล่งมลพิษ
๕. มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม
๖. มีทางสัญจรที่เป็นระเบียบ
๗. มีรั้วหรือเครื่องหมายแสดงแนวเขต
๘. มีการใช้และบำรุงรักษาให้มีความเป็นระเบียบและปลอดภัย

ด้านการปฏิบัติ ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้ให้ข้อมูลว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี มีแนวทางปฏิบัติตามแบบ สาย ยุบหนอ พองหนอ การ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คือ การเจริญสติปัฏฐาน ๔ นั่นเอง วิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง ที่ตั้งแห่ง การกระทำที่เป็นปัจจัยให้เกิดการเห็นแจ้ง การเห็นพิเศษ และการเห็นโดยอาการต่างๆ มีความไม่เที่ยง เป็นต้น ภูมิธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนามี ๖ อย่างคือ ชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔ และปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ซึ่งทั้งหมดย่อมลงเหลือ รูป นาม

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้เน้นการปฏิบัติในการกำหนดรูปนาม เป็นอารมณ์(พองหนอ ยุบหนอ) ถ้าผิดจากการกำหนดรูปนามเสียแล้ว ก็หาใช้วิปัสสนากรรมฐานไม่

การกำหนดรูปที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น ถ้ากำหนดรูปใหญ่ไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อย ก็ให้กำหนดรูปละเอียด รูปที่ละเอียด ได้แก่ รูปที่ลมหายใจกระทบ คือ ลมหายใจเข้า-ออกไปกระทบที่ใดก็ให้กำหนดที่นั่น ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมฯ จะให้ผู้มาปฏิบัติภาวนาได้ ปฏิบัติทั้งการ ยืน เดิน นั่ง นอน ซึ่งในการปฏิบัติ สติจะต้องตามกำหนดรู้ในทันพอดีกับอริยาบถต่างๆ อย่าให้ช้าหรือเร็วเกินไป ขณะที่เดินถ้ามีสิ่งใดมากระทบทวารต่างๆ หรือเกิดเวทนาคิดเกิดธรรมใดๆ ขึ้นมาให้มีสติตามกำหนดรู้ให้ทันกำหนดครั้งเดียว แล้วจึงกำหนดเดินต่อไป ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องเริ่มจากเดินจงกรมทุกครั้งๆ ละประมาณ ๑๕-๓๐ นาที ก่อนที่จะนั่งสมาธิแล้วก็ ค่อยๆ ปรับช่วงเวลาปฏิบัติธรรมเพิ่มเวลาขึ้น จนครบรอบที่กำหนด

การปฏิบัติสมาธิของสายสำนักปฏิบัติธรรมฯ นี้ เป็นสายการปฏิบัติธรรมที่ผู้มาฝึกจะได้ความรู้ทางธรรมด้วย เพราะการอธิบายการปฏิบัติ ตลอดจนปรากฏการณ์จากการปฏิบัติ ส่วนใหญ่ อธิบายในภาษาของธรรมะ ซึ่งทำให้มีหลักเกณฑ์น่าเชื่อถือ แต่ก็ยากแก่การเข้าใจของผู้ที่ไม่ได้มีความรู้ในธรรมมาก่อน ยกเว้นว่าพระอาจารย์ที่ทำการสอนจะมีลำดับขั้นตอน การอธิบายในเบื้องต้นไม่ให้ เป็นภาษาธรรมจนเกินไปแล้ว จะเป็นที่สนใจชวนให้ฝึกเป็นอย่างมาก

ด้านกฎระเบียบ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้มีการกำหนดกฎระเบียบสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม อย่างเด่นชัด กำหนดข้อบังคับ กฎเกณฑ์การเข้าสำนักปฏิบัติธรรมฯ และกรับฟัง ข้อเสนอแนะ ที่ผู้มาปฏิบัติธรรมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งระเบียบทั้งหลายทั้งปวงเป็นวินัยเป็นข้อบังคับ หรือข้อกำหนดที่สำนักปฏิบัติธรรมฯ ได้กำหนดขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานให้แก่ผู้มาปฏิบัติธรรมประจำสำนักปฏิบัติธรรมฯ โดยให้ยึดถือปฏิบัติตาม และ ละเว้นข้อห้ามทั้งปวง เพื่อความสงบสุขอีกทั้งเป็นการฝึก คุณธรรมจริยธรรมไปในตัว ก่อให้เกิดความร่วมมือต่อส่วนรวมต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้ข้อสรุปที่มีประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ อภิปรายผลระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรีแห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านพระวิทยากร โดยรวมอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายผลได้ว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรอยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่ที่มีระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ มีบุคลิกภาพเรียบร้อย สง่างามน่าศรัทธา น่าเคารพ น่าเชื่อถือ มีความสามารถหรือระมัดระวังอากัปกริยาอาการ และบรรยายธรรมในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง และการครองชีวิตในสังคม และระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ มีความรู้ในธรรมวินัยสูง และมีมีความรู้ความสามารถในการอบรม สั่งสอนผู้ปฏิบัติธรรม และบรรยายธรรมด้วยเหตุและผล ไม่กล่าวเลื่อนลอย หรือกล่าวโดยไม่มีหลักฐาน ยืนยันชัดเจน ข้อที่ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านพระวิทยากรในระดับต่ำที่สุดคือ การบรรยายธรรมของพระวิทยากร ไม่กระทบตนเองและผู้อื่น และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับการบริหารสำนัก

ปฏิบัติธรรมในด้าน พระวิทยากรโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวในด้านนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์วิชัย สีสาลิล (บุญนาค)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรมวัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรม วัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรม วัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรมของประชาชน วัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชน จำนวน ๒๐๐ คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล คือ การหาค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผลการวิจัย ๑) ระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรมวัดสิงห์ เขตจอมทอง จังหวัดกรุงเทพมหานครในระดับมากในทุกด้าน ด้านพระวิทยากรอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติ ด้านเนื้อหาสาระ และด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมตามลำดับ ส่วนด้านที่ประชาชนมีความพึงพอใจต่ำสุดคือ ด้านกฎระเบียบ

๒) แนวทางการปฏิบัติธรรมของประชาชนวัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้ คือด้านพระวิทยากรคือควรบรรยายธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย ไม่เห็นแก่อำภิมิสและสำรวม อากัปกริยา ด้านเนื้อหาสาระคือ เนื้อหาของการปฏิบัติกรรมฐานแบบสติปัญญาฐานควรไม่น่าเบื่อและวิธีการเดินจงกรมควรเข้าใจง่ายด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมคือ ควรมีสถานที่จอดรถ สถานที่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินรวมถึงควรไปมาสะดวก ด้านการปฏิบัติคือ จำนวนของการปฏิบัติกิจกรรมควรมีความสอดคล้องกับระยะเวลาของโครงการด้านกฎระเบียบคือ วัดควรกฎระเบียบอย่างดี วัดควรมีกฎเคร่งครัดวัดควรมีบทลงโทษ และงานวิจัยของ **พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ตันติขุหา)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑” มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ๒) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ ของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดโพธิ์ บ้านโนนทันได้เริ่มมีพัฒนาการอบรมเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐาน สมัยพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณโณ)อดีตเจ้าอาวาส โดยเริ่มจัดอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานฐานครั้งแรกขึ้นที่วัดโพธิ์บ้านโนนทัน ท่านได้มีการพัฒนาบุคลากร และสถานที่ให้เกิดความเหมาะสมต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อมาพระครูภาวนาโพธิคุณ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้สืบสานงานต่อ ในการเผยแผ่ให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบการเผยแผ่ที่หลากหลาย ใช้หลักวิชาการ และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยปรับให้เข้ากับยุคสมัย ตามระดับของผู้เข้าร่วมอบรม เช่น เด็กเยาวชน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ ประชาชน ตลอดถึงชาวต่างชาติ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้วัดโพธิ์ บ้านโนนทันได้รับเลือกให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ในด้านบุคลากรมีความรู้ความสามารถในการสอน ทั้งปริยัติและปฏิบัติ ซึ่งมีระเบียบขั้นตอนของการฝึกอบรมและหลักสูตร

ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การจัดฐานเรียนรู้ ๔ ฐาน คือ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธฐานศาสนพิธี ฐานธรรมคีตะ และ ฐานปฏิบัติธรรม ในด้านอาคารสถานที่และรูปแบบได้ปรับให้เหมาะแก่การปฏิบัติ ธรรมและรองรับในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรุก และเชิงรับที่คณะของกลุ่มบุคคลต่างๆ ใน สังคมที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑ เห็นว่า การเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรมมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการสอน มีรูปแบบการ เผยแผ่ หลักสูตร และสถานที่เหมาะแก่การศึกษา เรียนรู้ การปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี

๒. ด้านเนื้อหาสาระ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายผลได้ว่า ระดับความพึง พอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านเนื้อหาสาระมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ เนื้อหาการ ปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน เหมาะสมกับประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย และเนื้อหาการปฏิบัติสติปัฏฐานมี ความเหมาะสมกับท่าน และพระเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมในการสอน ข้อที่ระดับความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านเนื้อหาสาระในระดับต่ำที่สุดคือ ท่านเข้าใจเนื้อหาของ การปฏิบัติ กัมมัฏฐาน แบบสติปัฏฐาน ๔ เป็นอย่างดี และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับความพึงพอใจต่อ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านเนื้อหาสาระโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวในด้านนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิภาวรรณ สิงห์พริ้ง, ทศนีย์ ตันติพิศาลกุล, อังสนา จันแดง, และ ภูษงค์ แพรขาว** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนวิชา พื้นฐานของคณะวิทยาศาสตร์ ในการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อ การเรียนการสอนวิชาพื้นฐานของคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อ หาข้อมูลที่ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนใน รายวิชาพื้นฐานของคณะวิทยาศาสตร์ และได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเกื้อหนุน เช่น อุปกรณ์ประกอบใน การเรียนการสอน สภาพห้องเรียน และขนาดกลุ่มเรียน จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความพึง พอใจในการเตรียมพร้อมต่อการสอนวิชาบรรยายที่ระดับมากความพึงพอใจต่อการจัดการเรียน การสอนและคุณลักษณะผู้สอนที่ระดับปานกลาง ความพึงพอใจต่อวิชาปฏิบัติการของวิชาพื้นฐานที่ระดับ มาก และนักศึกษาให้ความเห็นเรื่องความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาพื้นฐานคณะวิทยาศาสตร์กับเนื้อหา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ระดับปานกลาง และงานวิจัยของ **ธนาทิพย์ ลอแก้ว** ได้ทำการศึกษา วิจัยเรื่อง แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุอภัยสุเทพราช วรวิหาร ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุ อภัยสุเทพราชวรวิหารนี้ ปฏิบัติตามรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งสอนตามแนวพองหนอ ยุบหนอ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในแนวสติปัฏฐาน ๔ คือการใช้สติ เป็นประธานในการกำหนดอารมณ์ ฐานที่ตั้งของสติ คือ กาย เวทนา จิต ธรรมแนวทางการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์สอนให้โยคีฝึกปฏิบัติโดยเน้นอริยาบถ เดิน และนั่ง ซึ่งจัดอยู่ในหมวดอริยาบถในกา ยานุปัสสนาเป็นหลัก การปฏิบัติในอริยาบถ ยืน และนอนจัดอยู่ในอริยาบถย่อยร่วมกับอริยาบถย่อย อื่นๆ สำหรับเวทนา จิต ธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่แทรกอยู่ระหว่างการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ และ การกระทำอริยาบถย่อย

๓. ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายผลได้ว่า ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความสะอาดสบายและมีความพร้อมทางด้านอาหารและยา

รักษาโรค และมีการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคารศาลาการเปรียญที่เป็นที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน และมีการดูแลห้องน้ำ ห้องสุขา ของผู้ปฏิบัติธรรมให้สะอาด ข้อที่ระดับความพึงพอใจต่อการบริหาร สำนักปฏิบัติธรรมในด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมในระดับต่ำที่สุดคือ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของผู้ปฏิบัติธรรม และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวในด้านนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวุฒิกัทร เครือวงศ์** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการสร้างความปลอดภัย ของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของ วัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ” ผลการศึกษาพบว่า ระดับความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านห้องน้ำ ห้องสุขา ด้านสถานที่รับประทานอาหาร ด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ด้านที่จอดรถ ด้านการต้อนรับ และด้านความปลอดภัยและงานวิจัยของ **นิชาติกร มะลิรักษ์** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑ จำนวน ๑,๓๔๓ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีผลการวิจัยปรากฏว่า (๑) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนการสอน และด้านกายภาพ

๔. ด้านการปฏิบัติ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สามารถอภิปรายผลได้ว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านการปฏิบัติมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ ลักษณะของกิจกรรมเช่น การไหว้พระสวดมนต์ ช่วยให้ท่านเกิดสมาธิมากยิ่งขึ้น และการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานในเบื้องต้นก่อน เพื่อช่วยให้ท่านมีจิตใจที่สงบขึ้น และระยะเวลาในการอบรมกัมมัฏฐานมีความเหมาะสมกับระยะเวลาของการอบรม ข้อที่ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านการปฏิบัติในระดับต่ำที่สุดคือ ระยะเวลาการอบรมกัมมัฏฐานช่วยให้ท่านเข้าใจเนื้อหาของธรรมะได้อย่างชัดเจน และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมากซึ่งผลวิจัยดังกล่าวในด้านนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหารุ่งเรือง รกขิตธมโม** (ปะมะชะ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ” พบว่า อุปสรรคของเจริญวิปัสสนาเกิดจากการทำงานร่วมกันของรูปกับนามโดยมีเจตสิกเป็นตัวทำหน้าที่ปรุงแต่งอารมณ์ เมื่อกุศลเจตสิกทำหน้าที่ปรุงแต่งอารมณ์ก็จะเกิดพฤติกรรมในทางดี ฝ่ายกุศลกรรม ถ้าเป็นเจตสิกฝ่ายชั่วอันได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ทำหน้าที่ปรุงแต่งอารมณ์ ก็จะเกิดพฤติกรรมในทางชั่วอันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนทั่วตัวเองและสังคมพฤติกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เรียกว่านิเวรณแปลว่า เครื่องกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีและ

งานวิจัยของ **พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานตามตัวชี้วัดที่ได้และเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามอารมณ์ที่สร้างขึ้นโดยการหาความเที่ยงตรง จำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นโดยมีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างและพัฒนาแบบสอบถามวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์ คือ ด้านกายนุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการกำหนดรู้ทันอาการความเคลื่อนไหวทางกายและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางกายและธาตุทั้งสี่ มี ๑๕ ตัวชี้วัด ด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมี ๙ ตัวบ่งชี้วัด เป็นการกำหนดรู้ทันอาการเสวยอารมณ์ตามความรู้สึก ด้านจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี ๑๒ ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการของจิต ด้านธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี ๑๐ ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการสภาวะที่เกิดภายในจิต การหาค่าดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญ ๑๗ ท่าน พบว่าทุกข้อมีค่าสูงกว่า ๐.๒๐ แสดงว่ามีความสอดคล้อง การวิเคราะห์จำแนกรายข้อด้วยวิธีหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ ๐.๒๐ ขึ้นไปทุกข้อจึงนำไปใช้ได้ค่าความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับและรายด้านทั้งกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สูงกว่า ๐.๙๕ แสดงว่าทุกข้อทุกด้านและทั้งฉบับสามารถจำแนกกลุ่มได้ตามลักษณะที่ต้องการวัด

หลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าเป็นหนทางเดียวที่ทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์สามารถมีตนเป็นที่พึ่ง และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้สูงสุดได้ เรียกว่า การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ และการปฏิบัติสติปัฏฐานเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้พระสัทธรรมยั่งยืน มหาสติปัฏฐานสูตรได้อธิบายหลักสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นการปฏิบัติกรรมฐานอย่างชัดเจน ละเอียดและสมบูรณ์มีสาระสำคัญ คือ การใช้สติกำกับดูแลกาย (กายนุปัสสนา) ความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนานุปัสสนา) ภาวนาจิตที่เป็นไปต่างๆ (จิตตานุปัสสนา) และความนึกคิดไตร่ตรองปรุงแต่งของจิต (ธัมมานุปัสสนา) เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน

การเจริญสติปัฏฐาน สามารถทำได้ด้วยการปฏิบัติแบบเข้มข้นตามขั้นตอนในสถานที่และเวลาอันจำกัด และด้วยการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีสติเฝ้าสังเกตดูสภาวะต่างๆ ของร่างกายและจิตใจของตนอย่างต่อเนื่อง และเป็นธรรมชาติแม้ว่าการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมปกติในชีวิตประจำวัน จะต้องใช้ความพยายามมากกว่าด้วยการประคองสติมากกว่า และใช้เวลายาวนานกว่าการปฏิบัติแบบเข้มข้นแต่สามารถถึงจุดหมายเดียวกันได้ และการปฏิบัติแบบเข้มข้นจะช่วยให้เกิดผลได้รวดเร็วและชัดเจนขึ้น การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ปรากฏผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์จนถึงปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตน และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล

๕. ด้านภาวะเป็ยบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละข้อพบว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านภาวะเป็ยบอยู่ในระดับมากทุกข้อ แต่ที่มีระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านภาวะเป็ยบมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๓ อันดับ ได้แก่ ท่านรับประทานอาหารวันละ ๒ มื้อ ในช่วงระยะเวลาการรับฝึกอบรมธรรมะ และท่านคิดว่า

กฎระเบียบทางวัดเป็นประโยชน์ ต่อผู้เข้าอบรม และท่านสามารถเข้าร่วมการปฏิบัติธรรมตาม ตารางเวลา ที่กำหนดได้อย่างเคร่งครัด และระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมใน ด้านกฎระเบียบมากที่สุดที่เด่นชัดใน ๑ อันดับ ได้แก่ ท่านสามารถสำรวมกาย วาจา ใจ และระมัดระวัง การวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น ข้อที่ระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้านกฎระเบียบ ในระดับต่ำที่สุดคือ ท่านคิดว่า ท่านจะนำกฎระเบียบไปใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากจบการอบรม และ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าระดับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในด้าน กฎระเบียบโดยรวมอยู่ในระดับมากซึ่งผลวิจัยดังกล่าวในด้านนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหา สุทธิชัย ชิดโคกสูง** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ดีนั้น ต้องประกอบด้วยปัจจัยในการปฏิบัติ ๔ ประการคือ บุคคลสัปปายะ การปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักต้องมี อาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติ ธรรมมีผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมอย่างดียิ่งแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี อาวาสสัปปายะ สถานที่เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าสถานที่มีความพร้อมทั้งทางด้านเสนาสนะดี ด้าน ห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมการปฏิบัติธรรมย่อมดำเนินไปด้วยดี อาหารสัปปายะ อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เมื่อผู้ปฏิบัติธรรม มีอาหารสำหรับเสริมสร้างร่างกายที่มี คุณภาพ และพอเพียงย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมดี และสุดท้ายธรรมสัปปายะ ต้องมีหลักธรรมใน การปฏิบัติ ถ้ามีอาจารย์ มีสถานที่ มีอาหารแล้วต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติ เพื่อทราบแนวทางใน การปฏิบัติที่ถูกหลักและงานวิจัยของ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด สิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้านสรุปได้ดังนี้

ด้านพระวิทยากร ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการ บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ พระวิทยากรวางตัวได้เหมาะสมกับสมณ सारูป ควรมีการเชิญวิทยากรที่อื่นมาบรรยายร่วมด้วย พระวิทยากรที่มาสอนมีจำนวนน้อยเกินไป ไม่ เพียงพอต่อผู้มาปฏิบัติธรรม และเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นฆราวาสบางท่านไม่รักษาความสำรวม

ด้านเนื้อหาสาระ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการ บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ ควรเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดำเนิน ชีวิตร่วมด้วย ไม่ควรให้มีเพียงการเดินจงกรม-นั่งสมาธิ ควรมีการสอดแทรกเนื้อหาที่ช่วยให้มีการผ่อน คลาย อย่างเช่นธรรมะคลายเครียด ควรมีการสอดแทรกนิทานชาดกในการบรรยายธรรม พระธรรม วิทยากรบรรยายเข้าใจดี ไม่ควรมีการแสดงธรรมกระทบเรื่องการเมือง และควรมีการนำวีดีโอมาเป็น สื่อช่วยในการบรรยาย

ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความ พึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมมี จำนวนมากไปควรมีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้น ควรมีการจัดการเรื่องความสะอาดห้องสุขาให้มากขึ้น ควร มีการจัดการเรื่องร้านค้าที่เข้ามาในสถานที่ปฏิบัติธรรม ในสำนักปฏิบัติธรรมมีสุนัขมากเกินไป สถานที่

ไม่มีความเจ็บสบบเนื่องด้วยมีจำนวนผู้มาปฏิบัติธรรมมากเกินไป และในสำนักปฏิบัติธรรมมีเสียงนกรบกวณการปฏิบัติธรรมมาก

ด้านการปฏิบัติ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ ควรมีการเน้นย้ำวิธีปฏิบัติทุกครั้งก่อนการเริ่มปฏิบัติธรรม ควรมีการปฏิบัติธรรมนอกอาคารบ้างเพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ และควรมีการปรับเวลาในการปฏิบัติลงเพื่อให้มีการปรับอิริยาบถนั่งสลับเดินไม่ให้ร่างกายล้าเกินไป

ด้านกฎระเบียบ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ คือ กฎระเบียบที่เป็นอยู่ไม่ค่อยมีความเคร่งครัด ควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรม ควรแจ้งกฎระเบียบอยู่บ่อยๆเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ควรออกกฎระเบียบการถามปัญหาให้เขียนใส่กระดาษเพื่อความรวดเร็ว ในการตอบปัญหา และควรเน้นระเบียบเรื่องการใช้โทรศัพท์ในขณะที่ปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะแนวความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน นั้นได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒน์คุณ)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรม แห่งที่ ๒ ๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนที่ไปปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ จำนวน ๒๗๘ คน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ยคือ ด้านหลักสูตร ด้านวิทยากร ด้านระยะเวลา และด้านสถานที่ ตามลำดับ

ผลการศึกษาข้อเสนอแนะ พบว่า ข้อที่ควรพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ได้แก่

๑. ด้านสถานที่ ห้องน้ำ ห้องสุขาดูเหมือนว่ามีเพียงพอต่อความต้องการ แต่บางครั้งมีนักเรียนไปปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ก็อาจมีปัญหบ้าง ก็ต้องยืดหยุ่นกันไปตามสภาพและโอกาส เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักเรียนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมให้มากที่สุด

๒. ด้านหลักสูตร เนื้อหาด้านการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ การอธิบายขั้นตอนเป็นลำดับ อาจจะเป็นเรื่องที่เข้าใจยากสำหรับนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ทางสำนักปฏิบัติธรรมต้องปรับปรุงเนื้อหา แนะนำการสอนแนวใหม่โดยวิธีการฉายสื่อทำให้นักเรียนเกิดสนใจที่ติดตามดูและฟังเพื่อปฏิบัติตามในแต่ละขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง

๓. ด้านวิทยากร ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามวิทยากรถึงปัญหาที่นักเรียนไม่เข้าใจหรืออยากทราบเหตุผลในเรื่องนั้นๆ ไม่ปล่อยให้ข้ามวันเก็บไปเป็นข้อสงสัย ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามในขณะนั้นทันที

๔. ด้านระยะเวลา การปฏิบัติธรรมสำหรับนักเรียนเป็นเรื่องปกติที่นักเรียนไม่ค่อยชอบ ควรหากิจกรรมอย่างอื่นมาร่วม จะได้ไม่ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อ ควรแบ่งเวลาในการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน

๕.๒.๓ วิเคราะห์ข้อมูลจากผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้คือ

ด้านพระวิทยากร สำนักปฏิบัติธรรมได้คัดเลือกพระวิทยากรเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้มาปฏิบัติธรรมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป และเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม ตลอดจนจนถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามที่คณะสงฆ์มอบหมาย หรือหน่วยงานนั้นๆ ขอความอนุเคราะห์นอกจากนั้น พระวิทยากรจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติกรรมฐานมาแล้วเป็นอย่างดี มีทักษะความคล่องตัวในการสอนตามเนื้อหาวิชากรรมฐาน มีการเตรียมการล่วงหน้า พระวิทยากรทุกท่านจะมีการดูแลสุขภาพ มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีบุคลิกลักษณะดี และเหมาะสมกับความเป็นผู้นำที่ดี มีความสุภาพอ่อนโยน และมีศรัทธาในเรื่องการปฏิบัติกรรมฐานอย่างแท้จริง มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบไม่หลีกเลี่ยง และตรงต่อเวลา

ด้านเนื้อหาสาระ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ โดยการนำของพระธรรมสิงหบุราจารย์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดแนวปฏิบัติ แนวปฏิบัติ แนวปฏิบัติ ตามหลัก สติปัฏฐาน ๔ อันเป็นหลักธรรมที่อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐานมี ๔ ระดับ คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรมโดยรวมคือเข้าใจไปรู้เห็นในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามมุมมองของไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ โดยไม่มีความยึดติดด้วยอำนาจกิเลสทั้งปวง ได้แก่ ๑) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้กายเป็นฐาน ซึ่งภายในที่หมายถึงประชุม หรือรวม นั่นคือธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟมาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็น รูปธรรมหนึ่งๆ เห็นความเกิดดับ กายล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ๒) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้เวทนาเป็นฐาน ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังทุกข์ หรือเรากำลังสุข หรือเราเฉยๆ แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ เวทนาล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ๓) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้จิตเป็นฐาน เป็นการนำจิตมาระลึกรู้เจตสิกหรือรู้จิตก็ได้ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับ จิตล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ๔) ธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน-การมีสติระลึกรู้สภาวะธรรมเป็นฐาน ทั้งรูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

นอกจากนั้นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ มีการจัดทำหนังสือมากมาย อาทิ เพื่อแจกจ่ายเป็นการศึกษาหลักธรรม หลักปฏิบัติภาวนาเบื้องต้น แก่ผู้มาปฏิบัติธรรม

ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ มีการกำหนดแนวทาง วางแผนการบริหารจัดการ อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ ทำผังบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมฯ มีการดูแลและพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง ปลอดภัย เหมาะสม พร้อมทั้งจะใช้ประโยชน์ มีการติดตามตรวจสอบการใช้อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรมฯ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า และเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรม มีการจัดบรรยากาศสำนักปฏิบัติธรรมฯ ให้เกิดความสะอาด ความร่มรื่น ความสวยงาม ความปลอดภัย และความสะดวก ในเรื่องต่อไปนี้

๑. มีการจัดบริเวณเป็นสัดส่วน
๒. มีการตกแต่งบริเวณสวยงาม มีความร่มรื่น
๓. มีอากาศปลอดโปร่ง
๔. ไม่เป็นแหล่งมลพิษ
๕. มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม
๖. มีทางสัญจรที่เป็นระเบียบ
๗. มีรั้วหรือเครื่องหมายแสดงแนวเขต
๘. มีการใช้และบำรุงรักษาให้มีความเป็นระเบียบและปลอดภัย

ด้านการปฏิบัติ ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้ให้ข้อมูลว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี มีแนวทางปฏิบัติตามแบบ สาย ยวบหนอ พองหนอ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คือ การเจริญสติปัฏฐาน ๔ นั้นเอง วิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง ที่ตั้งแห่งการกระทำที่เป็นปัจจัยให้เกิดการเห็นแจ้ง การเห็นพิเศษ และการเห็นโดยอาการต่างๆ มีความไม่เที่ยงเป็นต้น ภูมิธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนามี ๖ อย่างคือ ชั้นธ ๕ आयตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔ และปฏิจกสมุปบาท ๑๒ ซึ่งทั้งหมดย่อลงเหลือ รูป นาม

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้เน้นการปฏิบัติในการกำหนดรูปนาม เป็นอารมณ์(พองหนอ ยวบหนอ) ถ้าผิดจากการกำหนดรูปนามเสียแล้ว ก็หาวิปัสสนากรรมฐานไม่ การกำหนดรูปที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น ถ้ากำหนดรูปใหญ่ไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อย ก็ให้กำหนดรูปละเอียด รูปที่ละเอียด ได้แก่ รูปที่ลมหายใจกระทบ คือ ลมหายใจเข้า-ออกไปกระทบที่ใดก็ให้กำหนดที่นั่น ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมฯ จะให้ผู้มาปฏิบัติภาวนาได้ ปฏิบัติทั้งการ ยืน เดิน นั่ง นอน ซึ่งในการปฏิบัติ สติจะต้องตามกำหนดรู้ในทันพอสักกับอริยาบถต่างๆ อย่าให้ช้าหรือเร็วเกินไป ขณะที่เดินถ้ามีสิ่งใดมากระทบทวารต่างๆ หรือเกิดเวทนาคิดเกิดธรรมใดๆ ขึ้นมาให้มีสติตามกำหนดรู้ให้ทันกำหนดครั้งเดียว แล้วจึงกำหนดเดินต่อไป ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องเริ่มจากเดินจงกลมทุกครั้งๆ ละประมาณ ๑๕-๓๐ นาที ก่อนที่จะนั่งสมาธิแล้วก็ ค่อยๆ ปรับช่วงเวลาปฏิบัติธรรมเพิ่มเวลาขึ้น จนครบรอบที่กำหนด

การปฏิบัติสมาธิของสายสำนักปฏิบัติธรรมฯ นี้ เป็นสายการปฏิบัติธรรมที่ผู้มาฝึกจะได้ความรู้ทางธรรมด้วย เพราะการอธิบายการปฏิบัติ ตลอดจนปรากฏการณ์จากการปฏิบัติ ส่วนใหญ่ อธิบายในภาษาของธรรมะ ซึ่งทำให้มีหลักเกณฑ์น่าเชื่อถือ แต่ก็ยากแก่การเข้าใจของผู้ที่ไม่ได้มีความรู้ในธรรมมาก่อน ยกเว้นว่าพระอาจารย์ที่ทำการสอนจะมีลำดับขั้นตอน การอธิบายในเบื้องต้นไม่ให้ เป็นภาษาธรรมจนเกินไปแล้ว จะเป็นที่สนใจชวนให้ฝึกเป็นอย่างมาก

ด้านกฎระเบียบ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ได้มีการกำหนดกฎระเบียบสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม อย่างเด่นชัด กำหนดข้อบังคับ กฎเกณฑ์การเข้าสำนักปฏิบัติธรรมฯ และกัณฑ์รับฟัง ข้อเสนอแนะ ที่ผู้มาปฏิบัติธรรมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งระเบียบทั้งหลายทั้งปวงเป็นวินัยเป็นข้อบังคับ หรือข้อกำหนดที่สำนักปฏิบัติธรรมฯ ได้กำหนดขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานให้แก่ผู้มาปฏิบัติธรรมประจำสำนักปฏิบัติธรรมฯ โดยให้ยึดถือปฏิบัติตาม และ ละเว้นข้อห้ามทั้งปวง เพื่อความสงบสุขอีกทั้งเป็นการฝึก คุณธรรมจริยธรรมไปในตัว ก่อให้เกิดความร่วมมือต่อส่วนรวมต่อไป

วิเคราะห์ข้อมูลจากผลสัมภาษณ์เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ทั้ง ๕ ด้าน นั้นได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นายอุทัย สติมัน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย” นั้น ผู้วิจัยได้ตั้ง วัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ด้วยกัน กล่าวคือ เพื่อวิเคราะห์ขั้นตอนและองค์ประกอบของการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย และเพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย

๑) จากการวิเคราะห์ขั้นตอนและองค์ประกอบของการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา พบว่าการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในรูปแบบของโครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ที่ชัดเจน มีการยกย่องพระสาวกที่โดดเด่นไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ส่วนเครื่องมือในการจัดการความรู้ปรากฏในรูปแบบของหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ได้แก่ปริหานิยธรรม หลักสาราณีนัยธรรม หลักสัพบุรีธรรม หลักกวัตรธรรม และหลักสัมมปธานเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมในการจัดการความรู้ตามรูปแบบของกิจจาริกรรม หลักกัจจวัตร ๑๐ ประการ และการสังคายนา เป็นต้น

๒) จากการวิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ของสำนักปฏิบัติธรรม พบว่าสภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๕ สำนักต่างมีความพร้อมในเรื่องของสัปปายะ ๗ ประการ และมีรูปแบบการจัดการความรู้ตามแนวทางในพระพุทธศาสนา ด้านลักษณะเด่นของแต่ละสำนักพบว่า (๑) สำนักปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง (โตโปหาราม) มีจุดเด่นคือการจัดบวชพระทุกวันอาทิตย์แบบเรียบง่าย ให้การอบรมทั้ง ชาวไทยและชาวต่างชาติ (๒) สำนักปฏิบัติธรรมวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) มีสื่อที่หลากหลาย เช่นงานปูนปั้น โรงมหรสพทางวิญญาน และมีหลักสูตรการฝึกอบรมพิเศษ ณ สวนโมกขนานาชาติตลอดทั้ง ปี (๓) สำนักปฏิบัติธรรมวัดหนองป่าพง มีความโดดเด่น คือมีสำนักสาขาเป็นจำนวนมาก ถึง ๓๑๑ สาขาทั้ง ในประเทศไทยและต่างประเทศ มีพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เรียนรู้ การฝึกปฏิบัติใช้หลักธุดงค์ ๑๓ และวัตร ๑๔ (๔) สำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ เป็นสำนักที่มีผู้เข้าปฏิบัติเป็นจำนวนมาก จึงมีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการสอนกัมมัฏฐาน (๕) สำนักปฏิบัติธรรมวัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม เป็นที่ตั้ง ของศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมแห่งประเทศไทย (ศปท.) มีการนำหลักการบริหารจัดการแบบวิทยาการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสำนัก

๓) จากการวิเคราะห์เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ควรประกอบไปด้วย (๑) ด้านคน คนในองค์กรมีความกระหายใคร่เรียนรู้ มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อีกทั้ง มีโครงสร้างของการจัดการความรู้ที่เอื้อ ต่อการจัดการความรู้ (๒) ด้าน

เทคโนโลยี ควรมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ (๓) ด้านกระบวนการ ควรมีกระบวนการจัดการความรู้ที่ชัดเจน เป็นระบบ และมีประสิทธิผล (๔) ด้านเครื่องมือ ควรใช้หลักกรรมสนับสนุน คือหลักอภิธานิยธรรม หลักสารานิยธรรม หลักสัพปุริสธรรม หลักกวุธิธรรม และหลักสัมมัปธาน (๕) ด้านกิจกรรม ควรมีดีหลักกิจจาธิกรณ และหลักกิจวัตร ๑๐ประการ อันเป็น เป็นวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้

๕.๒.๔ สรุปผลโดยรวม

จากผลการวิจัย เรื่อง “ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑” พบว่า ความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ ในแต่ละด้านนั้นอยู่ในระดับมากสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีความพึงพอใจในการปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวัน เพราะวัดอัมพวันเป็นสถานที่ที่ทำให้ประชาชนมีความสุข และทำให้เกิดความสุขทางใจที่ประชาชน ได้รับจากวัดอัมพวัน และการปฏิบัติธรรมของประชาชนนั้นจำต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ ด้านในการบรรลุธรรม เช่น ประสบการณ์ของพระวิทยากรที่สอนการปฏิบัติ สื่อการสอนเป็นต้น การปฏิบัติธรรมของประชาชนจึงจะประสบผลสำเร็จ วัดอัมพวันจึงเป็นวัดที่ต้องอาศัยศรัทธาจากประชาชนและวัดก็ได้ตอบสนองสังคมโดยการสอนปฏิบัติธรรมให้แก่ประชาชน ทำให้ความใกล้ชิดและวัดและประชาชนมีความแนบแน่นและสอดคล้องกับที่ว่าวัดคือสถานที่พึ่งพาทางด้านจิตใจของประชาชนอย่างแท้จริง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงจากผลการวิจัยและจากความคิดเห็นของประชากรผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๑. วัดควรมีหน่วยงานที่ดูแลและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่มาปฏิบัติธรรมและมีพระวิปัสสนาจารย์ที่สอนการปฏิบัติธรรมได้อย่างลึกซึ้ง
๒. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีการจัดอบรมพระวิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์เพื่อให้มีประสบการณ์ในการนำพาปฏิบัติธรรมมากขึ้น
๓. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรจะมีงบประมาณในการสนับสนุนเรื่องของการปฏิบัติธรรมให้แก่วัดอัมพวันและวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมให้มากยิ่งขึ้น

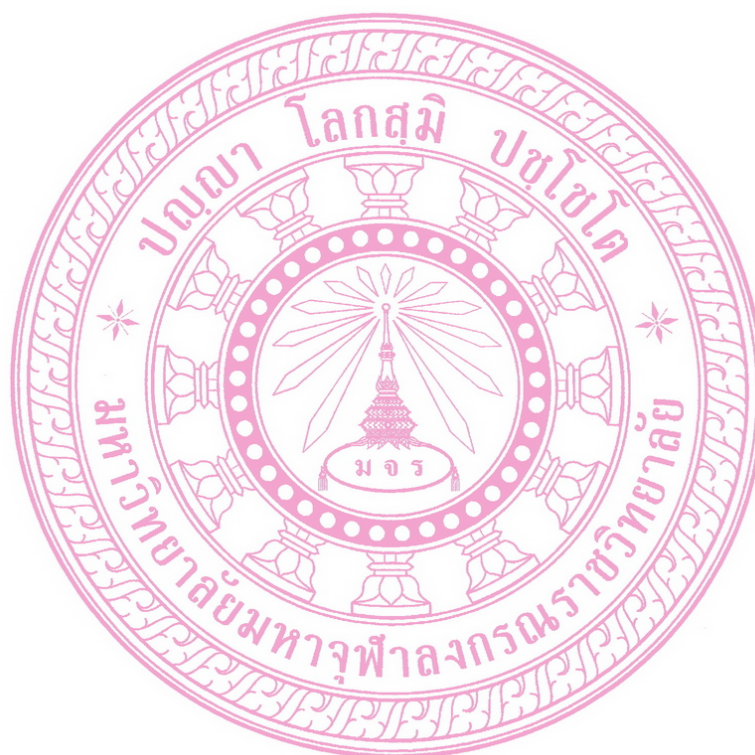
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑
๒. ควรศึกษาแนวทางการจัดการความพึงพอใจต่อการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๓. ควรศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางคุณธรรมจริยธรรม ของผู้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๔. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางและวิธีปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

๕. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของพระวิทยากรในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . พระสุตันตปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.

.....พระอภิธรรมปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.

..... อรรถกถาพระสุตันตปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน. วัดพัฒนา '๕๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

กลอน ธนาพงศ์ธร. ประโยชน์ของการฝึกอบรมวิทยากร. เอกสารสอนชุดวิชาการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ๒๕๓๐.

กำพล ทับทิมไทย. เทคนิคการเป็นวิทยากร กรุงเทพมหานคร : เซชรัฐสตูดิโอ ๒๕๓๑.

กิติมา ปรีดีดีล. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : เซชรัฐสตูดิโอ, ๒๕๓๑.

กิติมา สุรสนธิ. ความรู้เกี่ยวกับการเป็นวิทยากรมืออาชีพ . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๑.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. การจัดการกรรมการเรียนรู้สำหรับนักพูด . กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพอร์สโพรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๗.

ขุนสรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร) , ผู้รวบรวม. คู่มือการศึกษาพระอภิธรรม ปริจเฉทที่ ๗ สมุจจยสังคหิภาค กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๔.

ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม. ๒๕๕๔.

ชาญชัย อาจินสมาจารการบริหารการศึกษา กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมสื่อกรุงเทพ ๒๕๔๑.

ดารณี พานทอง. เทคนิคการพูดจูงใจ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๔๒.

เด่น ชะเนติยงการบริหารงานบุคคลกรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท. ๒๕๓๓.

ทองหล่อ เดชไทย. หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข . นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕.

ธงชัย สันติวงษ์การบริหารสู่ศตวรรษที่ ๒๑ กรุงเทพมหานคร : ประชุมช่าง ๒๕๔๖.

ธีระพร อูวรรณโณ.จิตวิทยาการพูด กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดบุ๊คส์เซ็นเตอร์ ๒๕๔๘.

ธีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา .บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.

- บรรจง กาญจนกุล. **เทคนิคการเป็นวิทยากรมืออาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๓.
- ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง. **เอกสารประกอบการสอนวิชา EA๗๑๓ หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **การบริหารงานวิชาการกรุงเทพมหานคร** : บริษัทพิมพ์ดี ๒๕๕๓.
- _____ . **การบริหารงานวิชาการ กรุงเทพมหานคร** : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ ๒๕๔๔.
- _____ . **การบริหารงานวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร** : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.
- ปัญญานันโท. **การฝึกหัดสมาธิ และวิปัสสนาเบื้องต้น** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พงศ์ หรดาล. **จิตวิทยาการเป็นวิทยากร** กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดบุ๊คส์เซ็นเตอร์ ๒๕๔๐.
- พงษ์ศักดิ์ปัญญาพรผล **องค์การและการจัดการกรุงเทพมหานคร** : สถาบันราชภัฏนครปฐม ๒๕๔๒.
- พนัส หันนาคินทร์. **หลักการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช ๒๕๒๔.
- พรรณี ช.เจนจิต. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.
- พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนตสีโล,ดร.). **ธรรมทายาท ชุดที่ ๖**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ). **คู่มือการบำเพ็ญกรรมฐาน** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) **การกลับมาแห่งศีลธรรมกรุงเทพมหานคร** :ธรรมสภา ๒๕๓๙.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) **วิปัสสนากรรมฐาน ภาค ๒** กรุงเทพมหานคร : บจก. อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป ๒๕๓๒.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อดำ ฐิตธมฺโม) **กฎแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม ๒** กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์ ๒๕๓๑.
- _____ . **ประวัติ-ผลงาน-กฎแห่งกรรมและประสบการณ์ปฏิบัติธรรมเฉพาะส่วนตัว** , กรุงเทพมหานคร : วิริยะพัฒนาโรงพิมพ์ ๒๕๓๘.
- _____ . **ประวัติและผลงานกรุงเทพมหานคร** : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์สุภา ๒๕๓๐.
- _____ . **วิธีเจริญกรรมฐาน** กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓.
- พระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย). **การฝึกอบรมกรรมฐานภาคปฏิบัติ** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย ๒๕๔๓.
- พีรสิทธิ์คำรณศิลป์. **การบริหารจัดการโครงการพัฒนาสังคมแบบก้าวหน้า** ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมชนันท์, ๒๕๔๓.

- พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษยฉับสมบุรณ์** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ๒๕๔๑.
- ภารดี อนันต์นาวิ. **หลักการแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**. ชลบุรี : บริษัทสำนักพิมพ์มนตรี จำกัด, ๒๕๕๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนามา. **การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา** กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๔๕.
- วิเชียร เกตุสิงห์. **ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย : เรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้** วารสารการวิจัยการศึกษา, ๒๕๔๓.
- วิโรจน์ สารัตนะการะบริหาร **หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.
- _____ . **การบริหารสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้** กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๘.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **การบริหารการตลาดยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๓๘.
- ศิริอร ชันธหัตถ์. **องค์กรและการจัดการ** กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์ ๒๕๔๑.
- สมคิด บางโม **องค์กรและการจัดการ** กรุงเทพมหานคร : จูนพับลิชชิง ๒๕๔๖.
- สมพงศ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. ธนบุรี : พัฒนาการพิมพ์, ๒๕๑๓.
- _____ . **การบริหารงานบุคคลแผนใหม่** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๔๓.
- สมยศ นาวิการ. **การติดต่อสื่อสารขององค์กร**. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๓๑.
- _____ . **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ ๒๕๔๔.
- _____ . **การบริหารตามสถานการณ์** กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ ๒๕๔๕.
- _____ . **วิทยาการเป็นง่ายกว่าที่คิด** กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ ๒๕๓๑.
- สมาน รังสีโยกฤษฎ์. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : นำกัการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- สมิต สัจฉกร. **ศิลปะการในการพูด** สำนักพิมพ์สายธาร: กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๘.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐**. พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๐.
- สุรัสวดี ราชกุลชัย. **การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๗.
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- หลุย จำปาเทศ. **จิตวิทยาการจูงใจ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สามัคคีสาส์น จำกัด, ๒๕๓๓.
- อเนก สุวรรณบัณฑิต. **จิตวิทยาการบริการ** . กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘.
- เอกชัย กีสุขพันธ์. **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป** กรุงเทพมหานคร : องค์กรศิลป์การพิมพ์ ๒๕๒๗.

(๒) บทความ /สาระสังเขปออนไลน์ :

- พระอาจารย์ชา สุภัทโท. **ทางให้เกิดปัญญา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.luangta.com/salawatpa/thamma/slp_thamma_talk_text_print.php?ID=202 [๑๕ ก.ค.๒๕๕๖].
- ธรรมะพีเดีย. **รายชื่อสำนักปฏิบัติธรรมตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๓-ปัจจุบัน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.thammapedia.com/pdf/patipalace_list.pdf [๒๑ก.ย.๕๖].
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **สำนักปฏิบัติธรรม/ระเบียบ/หลักเกณฑ์/แนวทาง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.onab.go.th/index.php?option=com_phocadownload&view=section&id=4:&Itemid=171[๒๑ก.ย.๕๖].
- _____ . **หลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๒**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.sptcenter.org> [๒๑ก.ย.๕๖].

(๓) **วิทยานิพนธ์ :**

- กันพิชญ์ ไยเสถียร . “ความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน **วิชาการประยุกต์คอมพิวเตอร์กับงานสถิติ ของนักเรียน ระดับชั้น ปวช. ๓** . สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ . วิทยาลัยเทคนิคพังงา, ๒๕๕๓.
- กาญจนา อรุณสุขรุจี . “ความพึงพอใจของสมาชิกสหกรณ์ต่อการดำเนินงานของ **สหกรณ์การเกษตร ไชยปราการ จำกัด อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่** ”. วิทยานิพนธ์ . มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.
- จินตนา จรรย์านนท์ . “ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชา **พระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร** ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- ณิชชาติกร มะลิรักษ์ . “การวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักเรียนต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียน **มัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต ๑**”. นักศึกษาปริญญาโท. ภาค **วิชาการบริหารการศึกษา**. มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๑.
- ธนาทิพย์ ลอแก้ว. “**แนวทางการปฏิบัติธรรมของศูนย์พระพุทธศาสนานานาชาติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร** ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** .บัณฑิตวิทยาลัย : **มหาวิทยาลัยเชียงใหม่** ๒๕๕๒.
- บุปผา พิกุลแก้ว. “การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารใน **สถาบันอุดมศึกษาเอกชน** ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : **มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** ๒๕๕๒.

- ผุสดี สัตยมานะ. “การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับกระบวนการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาส่วนกลาง กลุ่มที่ ๑ ”. **รายงานวิจัย** ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๐.
- พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ. การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตาม หลักสติปัฏฐานสี่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑.
- พระครูสมุห์ประเสริฐ จารุธมโม (ใหญ่มีศักดิ์). “การศึกษาอัปมัญญา ๔ ในการปฏิบัติวิปัสสนาตาม หลักสติปัฏฐาน ๔ : เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนา ๗ เดือน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓.
- พระครูสมุห์ประเสริฐ จารุธมโม (ใหญ่มีศักดิ์). “การศึกษาอัปมัญญา ๔ ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลัก สติปัฏฐาน ๔ : เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนา ๗ เดือน ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓.
- พระครูสังฆรักษ์วิชชัย สีลสาโล (บุญนาค). “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติธรรม วัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕.
- พระครูสังฆรักษ์วิชสิทธิ์ ธมมวโร (วัดนาค). “ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการปฏิบัติธรรมของ สำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนนทบุรี แห่งที่ ๒ ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** . สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๕.
- พระครูอุทุมพร (แดงเนียม). “การบริหารงานวิชาการโรงเรียนวัดมะเดื่ออำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓.
- พระประเสริฐศักดิ์ รตนญาโณ (ต้นติชญา). “ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดขอนแก่น แห่งที่ ๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๔.
- พระปริยัติวิโรปกการ. “ผลสัมฤทธิ์ของการเจริญสติปัฏฐานของบรรพชิตและคฤหัสถ์ตามวิธีของพระ ธรรมธีรราชมหายานี่ (โชดก ญาณสิทธิ) ณ วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ”. ได้รับอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาทัศนนท์ โบราณมูล. “การบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขต กรุงเทพมหานคร” **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา: สถาบัน ราชภัฏพระนคร ๒๕๔๕.
- พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันท์เมือง. “การจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะ รัตน โกสินทร์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๕๓.
- พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ). “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยาวชน ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น”.

- วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙.
- พระมหาวิระ อิ่มใจ. “สภาพและปัญหาการบริหารการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา. สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙.
- พระมหาสุทธิชัย ชิดโคกสูง. “การพัฒนารูปแบบการปฏิบัติธรรมกรรมฐานของวัด เพื่อความสงบสุขของสังคมในจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ๒๕๕๒.
- พระมหาอานนทอานนโท. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักอภิปรายธรรม ๗”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๒.
- พระรุ่งโรจน์ ชยานันโท (เทวินบูรานวงศ์). “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕.
- พระวุฒิกัทร เกรืองศรี. “แนวทางการพัฒนาการสร้างคามพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรมต่อการให้บริการของวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. ยุทธศาสตร์การพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ๒๕๕๑.
- พระสมุห์สังวาลย์จันทวัฒน์ (ทรัพย์ใหญ่). “กรณีศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : กรณีศึกษาวัดสวนมะม่วง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕.
- มณี โปธิเสน. “รายงานค้นคว้าอิสระเรื่อง ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนโพธิเสนวิทยา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.
- ราชันย์ ธงชัย. “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในการลงบัญชีทหารกองเกินตามแนวสังคหวัด ๔ ของหน่วยงานสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดระยอง”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- วลัดดา คำจุมพล. “การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียนสาครวิทยวิทยา จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. สถาบันบัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ๒๕๕๑.
- วิชโรจน์ จิตรภิมย์ศรี. “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการบริการตามนโยบายจุดเดียวเบ็ดเสร็จของสำนักงานเขตราชเทวี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

วิภาวรรณ สิงห์พริ้ง, ทศนีย์ ตันติพิศาลกุล, อังสนา จั่นแดง, และภุชงค์ แพรขาว. “ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนวิชาพื้นฐาน”. คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๘.

ศรีแพร ออมสิน. “ความพึงพอใจต่อการบริหารงานวิชาการตามทัศนะของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านหลุมหลัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๔ ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** . สาขาวิชาการบริหารการศึกษา . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๕๒.

ศุภศิลา ไทยปรีชา . “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน) สาขานครปฐม”. **ภาคินพนธ์บริหารธุรกิจบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๘.

สถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ สหรัฐอเมริกา. การทำสมาธิแบบพุทธศาสนา. สหรัฐอเมริกา ๒๕๕๐.

สุภาพ ประพันธ์. “การบริหารความขัดแย้งของคณะกรรมการบริหารในโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณะสุขศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘

สุวัฒน์ สุขวิบูลย์ . “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ ณ สำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีงานทะเบียนราษฎร ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , ๒๕๔๘.

เสนาะ ผดุงฉัตร. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์อาณาปานสติกาในคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์มารรศ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๙.

อนิวัชร์เพชรนรัตน์. “การศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙.

อภิชัย กุลชา . “ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสมุทรปราการ ”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.

อิสริยา พจนธารี. “ความพึงพอใจของผู้ปกครองและผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อการจัดการศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเลย ”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.

อุทัย สติมัน. “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

อุทัยพรรณ สุดใจ . “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการให้บริการขององค์กร โทรศัพทแห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Cadge, Wendy, Seeking the Heart : The First Generation Practices Theravada Buddhism in America, **Thesis Ph.D.**. Ottawa : The University of Chicago Press, 2002.
- Good, Carter V., **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book,1973.
- Herzberg, F., Bernard,M., & Barbara, B. S. The motivation to work, New York,John Wiley & Sons, 1959.
- Hinshaw, A.S. and J.R. Atwood., **A patient satisfaction instrument : Precision try Replication**.Nursing Research, 1982.
- Maslow. A., **A theory of human motivation Psychological Review 50**.N.Y. McGraw – Hill,1943.
- Millet John, D.**Management in the Publics Service The Quest for Effective Performance**. New York McGraw Hill Book Company, Inc., 1954.
- Powell, D. H. Understanding human adjustment, Normal adaptation through the life cycle, Boston, MA, little Brown, 1983.
- Shelly, M.W, Responding to Change.Pensylvania:Dowen Hutchinson & Rose, Inc, 1975.
- Wolman, Benjamin B., **Dictionary of Behavioral Science**. New York:Harperand Row, 1973.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระวิชชุกร ติสโรณ(ก้องแดนไพร)
 เกิด : วันเสาร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๒๖
 ภูมิลำเนา : ๗๘/๔๓ หมู่ ๑ ซ.นเรศวร ๑๖ ต.เขาสามยอต อ.เมือง จ.ลพบุรี๑๕๐๐๐
 อุปสมบท : วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๙ ณ พัทธสีมา วัดอัมพวัน
 ถนนเอเชีย ต.พรหมบุรี อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี
 การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดอัมพวัน
 : มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี
 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย จังหวัดลพบุรี
 : บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) คณะบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ
 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
 หน้าที่การงาน : พระสอนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรี แห่งที่ ๑ (วัดอัมพวัน)
 ถนนเอเชีย ต.พรหมบุรี อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี ๑๖๑๖๐
 เข้าศึกษา : ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๕
 สำเร็จการศึกษา : ๕ มีนาคม ๒๕๕๗
 ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดอัมพวัน ถนนเอเชีย ต.พรหมบุรี อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี ๑๖๑๖๐
 โทรศัพท์ ๐๘-๖๗๗๗-๗๒๑๐
 E-mail :kipkea_golf@hotmail.com